

Michael (Mecky) Wohlenberg

Hellig sky

Minne- og merkedager

En keltisk inspirert helgenkalender for Norge

(revidert og oppdatert 11.1.2008)

Innholdsoversikt

- 1. Innledning**
- 2. De helliges samfunn - om helgener og bønn**
  - 2.1. Hellig død og hellig grav:**

Helgener i Bibelen og i den tidlige kirken – Bønn av de hellige
  - 2.2. Hellig liv og hellig lik:**

Helgener i middelalderen - Bønn til de hellige
  - 2.3. Hellig tro og hellig lære:**

Helgener fra reformasjonen og fram til vår tid - Bønn inspirert av de hellige.
  - 2.4. På leting etter helgener:**

Helgener i mitt liv og min troshistorie – Bønn sammen med de hellige
- 3. Kalender**
- 4. Ett år med merke- og minnedager**
  - 4.1. Januar**
  - 4.2. Februar**
  - 4.3. Mars**
  - 4.4. April**
  - 4.5. Mai**
  - 4.6. Juni**
  - 4.7. Juli**
  - 4.8. August**
  - 4.9. September**
  - 4.10. Oktober**
  - 4.11. November**
  - 4.12. Desember**
- 5. Register over personer og minnedager som er nevnt**
- 6. Register over bibelhenviisninger**
- 7. Litteratur**

1. Innledning

”Hellig sky” er en slags keltisk inspirert helgenkalender for Norge, med minne- og merkedager over personer og hendelser med betydning for kristen tro i Norge og Norden.

Hellig sky: I Hebreerbrevet i NT leser vi om den store ”sky av vitner omkring oss” (Hebr 12,1). Med disse vitnene menes troens forbilder fra det Gamle Testamente som blir omtalt i Hebr 11.

Og i Åp 7,9 kan vi lese om en stor hvitkledd skare foran Guds trone: ”Dette er de som kommer ut av den store trengsel, og som har vasket sine klær og gjort dem hvite i lammets blod” (Åp 7,14). Den danske salmedikteren Brorson har skrevet om dem i salmen i Norsk salmebok 244: ”Den store, hvite flokk å se som tusen berge full av sne.” Brorson hadde nok

ikke sett høye hvitkleddede fjell med egne øyne. Men kanskje hadde han sett bilder av snødekkete fjell i Norge? Og kanskje minnet skyene over Vesterhavet ham om snødekkete fjell, da han skrev denne salmen?¹

Tittelen ”Hellig sky” er inspirert av bibeltekstene i Hebr 12,1 og Åp 7,9, og av evnen som de keltiske kristne hadde til å oppfatte hilsener fra Gud i skaperverket.

Keltisk inspirert: Ikke bare tittelen er keltisk inspirert. Hele prosjektet er et ledd i arbeidet med å starte opp en norsk gren av den keltisk kristne kommuniteten ”Community of Aidan and Hilda”. Den norske avdelingen har fått navnet ”Anam cara” (www.anamcara.no). Tidebønnboka ”Saints of the Isles” av Ray Simpson fra ”Community of Aidan and Hilda” er kilde og forbilde for prosjektet med ”Hellig Sky”.

Kristen tro kom til Norge i stor grad fra de britiske øyer i vest. Også den påvirkningen som kom sørfra fra kontinentet hadde kommet via de britiske øyene. ”Hellig Sky” har derfor med en rekke navn fra den keltiske og angelsaksiske kirken.

Keltisk kristen tro balanserer inkarnasjon og treenighet på en forbilledlig måte, synes jeg: Gud har skapt verden og har lagt igjen spor etter seg i skaperverket. Gud var så glad i verden at han sendte sin Sønn: Jesus Kristus ble en del av skaperverket og ble menneske. Guds hellige Ånd gjør at Jesus som går med oss, vil bo i oss og prege oss. Guds Ånd bevisstgjør oss også på å se Guds bilde i et hvert menneske.

Derfor har keltisk kristen tro lett for å se Guds lys i mennesker som lever nær Kristus, og kalle dem for helgener.

Helgen: Keltisk kristen tro utfordrer oss til å se Kristus virke i og gjennom helgener. Også Confessio Augustana XXI oppfordrer til å takke Gud for helgenene og ta deres liv som forbilde.

Det nye testamente kaller i Kol 1,2 alle som tror på Jesus Kristus som ”hellige”. Men senere kirkepraksis har avgrenset ”helgen”-tittelen på enkelte forbilder i kristen tro. Disse helgenene fikk snart tillagt en formidlerfunksjon som reformasjonen tok avstand fra. Mer om dette i neste kapitlet om ”De helliges samfunn”.

Jeg mener at helgener er alle kristne som er smittet av Gud som jo er hellig. Derfor er det i ”Hellig sky” tatt med personer helt til vår tid: Mennesker som har vært kristne forbilder for andre, og som har preget andre med sin kristne tro. Men jo nærmere personene er vår tid, jo flere detaljer kjenner vi: Samme person kan ha åpnet opp for kristen tro hos noen, og kanskje stengt bort andre.

Derfor prøver jeg å balansere kalenderen ved å ta med personer som på noen områder har vært uenige (for eksempel Berggrav og Hallesby) og som kan oppfattes som motsetninger (for eksempel Brorson og Grundtvig), men som har beriket kristen tradisjon.

Personlig unngår jeg å bruke begrepet ”helgen”. Dette pga forskjellige definisjoner i kirkene om hvem en helgen er. De gangene jeg bruker tittelen ”helgen”, blir det i sammenhenger hvor det er en sterk tradisjon for å gjøre dette. Derfor blir ”helgen” ikke brukt av meg for personer fra reformasjonstida og senere. Da benytter jeg heller uttrykk som ”forbilde” eller ”modell”. Jeg skal skrive mer om helgenbegrepet i neste kapitlet.

Kalender: For å kunne begrense kalenderen, tar jeg foreløpig bare med personer som har vært døde i minst 40 år. Ellers er kalenderen åpen for flere forslag. Vi kan gjerne ta med flere kjente og ukjente personer i ”Hellig sky” som har blitt ”helgen” for andre: Noen som har gjort Guds lys synlig for andre – som lot lyset fra Jesus stråle gjennom seg.

Det er valgt 51 hovedmerkedager, en for nesten hver uke i året: Hovedmerkedagen vil inneholde en omtale av personen eller hendelsen knyttet til dagen, og bibeltekster og bønn.

---

¹ Stoveland, *Sanger* s.209

I tillegg nevnes det andre minnedager som kan bli til hovedmerkedager i senere utgaver.

Utvalget: Følgende kriteriene er lagt til grunn for utvalget i ”Hellig sky”:

1. Helgendager som Den norske kirke fortsatt markerer (f. eks. Jonsok, Olsok, Mikkelmess)
2. Helgendager fra primstaven som har hatt betydning i Norge, eller kanskje har fått ny interesse (f. eks. Hallvard, Sunniva, Lucia)
3. Kjente keltiske og angelsaksiske helgener med betydning for europeisk (og norsk) kirkeliv (f. eks. Cuthbert, Aidan, Hilda)
4. Mindre kjente keltiske og angelsaksiske personer med en mulig innflytelse på norsk og nordisk kirkeliv (f. eks. Alban, Bega, Svithun)
5. Andre personer fra middelalderen og reformasjonstiden og fram til våre dager med betydning for fromhetslivet i Norge og Norden. Bl.a. er salmediktere viktig i fromhetslivet i en luthersk preget kirkehistorie (f. eks. Luther, Petter Dass, Lina Sandell)

Norsk: Keltisk kirkehistorie tar lærdom av inkarnasjonen også på den måten at troen blir stedegen. ”Hellig sky” har et nordisk perspektiv: Personer med direkte betydning for norsk kirkehistorie er prioritert, men vi ser også til våre naboland.

Keltisk: ”Hellig sky” er keltisk inspirert. Den skal også inspirere til å bli bedre kjent med keltisk kristen fromhet. Ikke for at vi skal bli mest mulig ”keltiske” selv. Men for at veien om de tidligere keltiske kirkene i vest vil hjelpe oss til å oppdage rikdommen i vår egen tradisjon.

2. De helliges samfunn - om helgener og bønn

Hva mener vi i trobekjennelsen med ”de helliges samfunn”? Hva er en helgen, og har den lutherske kirken helgener? Hvilken rolle spiller disse i protestantisk kirkeliv og i våre troshistorier, i mitt eget fromhetsliv og min bønn?

2.1. Hellig død og hellig grav:

Helgener i Bibelen og i den tidlige kirken – Bønn av de hellige

Helgener i Bibelen: Det nye testamente kaller alle kristne for hellige (for eksempel 1 Kor 1,2). For Gud er hellig. Og de som er i Kristus og hører Gud til, er helliget. Samtidig bruker Det nye testamente også trosheltene fra Det gamle testamente som forbilder. I Hebr 11 leser vi om dem som i Hebr 12,1 blir kalt for ”en så stor sky av vitner omkring oss”. Hebr 11,40 antyder at disse skal nå fullendelsen sammen med de kristne.

De helliges samfunn: ”De helliges samfunn” (Communio sanctorum) er fellesskapet av alle mennesker over hele jorden som tror på Kristus. De er et samfunn av de hellige (sancti). ”De helliges samfunn” kan også forstås som den gudstjenestefeirende menighet på jorden rundt de hellige sakramentene i gudstjenesten. De er da et samfunn omkring det hellige (sancta). Ideelt sett er gruppen av de troende den samme som gruppen som feirer gudstjeneste.

I himmelen og på jorden: Johannes Åpenbaring 7,9 forteller om den store hvite flokk i himmelen som er de som var troende her på jorden og som nå er døde. De skal leve i Guds himmelske rike. For de som hører Jesus til, skal også bli delaktig i oppstandelsen. Slik forstått er ”De helliges samfunn” et fellesskap av Kristus-troende uavhengig av tid og rom. Det er både de som feirer gudstjeneste her på jorden, i den stridende kirken (ecclesia militans). Og det er de som feirer gudstjeneste i den usynlige, triumferende kirken i himmelen (ecclesia

triumphans).² Det Nye Testamentet er ikke entydig når det gjelder tidsperspektivet: Finnes den store hvite flokk allerede nå, eller først etter en framtidig oppstandelse av de døde?

Hellig død - den tidlige kirken og det røde martyriet: Tidlig i kirkens historie ble uttrykket ”de hellige” brukt mer eksklusivt om martyrene. Det er de som ble drept for sin tros skyld. Kirken regnet med at disse var kommet fram til himmelen. I kirkens første 300 år var det mange kristne som ble drept under forfølgelser. En slik martyrdøm ble av keltiske kristne senere kalt for det røde martyriet, for disse martyrene betalte for sitt kristne vitnesbyrd med sitt blod.

Bønn av de hellige: Martyrenes dødsdager ble regnet for å være deres himmelske fødselsdager. En tenkte seg at de som døde som martyrer er kommet fram til Guds himmel og deltar der i den himmelske gudstjeneste. De kjenner oss og det vi strever med på jorden. De ber for oss.

Hellige graver: Stedene hvor martyrene møtte døden og ble hentet til himmelen, og deres gravplasser ble oppfattet som porter inn i Guds evighet. Her var det linker inn i Guds himmel. Slike plasser ble brukt til gudstjenestefeiring, og kirker ble bygget over martyrgravene. I den romersk katolske kirke er det fortsatt slik at hvert alter som brukes til messefeiring inneholder en relikvie (noe som tilhørte en avdød helgen).

2.2. Hellig liv og hellig lik:

Helgener i middelalderen - Bønn til de hellige

Fra statskirken (staskirken) til ørkenen: Etter at kristen tro ble tolerert i Romerriket og senere ble til den statsbærende religionen, sluttet forfølgelsene av de kristne. Det ble slik at kirken i perioder selv har forfulgt andre. Ørkenmødre og -fedre i den østlige delen av det romerske riket skapte en motkultur ved å trekke seg tilbake til ensomme steder. Her oppsto de første klostertankene. Martin av Tours var en av dem som på 300-tallet tok klostertanken med til Vest Europa. Han regnes som den første felleskirkelige helgen som ikke døde som martyr.

Hellig liv - det grønne og det hvite martyriet: Eneboere som levde et hellig liv ble populære i de keltiske landene. Det å frivillig trekke seg tilbake til ensomme steder ble kalt for det grønne martyriet. Men eneboeren ble (ofte) ikke værende alene. Det utviklet seg et fellesskap og etter hvert et kloster rundt eneboercellen³.

En tredje form for martyrdøm var det hvite martyriet: Med dette menes å dra i utlendighet, for eksempel å søke ødemarken i oseanen og på fjerne kyster. Denne utferdstrangen bidro til at den irsk-skotske (= keltiske) misjonen (re)evangeliserte store deler av Europa.

Bønn til de hellige: Helgener har ofte overtatt for hedenske guder. For eksempel har den keltiske helgen Bridgid mange felles trekk med den keltiske gudinnen med samme navn (se 11. januar og 1. februar). Helgenkulten har i praksis ofte videreført hedensk overtro. Helgener i himmelen ble tillagt spisskompetanse på bestemte områder. Det ble gjennom middelalderen mer og mer vanlig å påkalle helgenene og å be direkte til dem, særlig når det gjaldt problemer som man tenkte at helgenen var ekspert på. Reformasjonen tok sterk avstand fra å påkalle de hellige i himmelen gjennom bønn.

---

² Se om dette på Allehelgensdag 1. november.

³ Cahill beskriver meget spennende denne utviklingen fra eneboerhytten til det keltiske klosteret i *Slik reddet irene sivilisasjonen* s.157 ff

Frodig og from fantasi: Hagiographien (oppbyggelige skrifter om helgenenes liv) ble mer og mer frodig og fantastisk i sin utsmykning. Mange fellestrekk går igjen i livsskildringene om forskjellige helgener, blant annet motiver fra Bibelens fortellinger: For eksempel drømmer og visjoner før helgenens fødsel, og undere knyttet til helgenen. Og hos (de røde) martyrene lignet deres død ofte på Jesu Kristi pasjon. Helgenenes liv reflekterte noe av Kristi liv her på jorden. Kristi liv er blitt brukt som tolkningsnøkkel for helgenenes liv. Dette kan virke stilisert. Det kan tolkes som tegn på utroverdigheten i det som blir fortalt. Om dette bare er from fantasi, viser slike oppdiktete fortellinger oss hvordan folk i middelalderen tenkte og ønsket at det hellige livet skulle være: Et liv hvor Bibelens undere skjer igjen.

En sann kjerne: Jeg kan tenke meg at noe kjernestoff i en del legender er sant: Noen mennesker har meditert over og levd seg inn i Bibelens budskap. De leste Bibelen med en positiv forventning og fikk virkelig oppleve noe av det vi leser om i Bibelen. Andre ble grepet av Guds Ånd uten forvarsel og forberedelse. Noen har fått Jesu korsmerker på kroppen (stigmata). Andre har tolket drømmer som Guds tale. Det uforklarlige er ofte blandet med naturlige psykologiske mekanismer. Guds Ånd virker i mennesker, selv om ikke alt som skjer er virket av Ånden. Den Hellige Ånd hjelper til å se Guds fottrinn i andres spor og å tolke deres liv. Forbilder inspirerer til å prøve ut muligheter: Sunniva-legenden for eksempel har mange felles trekk med keltiske legender om kvinner som flyktet fra et påtvunget ekteskap og rømte over havet (se Melangell 27. mai, Bega 6. september, og Ursula 21. oktober). Dette felles-stoffet kan brukes som argument for at Sunniva-legenden er konstruert. Men jeg kan tenke meg at historier om disse kvinnene har vært til inspirasjon for andre i en lignende situasjon. De fikk mot til å stå imot presset om å gifte seg. Noen av dem flyktet over havet. De som overlevde, ble trosvitner på fjerne kyster og blir husket som helgener.

Helgener som kirkens kroppsspråk: Helgenenes hellige liv (og andre kristnes tolkning av deres liv) har bibelske personer og kristne fra tidligere tider som modeller. Helgenene gjør Guds kjærlighet synlig, de er kirkens kroppsspråk. De viser oss at Bibelens tid ikke er forbi. Vi kristne er på en måte med på å skrive Apostlenes gjerninger del III⁴. Helgener gjør kirkehistorien synlig. Jeg er blitt kjent med den keltiske kirkehistorien i stor grad gjennom dens helgener. Dette har gjort at jeg også har (gjen-)oppdaget helgener fra andre land og andre tider. Kirkehistorien er ikke bare en årstallsliste. Den er spennende og lærerike beretninger om Guds inngripen i menneskenes historie, og om kristne menneskers tro og feiltakelser.

Hellig liv og hellig lik: Utover middelalderen var det ikke lenger det hellige livet alene som definerte en helgen. Det ble deres hellige død og/eller underlige fenomener ved liket som tolket deres liv. Slike fenomener ble regnet for å være Guds stadfestelse på at personen var en helgen og at hun/han var kommet fram til Guds trone (se for eksempel Olav den hellige 31. juli). Derfor kunne en trekke en omvendt konklusjon om at deres tidligere liv her på jorden må ha vært hellig. Helgenenes døde legemer ble oppfattet som skatter. Translasjonsdager (flyttedager av de helliges lik) fikk større betydning og avløste eller supplerte helgenens dødsdag som hennes/hans minnedag (se Svithun 2. og 15. juli). Det utviklet seg en kult rundt gravplassene til ”hellige” mennesker som reformasjonen tok sterk avstand fra.

---

⁴ Ray Simpson kaller i *Saints of the Isles* på s.7 beretningene om keltiske helgener for *The Acts and the Apostles, Volume Two*

2.3. Hellig tro og hellig lære:

Helgener fra reformasjonen og fram til vår tid - Bønn inspirert av de hellige.

Romersk katolsk tradisjon: I romersk katolsk tro skjelner en mellom kirkens 3 stadier: De troende på jorden, de døde som venter på oppstandelsen og renses, og de hellige som skuer Gud.⁵ Fra 1500-tallet utviklet det seg en prosedyre om hvordan kirken gjennom en juridisk prosess skal kunne fastslå at en person er kommet til himmelen. Denne prosessen har to trinn: Beatifiseringen (saligkåringen), og kanoniseringen (helgenkåringen). I denne prosessen blir det lagt vekt på undere som har skjedd i deres jordiske liv, og på virkningshistorien etter deres død: At Gud har brukt deres minne til å føre mennesker til tro. I følge katolsk tro kan vi be helgenene i himmelen om å gå i forbønn for oss hos Faderen.⁶

Confessio Augustana: Den protestantiske reformasjonen tok et oppgjør med middelalderens helgendyrkelse. Confessio Augustana XXI lærer at man kan minnes de (for-reformatoriske) helgenene "for å etterligne deres tro og gode gjerninger." Helgenene er bare forbilder. Men de er tross alt forbilder!

De helliges samfunn er kirken her på jorden. Confessio Augustana VII lærer at "kirken er de helliges samfunn, hvor evangeliet læres rent og sakramentene blir rett forvaltet".

En luthersk helgendefinisjon: Reformasjonen leder oss tilbake til den nytestamentlige definisjon av en helgen: Hellige er alle som hører til Kristus, de er med i de helliges samfunn her på jorden. Samtidig er det en forventning om at de døde som hører Kristus til, er hos Kristus og sammen med Kristus. Uten at vi definerer dette mer, er det en åpenhet for at avdøde kristne allerede har kommet fram til den delen av de helliges samfunn som er i himmelen. I Den norske kirkens liturgiske bønner for nattverden står formuleringen "din kirke i himmelen og på jorden priser ditt navn med samstemmig jubel."

Alle kristne er kalt til å være prester for Gud (det allmenne prestedømmet). Kristus vil bo i de troende og prege deres hverdag. Selv om vi blir frelst ved tro alene, skal troen aldri være alene: Den skal føre til gjerninger til beste for andre. Det skal bli synlig i våre liv hvem vi tror på. Alle skal være med å lede andre til Kristus. Men noen er nok større forbilder enn andre.

Hellig tro og hellig lære: Kampen mot helgendyrkelsen førte i de protestantiske kirkene til at mye som minnet om helgenkult ble fjernet. Særlig i reformert protestantisk tradisjon ble kirkene strippet for mye av bildekunsten. I mange lutherske kirker ble helgenbildene erstattet med tavler (epitapher) over og bilder av kirkens lokale ledere, lærere og sponsorer. Kirkens ledere og lærere, forkynnere og salmediktere har alltid hatt en høy status i protestantiske menigheter. Dette gjelder også for "høvdingene" i norsk bedehustradisjon.

Vektleggingen på troen framfor gjerningene har i luthersk virkningshistorie ført til at kristentro til en viss grad er blitt intellektualisert.

Bønn inspirert av de hellige: De som har formidlet kristen tro til oss, har også lært oss å be. Bønnene i Hellig Sky er ofte tatt fra de omtalte personenes egne ord og formuleringer, eller er laget med ord som er i deres ånd og tradisjon.

Tamme og tomme bilder: Reformasjonens kirker har mistet idolene fra middelalderen. Disse ble erstattet med tomrom, eller med bilder som ofte kommuniserer dårlig. I min barndoms kirke⁷ var det bilder fra bibelhistorien som jeg kjente igjen. Det var også en middelalder-

⁵ Se i *Den Katolske Kirkes katekisme* s.242

⁶ Se i *Den Katolske Kirkes katekisme* s.638

⁷ Kirken i Breklum, nær vadehavet mellom Husum og Tønder, sør for dagens tysk-danske grense

statue av Hellig Olav i våpenhuset. Ellers var det et stort bilde av Martin Luther, og bilder av tidligere prester.

Jeg vil ikke utelukke at bilder i lutherske kirker av danske konger og krigsskip og av ressurssterke familier i soknet vil formidle noe positivt. De vil nok fortelle at noen av disse personene tok ansvar i kirken og arbeidet for kristen (luthersk) tro. Men bilder av gamle mørke menn i rare klær og prestekrager forteller lite innbydende om levende tro.

Men ett av bildene i min barndomskirke har betydd mye for meg: Bildet av den lokale soknepresten som i 1870 startet en kirkelig organisasjon for ytremisjon.

2.4. På leting etter helgener:

Helgener i mitt liv og min troshistorie – Bønn sammen med de hellige

Mitt liv og min troshistorie: I min barndomskirke henger et bilde av den lokale soknepresten som i 1870 startet en kirkelig organisasjon for ytremisjon: Christian Jensen (se 23. mars). Fortellingene om ham og misjonen har påvirket meg. Han og misjonærene som er blitt sendt ut fra min barndomskirke, var forbilder for meg.

Noen kilometer sørvest for min barndomskirke ligger vadehavsøya Nordstrand. Denne var hjemmeplassen til den kjente misjonæren Ludvig Nommensen (se 23. mai). Som barn hørte jeg også om vadehavsøya Lindisfarne på den andre siden av Nordsjøen, og jeg ønsket å kunne reise dit engang. Gjennom min studietid og i de lærebøkene om kirkehistorie som jeg leste, ble den keltiske (irsk-skotske) misjonen bare nevnt i fotnoter eller med småskrift. Først som prest har jeg fått tid til å lese keltisk kirkehistorie og oppdaget dens store betydning i den tidlige middelalderen.

Helgenlegender viser meg tilbake til Bibelen: Gjennom keltisk kirkehistorie er jeg blitt bedre kjent med kristne personer (helgener) fra de første tusen år etter Kristus. Disse helgenene har brukt Bibelens personer som rollemodeller. Den keltisk kristne inspirasjonen har ført hos meg til en fornyet interesse for Bibelen. Den har også bidratt til at jeg trekker Bibeltekster mer bevisst inn i min bønn. Jeg har fått en større nysgjerrighet for Bibelens persongalleri.

Samtidig er jeg blitt minnet om at Jesus Kristus vil bo i sine etterfølgere. Som kristne er vi med på å spre lyset fra Jesus Kristus. Vi er kalt til å være ”helgener” i hverdagen.

Våre kirkers glassmalerier med motiver fra Bibelen og kirkehistorien er fine illustrasjoner på hvem en helgen er: Helgener er mennesker som lar lyset fra Jesus skinne gjennom seg.

Helgenene er kirkens kroppsspråk: Helgenene gir kirkehistorien liv og ansikt. Vi minnes tidligere kristne som var med på å formidle troen videre. Vi kan bruke dem som forbilder. Vi kan lære av dem, også av deres feiltakelser. Jo nærmere helgenen er vår tid, jo flere detaljer kjenner vi fra hennes/hans liv. Og vi ser at alle er barn av sin tid, også vi. Hvordan vil kristne mennesker bedømme mitt liv og min livsstil om 50 år, eller om 5 år?

Helgenene gjør himmelen mer konkret: En kirke uten helgener er en kirke uten himmel.⁸ Jeg er blitt mer bevisst på hva den halvrunde alterringen i mange norske kirkehus antyder: Vår gudstjeneste fortsetter i himmelen hvor den frelste skare priser Gud. Vi er sammen med dem om lovsangen og tilbedelsen. Og da er vi kanskje også sammen om klageropet?

Bønn sammen med de hellige: ”Sammen” betyr ikke nødvendigvis ”samtidig”. Gud har nok en annen tidsregning enn oss.

---

⁸ David Adam: *A church without saints is a church without heaven*, gjengitt hos Bradley, *Colonies of Heaven* s.195

Jeg ber ikke til de hellige. Men jeg takker Gud for andre kristne, både levende og døde. Vi ærer Gud når vi takker for den velsignelsen han gav og gir gjennom mennesker. I praksis er jeg nok ikke opptatt av at jeg kanskje ber sammen med Cuthbert eller Hallesby. Men jeg har fått en større åpenhet for at noen kristne blir inspirert av tanken om at vi ikke ber alene, og at helgenene i himmelen supplerer vår lovprisning og kanskje også vår forbønn.

Hellig Sky: Dessverre er bare ”kjendiser” med i denne første utgave av Hellig Sky. Dette kan bli rettet i senere utgaver. Jeg håper at dette utvalget fører til at flere vil lete etter sine egne forbilder og troshelter i kirkehistorien og i egen troshistorie.

For å begrense kalenderen, er det bare tatt med personer som har vært død i minst 40 år. Den anglikanske kirken praktiserer en 50-års grense fra trosheltens død til hun/han kan få en offisiell kirkelig minnedag, med unntak av (røde) martyrer som kan få sine minnedager tidligere.⁹ Men jeg ønsket å ha med flere personer som døde på 60-tallet, derfor denne 40-års grensen.

I en protestantisk sammenheng kan vi isteden for dødsdagene like gjerne bruke avdødes jordiske fødselsdager eller andre jubileer som deres minne- og takkedager (se Ludvig Hope 17. januar, og Cathinka Guldberg 20. november).

God’s Glory in the Grey:¹⁰ Keltisk kristen tro har gjort meg mer bevisst på den tynne hinna mellom den synlige og den usynlige verden. Der hvor Jesus er, er evig liv. Der er himmelen ikke langt unna. Derfor kan vi speide etter spor av Gud i kirkehistorien, og i vår samtid og i våre medmennesker. Jeg ser mer bevisst etter Guds hilsener i hverdagen og i miljøet rundt meg, og i min egen troshistorie.

---

⁹ *Common Worship Today* s.235

¹⁰ Uttrykket er av George MacLeod, grunnleggeren av Iona Community.

3. Kalender

JANUAR

- 1.1. Jesus navnedag
- 2.1. Serafim / Seraphim av Sarov (se 14.1.)
- 4.1. Kaj Munk
- 6.1. Vismennene**
- 7.1. Cedd (se 26.10.)
- 7.1. Knut Lavard
- 8.1. Torfinn
- 11.1. Brettemesse
- 13.1. Mungo / Kentigern**
- 14.1. (og 2.1.) Serafim av Sarov
- 17.1. Elias Blix**
- 17.1. Ludvig Hope (fødselsdag)
- 18.1. Ulfrid /Wulfrid
- 19. og 20.1. Henrik av Finland
- 19.1. Herrnhut-misjon til Grønland
- 21.1. Matthias Claudius
- 25.1. Pålsmesse
- 26.1. Eystein
- 27.1. Paavo Ruotsalainen
- 27.1. Hans Schreuder**
- 27.1. Holocaust-dagen
- 31.1. Eivind Berggrav

FEBRUAR

- 1.2. Brigid
- 2.2. Kyndelsmess (Simeon og Anna)
- 3.2. Ansgar**
- 3.2. Jafdag av Ribe
- 4.2. Nils Hermansson av Linköping
- 7.2. Olav Engelbrektsson
- 10.2. første dåp på Grønland**
- 11.2. Caedmon
- 11.2. Henrik av Vitskøl
- 14.2. Valentinsdag
- 15.2. Sigfrid (Sigurd) av Växjö
- 17.2. Lars Jakobsen Haetta
- 18.2. Martin Luther**
- 19.2. Dorothe(a) Engelbretsdatter
- 21.2. Lars Levi Læstadius
- 23.2. Polycarp
- 24.2. B. S. Ingemann
- 24.2. C. O. Rosenius
- 25.2. Elizabeth Fedde**
- 25.2. Walburga
- 28.2. Gustava Kielland

MARS

- 1.3. David / Dewi av Wales
- 2.3. Chad /Ceadda
- 2.3. John Wesley
- 3.3. Islav av Skálholt
- 4.3. Elsa Brandström**
- Kvinnedager i mars:**
- Første fredag i mars: Kvinnenes bønnedag
- 8.3. Den internasjonale kvinnedagen
- 10.3. Gustav/Götstaf fra Sverige
- 15.3. Aristobulos av Britannia
- 16.3. Selma Lagerlöf
- 17.3. Josef av Arimatea
- 17.3. Patrick**
- 20.3. Cuthbert**
- 20.3. Erebert / Herbert
- 23.3. Christian Jensen
- 25.3. Marimesse / Maria budskap
- 29.3. Hans N. Hauge**

APRIL

- 4.4. Martin Luther King
- 5.4. Kirkens grunn 1942 (kirkekampen)**
- 5.4. H. N. Hauge: Kallsopplevelse 1796
- 7.4. Olaus (Olaf / Olavus) Petri
- 9.4. Thomas von Westen
- 9.4. Bonhoeffer**
- 16.4. Magnus Orknøyjarl
- 17.-18.4. Luther i Worms 1521
- 19.4. Protest i Speyer 1529
- 20.4. Mathias og Maria Orheim**
- 23.4. Georg**
- 23.4. Jon Ögmundsson av Hólar
- 25.4. Markusmesse
- 28.4. Adaldag av Hamburg-Bremen

MAI

- 1.5. Første mai / Gaukmesse**
- 2.5. Lars Oftedal
- 9.5. Adalgar av Hamburg-Bremen
- 9.5. N. L. von Zinzendorf
- 11.5. Johann Arndt
- 15.5. Hallvard**
- 16.5. Brendan
- 18.5. Thetmar/Dietmar
- 18.5. Erik av Sverige
- 21.5. Hemming av Åbo
- 22.5. Ronald Fangen**
- 22.5. Helen of Caernarvon

23.5. L. M. Lindemann
23.5. L. Nommensen
24.5. Dagmar av Danmark
25.5. Beda
26.5. Augustin av Canterbury
27.5. Melangell
27.5. Paul Gerhard
28.5. Gissur Ísleifsson

JUNI

2.6. Odo
2.6. Oddar
2.6. Stephan/Simon fra Hålsingland
3.6. Kevin
3.6. H. A. Brorson
5.6. Bonifatius
6.6. Matenjhwezé's dåp i 1858 (se 27.1.)
8.6. vikingangrep på Lindisfarne i 793
9.6. Columba (Kolbjørn)
10.6. Sigrid Undset
12.6. Eskil
17.6. Henrik Wergeland (se 12.7.)
20.6. Julius og Aaron (eller 3.7.)
22.6. Alban
24.6. Jonsok
24.6. Thøger
25.6. Bartolomeus of Farne
25.6. Confessio Augustana 1530
27.6. Arne Thu (død 1944 på Grini)
29.6. Aposteldagen (Peter og Paulus)

JULI

2.7. Syftesok (Svithun)
3.7. Julius og Aaron (eller 20.6.)
8.7. Sunniva (Seljumannamesse)
8.7. Kjetilsmess / Kiljan
10.7. Knut IV fra Danmark
11.7. Helga (Olga, Elena)
12.7. Henrik Wergeland
12.7. Nathan Søderblom
15.7. Svithun (translatio 971)
15.7. David fra Västerås
17.7. Gisle Johnson
18.7. Theneva/Tannoc
19.7. Poppo
20.7. Torlak (translatio, se 23.12.)
22.7. Maria Magdalena (Marimesse)
23.7. Birgitta av Vadstena (eller 7.10.)
25.7. Jakobsmesse
27.7. Syvsoverdagen

27.7. Lina Sandell
28.7. Johan Sebastian Bach
29.7. Olsok
31.7. Helena/Elin av Skövde
31.7. Ignatius av Loyola

AUGUST

1.8. Peters lenker
3.8. Vesle Olsok (translatio Olavi 1031)
8.8. Elidius (Lide) og Olav Tryggvason
10.8. Larsmesse
14.8. Maximilian Kolbe
15.8. Hellige mødre
15.8. Maria (himmelfart)
21.8. Ragnvald Orknøyjarl
27.8. Monica
28.8. Augustin
31.8. Aidan (og translatio Sunnivae)

SEPTEMBER

2.9. Ingrid Elovsdatter
2.9. Nikolai F. S. Grundtvig
4.9. Albert Schweitzer
6.9. Bega/Bee (og translatio Sunnivae)
6.9. Eskil fra Lund
16.9. Ninian
17.9. Unni / Wimo
17.9. Hildegard av Bingen
17.9. Folke Bernadotte
18.9. Petter Dass
18.9. Dag Hammarskjöld
27.9. Kjeld fra Viborg
29.09. Mikkelmess

OKTOBER

3. og 4.10. Frans av Assisi
4.10. Teresa av Avila (se 15.10.)
7.10. Britemesse
8.10. Landstad
14.10. Vinternatt (primstav): Callistus
14.10. Thomas Kingo
15.10. Teresa av Avila (se 4.10.)
17.10. Ignatius av Antiokia
21.10. Ursula
24.10. FN-dag
25.10. Margareta fra Roskilde
26.10. Cedd
27.10. Laurentius (Lars) Petri
31.10. Halloween
31.10. Reformasjonsdag

NOVEMBER

1.11. Allehelgen

2.11. Sjelemesse / Alle sjelers dag

5.11. Hans Egede

7.11. Willibrord

7.11. I. Marie Wexelsen

8. og 11.11. Martin av Tours

11.11. Søren Kierkegaard

16.11. Keltisk advent

16.11. Johan Comenius

17.11. Hilda fra Whitby

20.11. Cathinka Guldberg

22.11. Johan Halmrast

22.11. Ole Hallesby

23.11. Columbanus / Kolumban

25.11. Karimesse (primstav)

25.11. Niels Steensen

30.11. Andreasmesse (primstav)

DESEMBER

6.12. Nikolaus / Nikolas (Nilsmesse)

11.12. Lars Olsen Skrefsrud

12.12. Vicelin

13.12. Lucia / Lussimesse (primstav)

20.12. Katharina fra Bora

20.12. Erik Pontoppidan

21.12. Thomasmesse (primstav)

21.12. Johan Martin Wisløff

23.12. Tollesmesse (primstav)

26.12. Stefanusdagen

27.12. apostelen Johannes

28.12. Barnemesse

Flere navn som ennå ikke er plassert i kalenderen ("PÅ VENDELISTE" til jeg får tid til å arbeide mer med dem):

Hallgrimur Péturson (1614-1674)

Birgitte Cathrine Boye (1742- 17.10.1824)
(Claus Frimann, 1746 – 11.10.1829)?

Seraphim fra Sarov (1759 – 1833)

Catharina Elisabeth (Betty) Posse (1818-1880)

Johan Christian Heuch (23.3.1838 – 1904)

Gustav Jensen 1845 - 1922

Andreas Lavik 1854 – 1918

Bernt Støylen 1858 - 1937

Margrethe Munthe (1860 – 1931)

Anders Hovden 1860 - 1943

Thomas Bull Barratt (22.7.1862-29.1.1940)

Sophia Augusta Bonnevie 1864 - 1924

Paul Olaf Bodding (1865-1938)

Olav Duun 21.11.1876 - 1939

Albert Lunde 1877 – 1939

Karl Ludvik Reichelt (1877 – 1952)

Marie Monsen 1878 – 1962

David Melander (1896 – 1967)

Sara Oust (eller Aust – haugiansk kvinne)

Åshild Undredalen og Johannes Vrådal

Paul Petter Wettergren

Peter Torjesen

Fartein Valen

Tormod Reppedal

4. Ett år med merke- og minnedager

4.1. JANUAR

1. januar: Jesus navnedag / Nyttårsdagen

2. januar: Serafim / Seraphim av Sarov (se 14. januar)

4. januar: Kaj Munk (født 13.1.1898) var dansk prest og forfatter som gjennom skrift og tale tok et oppgjør med NS-ideologien. Natt til 5. januar 1944 ble han drept av en tysk SS-gruppe.

6. januar:

Kristi åpenbaringsdag

Vismennene fra øst

Åpenbaringsdagen (Epifania Domini) er den eldste kristne høytid ved siden av påske: Guds Sønn ble synlig i denne verden. Både Jesu fødsel og vismennene og Jesu dåp ble minnet; dessuten hans første tegn (vinunderet i Kana), og hans forklarelse. Den vestlige kirken har senere brukt denne dagen 2 uker etter julaften som minnedag for vismennene.

De vise menn var stjernetydere som kom med gaver til den nyfødte Jesus. Sal 72,10 og Jes 60,6 ble senere tolket som spådom om vismennene og at de må ha vært konger.

Vismennene "leste" på keltisk vis naturen som en av Skaperens åpenbaringsbøker. Et fenomen på stjernehimlen fikk dem til å lete etter en nyfødt konge i Jerusalem hvor de møtte den jødiske Bibelen (Mika 5,1) og ble ledet til Betlehem. Der så de stjernetegnet igjen og fant fram til Jesus. De tilba ham og gav ham gaver som kan tolkes profetisk: Gullet peker på Jesus som en evig kong. Røkelse minner om Jesus som prest, han ber for oss og ofret seg selv. Myrra ble tilbudt Jesus på korset, dessuten ble konger og de døde salvet med myrrasalve. Etter folkevandringstiden tok munkene i Irland vare på den klassiske litteraturen. I deres hebraiske, greske og latinske bibelutgaver ble magikere kalt for aspar, melkio og patisara. Dette kan ha ført til navnene Kaspar, Melkior, og Balthasar. Vismennene regnes som representanter for hedningene. På det gamle keltiske korset i det irske Monasterboice er det fire vismenn som kommer til Jesus. Disse symboliserer nok de fire verdenshjørner.¹¹

Kalenderreformen i Danmark-Norge i 1700 (overgangen fra den julianske til den gregorianske kalenderen) gjorde at dette året ble 12 dager kortere: Den 24. desember etter den gamle julianske kalenderen ble til 5. januar som nå ble kalt for "Gamle julaften". I våre dager er den julianske kalenderen blitt 13 dager senere i forhold til den gregorianske kalender. I ortodokse kirker faller derfor julaften den 24. desember sammen med vår 6. januar.¹²

Åpenbaringsdagen kalles på folkemunne også for trettendedag-jul og for Helligtrekongersdag. Den avslutter den 12 dager lange julefesten. I katolskpregede land er det fortsatt vanlig med syngende barn som kommer på besøk og skriver C-M-B på dørkarmen (på folkemunne tydet som navnene på vismennene, men egentlig en forkortelse for "Christus mansionem benediciat": Kristus velsigne huset).

Bønn: Frelser i stallen, varslet av profeter og planeter, født av en jødisk jente og tilbedt av hedenske magikere, du gledet deg over grekere som søkte deg, og over troen hos en syrisk kvinne og en romersk soldat. Ditt kors ble båret av en mann fra Nordafrika. Takk for at også vi får være med blant dine søsken og medarbeidere.

Bibeltekster: Sal 72   1 Tim 3,14-16   Matt 2,1-12

Slik tala desse vise tre,
gav barnet det dei hadde med.
Så drog dei over ørkenhav
med større skattar enn dei gav.
(*Sigurd Muri, i: Salmer 97 nr. 11,4*)

7. januar: Cedd (se 26. oktober)

7. januar: Knut Lavard (Knud den yngre) var nevø til Knud den hellige (se 10. juli). Han arbeidet for utbredelse av kristen tro i Norden og ble i 1131 myrdet av sin fetter.

¹¹ Til navnene og korset, se: Mulhaupt, *Möge die Strasse dir entgegeneilen* s.79

¹² Om kalenderskiftet, se også 4. og 15. oktober og 13. desember

8. Januar: Torfinn fra Danmark ble i 1278 viet til biskop i Hamar. Striden mellom kongemakten og kirken førte til at han ble landsforvist. Han døde i Belgia i 1285. Senere skal det ha skjedd undere ved hans grav.

11. januar: Brettemesse på primstaven, enten til minne om Brigid fra Irland (se 1. februar). Eller til minne om Brictiva/Brettiva, en slags Sunniva som var kjent i Trøndelag. Klosterkirken i Munkeby ved Levanger var viet til henne¹³

13. januar:

Mungo / Kentigern

Den første biskopen i Glasgow (ca 508/518- 603/613)

Legenden om den keltiske prinsessen Theneva (eller Tamis eller Tannoc, se 18. juli) har flere likhetstrekk med Sunnivallegenden: Etter å ha avvist en hedensk prins som ville gifte seg med henne, ble hun utstøtt og forsøkt drept av sin far, og voldtatt av prinsen. I en båt uten årer drev hun over fjorden til Culross nord for Edinburgh. Der i klosteret til den keltiske munken Serf fødte hun barnet sitt som ble kalt Kentigern (det betyr ”stor høvding”) og Mungo (som betyr ”min kjære lille”). Mungo fikk sin utdannelse hos Serf og ble senere prest og biskop i Glasgow. Byens navn kommer fra (E)gl(esi)as (Mun)go som kan bety ”min kjære kirke” eller ”Mungos kirke”. Da en hedensk hersker fikk makten i Sørvest-Skottland måtte Kentigern flykte: I en periode virket han i Cumbria, bl.a. i Crosthwaite i Lake District. Etter det samarbeidet han med David av Wales (se 1. mars). Han grunnla det store klosteret St. Asaph`s i Nord Wales. Senere fikk han komme tilbake til Skottland. Han møtte Columba fra Iona (se 9. juni) for å konferere om misjonsarbeidet. Noen kilder sier at han også har vært i Roma for å be pave Gregor den store om hjelp til å re-evangelisere de britiske øyer.¹⁴ Dette viser Mungo som en brobygger mellom den romerske kirken og de keltiske kirkene. Han skal også ha sendt misjonærer til Orknøyene og Shetland og kanskje til Norge.

Legendene om Kentigern har med mye stoff om hans nære forhold til dyr. Hans innsats for den kristne misjonen i nordvest-Europa og likheten mellom fortellingene om hans mor og Sunnivallegenden gir ham en naturlig plass i denne kalenderen.

I 1910 fant den første konferanse for verdensmisjon sted i Edinburgh. Denne regnes som begynnelse for den moderne økumeniske bevegelse. Protestantiske kirker og organisasjoner ble enige om å samkjøre misjonsinnsatsen. Denne konferansen var nok ikke arrangert med tanke på Mungo. Men den var nær hans hjemtrakter og må ha vært i hans ånd.

Bønn: Når eg bed ser eg bodberarar gå,
tende av Mungo og sende til og frå -
til Noreg og til øyene i nord.
Takk Gud for alle som sådde ditt ord –
kyrkjer grodde i deira spor.

(fritt etter D. S. Walton`s “The Hidden Stream”, i Davis/Gill: The Celtic Saints s.75)

Bibeltekster: Sal 16   Apg 15,36-41   Mark 13,9-11
... Våre stridar må du jamna, småleg kiv og ovunds ferd,
alle kristne sysken samna til ein samlynd Herrens hær!
(Anders Hovden i Norsk salmebok 69,3)

¹³ Se: www.katolsk.no/biografi/brictiva.htm

¹⁴ I 597 sendte Gregor munken Augustin og hans følge til Sør-England

14. januar: Serafim / Seraphim av Sarov (1759-1833, Ray Simpson foreslår at vi skal ha med en person fra vårt russiske naboland i Hellig Sky). Serafim bodde i 15 år som eneboer i skogen, sammen med ville dyr. Etterpå levde han i 15 år som rekluser (innemurt munk) i klosteret Sarov nær Moskva. Etter en visjon av Maria sluttet han som rekluser og virket som starets (åndelig veileder) fram til sin død i 1833. Han døde den 2. januar etter den julianske kalenderen, etter den gregorianske kalenderen døde han den 14. januar.

17. januar:

Elias Blix

Norsk teolog og salmediktar

Elias Blix var fødd den 24. februar 1836 på gården Våg i Gildeskål i Nordland. Faren hans døydde tidleg. Ein lokal handelsmann kosta utdanninga for Elias Blix. Han tok lærarseminaret i Tromsø og teologistudiet i Kristiania. Han vart kjend med Ivar Aasen og han vart ein medviten målmann. Målsaka hadde eit demokratisk og sosialt motiv og ei kristeleg grunngeving for han: Han ville løfte opp småfolk og bondestanden. Og han ville formidle kristen tru på språket som folk nytta i kvardagen. Grunnen til at han ikkje vart prest skal ha vore at han vart nekta å preike på landsmål i heimekyrkja.

Elias Blix vart professor i hebraisk i Kristiania i 1879. I 1884 vart han kyrkjestatsråd i Johan Sverdrup si regjering. Men Blix er mest kjend som salmediktar og bibelomsetjar. I salmene sine ser han på keltisk vis Jesus-hendingane skje i norsk kvardag og norsk natur. Naturen vitnar om skaparen. Gud kan vere i naturen, men helst er naturen i Gud. Det skapte er del av openberringa når det lovsyng Gud, men kan ikkje åleine fortelje nok om frelsa (sjå Norsk salmebok 288,3).¹⁵ Elias Blix døydde den 17. januar 1902.

Bønn: Kom, Jesus, inn og med meg ver
når det til kvelden stundar!
Og lat din engel standa her
ved lægjet når eg blundar,
og vara vel min kvilestad!
Og vekk meg glad
til song med fugl i lundar!
(*Elias Blix i Norsk Salmebok 817,2*)

Bibeltekster: Sal 37,1-22   Joh Op 22,16-21   Joh 4,5-26
Sæle stunder, store under,
store under og løyndoms skatt!
Møyi vart moder, Gud vart vår broder,
Gud vart vår broder i jolenatt.
(*Elias Blix i Norsk salmebok 65,4*)

17. januar: Ludvig Hope var født den 17. januar i 1871. Han døde 1954. Men jeg har ikke funnet dødsdagen hans, derfor er han inntil videre plassert på denne dagen i kalenderen. Hope var generalsekretær i Norsk Luthersk Misjonssamband. Han gikk tidlig inn for at lekfolk har rett til å dele ut nattverd. I 1942 ble han med i den midlertidige kirkeledelse, sammen med bl.a. Hallesby (se 22. november) og Bergrav (se 31. januar). Han satt fengslet på Grini 1943-1944.

---

¹⁵ Elseth: Elias Blix s. 145

18. januar: Ulfrid (Wulfrid) var en av de angelsaksiske misjonærene som på 1000-tallet kom til Sverige (se Sigurd/Sigfrid 15. februar). Han led martyrdøden i 1024 eller 1028.

19. og 20. januar: Henrik av Finland (født om 1100 i England) blir kalt for Finlands apostel og vernehelgen. Han var fra England og ble biskop i Uppsala. Han ble drept i Finland den 20. januar i 1156 eller 1160. I Sverige er minnedagen hans den 19. januar.

19. januar: Herrnhut-misjon til Grønland. I 1733 ble de første misjonærene fra Zinzendorfs brødremenighet i Herrnhut sendt ut til Grønland for å hjelpe Egede (se 10. februar og 5. november). Brødremenigheten i Herrnhut var en pådriver i framveksten av den protestantiske misjonen, mer enn 1000 år etter misjonsbølgene fra de keltiske klostrene.

21. januar: Mathias Claudius (15.8.1740-21.1.1815) var en tysk-dansk salmedikter med en keltisk tone (se ”No skin den ljose månen” i Norsk Salmebok 810)

25. januar: Pålsmesse (primstav) er minnedagen for omvendelsen til apostelen Paulus (se også aposteldagen 29. juni om Peter og Paulus)

26. januar: Eystein (om 1120 – 1188) var den andre erkebiskopen i Nidaros. Han regnes som forfatter av ”Passio Olavi”, en bok om Hellig Olav (se 29. juli). Under borgerkrigen mellom kong Magnus og hans rival Sverre måtte Eystein søke landflyktighet i England hvor han i et år også bodde i Lincoln. Kanskje hadde han vært der tidligere også, i studietiden. Han begynte utvidelsen av Nidarosdomen inspirert bl.a. av katedralen i Lincoln.

27. januar: Paavo Ruotsalainen (9.7.1777 – 27.1.1852) var vekkelsespredikant i Finland. Han var påvirket av Zinzendorf og brødremenigheten i Herrnhut (se 19. januar) og ble motarbeidet av den offisielle kirken.

27. januar:

Hans P. S. Schreuder

Misjonær og biskop (”zulufolkets apostel”)

Hans Paludan Smith Schreuder var født i Sogndal den 18. juni 1817. I 1842 deltok han på stiftelsesmøtet til Det Norske Misjonsselskap. Han ble selskapets første misjonær da han i 1843 reiste til Sør Afrika. Dette skal være foranledningen til at W.A. Wexels skrev salmen ”Å, tenk når engang samles skal” (Norsk Salmebok 508). Den første dåp ved Schreuder skjedde først i 1858 da en kvinne med navnet Matenjhwaze ble døpt (se 6. juni). Dette ble en merkedag i norsk misjonshistorie. Den gang skrev M.B. Landstad (se 8. oktober) sin salme ”Oppløft ditt syn, du kristensjel” (Norsk salmebok 511).

I 1866 ble Schreuder vigslet til misjonsbiskop. I 1872 brøt han med Det Norske Misjonsselskap, mest på grunn av selskapets lavkirkelige profil. Schreuder hadde et mer kirkelig embetssyn og oppfattet seg mest som representant for Den norske kirke. I året 1873 ble ”Den Norske Kirkes Misjon ved Schreuder” stiftet, for å støtte hans arbeid i Sør Afrika. Schreuder hadde stor kjærlighet til zulufolket, noe som minner meg om Aidan (se 31. august). I konfliktene med boere og briter sto han konsekvent på zuluenes side.

Schreuder var gift med den danskfødte Jakobine Løwenthal som døde i 1878. Året etter giftet han seg med Johanne Margrethe Vedeler fra Bergen. Hans Schreuder døde den 27. januar i 1882 og ble begravet i sin bispedrakt, i Utunjambili.

Bønn: Å Gud, hvor er din nåde stor! Oss alle til deg drag!¹⁶

---

¹⁶ W.A. Wexels i Norsk Salmebok 508,4

Ja, kom Herre Jesus, kom, kom!¹⁷

Bibelttekster: Sal 37,23-40   Ordsp 10,6-9¹⁸   Apg 9,1-19
Jesu navn! Hvor skjønt det klinger,
la det runge over jord!
Intet annet verden bringer
håp og trøst som dette ord.

(D. Welander i Norsk salmebok 86,2. Salmetonen er fra Zulukirken)

27. januar: Holocaust-dagen. På frigjørelsesdagen av konsentrasjonsleiren Auschwitz i 1945 markeres nå den internasjonale holocaust-dagen.

31. januar: Eivind Berggrav (25.10.1884-31.1.1959) var biskop, først i Hålogaland og fra 1937 i Oslo. Han var sentral i utarbeidelsen av bekjennesskriftet "Kirkens grunn" i 1942 (se 5. april). Berggrav var internert 1942-1945. Etter krigen var han en aktiv deltaker i det økumeniske og internasjonale kirkelige arbeid.

4.2. FEBRUAR

1. februar: Brigid (eller Brigida, ca 453-523) er en av Irlands mest kjente helgener. Legendene om henne har mange felles trekk med den keltiske lys-guddinnen Brighid¹⁹ og har kanskje erstattet Brighid-kulten. Brigida grunnla dobbeltklosteret i Kildare (cill-dara betyr: celle/kirke ved eiken). Birgitta av Vadstena (se 23. juli og 7. oktober) er oppkalt etter henne.

2. februar (primstav): Kyndelsmess ("Maria renselse") til minne om Herrens fremstilling i templet 40 dager etter hans fødsel. Da ble Jesus velsignet av Simeon og Anna. Dagen ble i middelalderen brukt til lysprosesjoner og velsignelse av vokslys til bruk i kirken, derav navnet missa candelarum som på norrønt ble til kyndelsmess.

3. februar:

Ansgar

"Nordens apostel" (801 – 865)

Ansgar ble munk i Corbie i Nordøst Frankrike og senere i datterklosteret Corvey i Nordvest Tyskland. Corbie og Corvey ble viktige for misjonsframstøtet til Skandinavia.

Ansgar var overbevist om at han skulle bli martyr. I 826 dro han til Jylland (Danmark) og i 830 til Birka (Sverige). Året etter ble han erkebiskop i Hamburg og senere Hamburg-Bremen. Han ble pavelig legat for Norden.

I 849 grunnla han en kirke i Hedeby. Den nåværende kirken i Haddeby ved Schleswig (vikingtidens Hedeby) ble bygget ca 300 år senere. Hvorfor egentlig føles det mer spennende å reise til Lindisfarne eller Iona, enn til Selja eller Haddeby? Keltisk kirkehistorie har gjort meg bevisst på skattene i vår egen kirkehistorie. Den har hjulpet meg å se Guds hilsener i mitt miljø og i min hverdag: "God's Glory in the Grey"

Ansgar døde etter lang tid med sykdom. Hans liv er blitt tolket som et martyrium, på grunn av de mange tilbakeslagene i hans misjon. Etter flere hedenske reaksjoner stoppet misjonen fra

¹⁷ Hans Schreuders siste ord, se: Giverholt, Kirkelige merkedager II s. 125

¹⁸ Ordsp 10,7, står på Zulu-språk på Schreuders gravstøtte i Utunjambili

¹⁹ Det engelske ordet "bright" har samme ordrot som Brighid

Bønn: Om jeg tar farvel med mitt vakre land og ber en siste bønn med mine kjære
og seiler min lille båt over det glitrende havet:
Kristus, vil du hjelpe meg gjennom de ville bølgene?
(fritt etter Brendans bønn²²)

Bibeltekster: Sal 139,1-12   Fil 3,12-16   Luk 9,57-62
Gi oss i dag vår daglige sel!
(fra Egedes oversettelse av Fadervår til inuit-språket)

11. februar: Caedmon (død om 680) var en kugjeter knyttet til Hildas kloster i Whitby (se 17. november) som ble oppmuntret av Hilda til å bruke sin poetiske begavelse til utbredelse av kristen tro på morsmålet.

11. februar: Henrik av Vitskøl var elev av Bernhard av Clairvaux i Frankrike og ble rundt 1150 abbed i Varnhem kloster i Sverige. I 1158 grunnla han cistercienserklosteret Vidskøl (gjengitt på latin som "Vitae Scola") i Nord Jylland i Danmark.

14. februar Valentinsdagen: Valentin var en prest som mot keiserens forbud viet kjærestepar. Han ble drept som martyr i 269. I engelskspråklige land sender kjærester denne dagen kort til hverandre, en skikk som de senere år har kommet til Norge også.

15. februar: Sigfrid (Sigurd) er nok identisk med biskop Sigurd som i 995 kom sammen med Olav Tryggvason (se 11. august) fra England til Moster og året etter til Selja. Senere ble han biskop i Sverige hvor han døpte Olaf Skötkonung. Han døde i Växjö den 15.2.1045.

17. februar: Lars Jacobsen Haetta (5.1.1834-17.2.1896) var laestadianer som ble dømt for sin deltakelse i Kautokeinoopprøret i 1852. I fengselstiden oversatte han Bibelen til samisk, og ble for dette benådet i 1867 etter 15 år i fengsel.

18. februar: Martin Luther

Reformator, bibeloversetter og salmediker (1483 – 1546)

Martin Luther var født i Eisleben den 10.11.1483. Etter et lynnedslag den 2.7.1505 bestemte han seg for å gå i kloster. Han ble augustiner munk i Erfurt. I 1512 ble han teologiprofessor i Wittenberg. Hans bibelske studier førte til hans (gjen-)oppdagelse av frelse ved nåden: Frelst alene på grunn av det Kristus gjorde (sola Christe) og ikke gjennom gode gjerninger eller helgenes forbønn. Frelst alene og gratis ved Guds nåde (sola gratia) som blir tatt imot alene ved tro (sola fide). Bibelen er enekilden for denne åpenbaringen (sola scriptura) og kan ikke overstyres av kirkelig tolkningstradisjon og andre påståtte åpenbaringer. Bibelen er norm for kirken og ikke omvendt. Lekfolk har rett til å tolke Bibelen. Alle kristne er i prinsippet prester (det alminnelige prestedømme) og kan tjene Gud i alle hederlige yrker.

1517 tok Luther med sine teser et oppgjør med den kirkelige avlatshandelen (se 31. oktober). Takket være boktrykkekunsten ble tankene hans fort og vidt spredt. I 1521 ble han lyst i bann av pavekirken. Etter riksdagen i Worms samme året ble han gjemt på borgen Wartburg ved Eisenach hvor han begynte på sin bibeloversettelse fra grunntekstene til folkelig tysk. Humanismen i hans samtid var opptatt av antikkens språk og tekster som var blitt bevart i de keltiske klostrene 1000 år tidligere. Luther kunne derfor bruke de tilgjengelige grunntekstene.

---

²² Brendans Bønn er oversatt av Vidar Kristensen i: R.v.d. Weyer, Keltiske bønner s. 20

I 1525 giftet han seg med den tidligere nonnen Katharina av Bora (se 20. desember). I 1529 gav han ut den lille og den store katekismen. Luther var en betydningsfull salmedikter og regnes som grunnlegger av den evangeliske kirkesangen. Den lutherske tenkningen spredte seg raskt også takket være salmesangen²³. For Luther var musikken Guds gode gave til menneskene, den skulle brukes i gudstjenesten. Luthersk tenkning ligner på keltisk kristen fromhet når den problematiserer et klart skille mellom det sakrale og det profane. Martin Luther døde i Eisleben den 18. februar i 1546 og ble gravlagt i Wittenberg.

Bønn: Jeg ber at alt jeg gjør, og hele mitt liv må behage deg.
I dine hender overgir jeg meg selv, med sjel og legeme og alle ting.
La din hellige engel være med meg, så den onde fiende ikke får makt over meg.
(fra Martin Luthers morgenbønn, i Norsk salmebok med bønnebok s. 1043)

Bibeltekster: Sal 71   Rom 1,13-20   Mark 9,14-29
Vi er tiggere, det er sant!
(slutten på Martin Luthers siste notat: "Wir sind Bettler, das ist wahr")

19. februar: Dorothe(a) Engelbretsdatter (16.1.1634 – 19.2.1716) fra Bergen var Norges første kjente kvinnelige forfatter. Hun skrev salmer i typisk barokkstil. Sterkt beundret av samtiden fikk hun innvilget den første diktergasjen i Norge.

21. februar: Lars Levi Læstadius (1.10.1800 – 21.2.1861) var prest og botaniker i Nord Sverige. Han kjempet mot alkoholmisbruk og stod i spissen for vekkelsen blant samene.

23. februar: Polycarp (født om 69) var elev av apostelen Johannes (se 27. desember) og hører sammen med Ignatius av Antiokia (se 17. oktober) til gruppen av apostelelever som kalles "De apostoliske fedre". Polycarp ble biskop i Smyrna. Han overførte den johanneiske tradisjonen til sin elev Ireneus som tok den med til kirken i vest. Polycarp døde som martyrt rundt år 155. Da han skulle avsverge sin kristne tro, sa han: "I 86 år har jeg tjent Herren, og aldri har han gjort meg noe vondt. Hvordan skal jeg kunne svikte min konge og frelser?"

24. februar: Bernhard Severin Ingemann (28.5.1789-24.2.1862) var en dansk forfatter og salmedikter som bl.a. skrev "Deilig er jorden".

24. februar: Carl Olof Rosenius (3.2.1816 – 24.2.1868) var en svensk luthersk vekkelsespredikant. Han er en av grunnleggerne av den Evangeliska fosterlandsstiftelsen.

25. februar: Walburga (om 710 - 779, se 1. mai) var en angelsaksisk prinsesse som fulgte sin onkel Bonifatius (se 5. juni) til misjonsarbeidet i Tyskland. Der ble hun leder for dobbeltklosteret for nonner og munk i Heidenheim øst for Stuttgart. Walburga skal ha blitt saligkåret på en 30. april, og hennes translasjon ble minnet den 1. mai. Slik som hos Lucia (se 13. desember) ble hennes kult gjennom middelalderen blandet med hedensk folklore: Walpurgisnatt/Valborgsaften natt til 1. mai ble i Tyskland og Sverige en vårfest mot mørke vinterkrefter og hekser og onde makter som var på ferde (se Gaukmesse 1. mai).

---

²³ På Sunnmøre sang Oluf Skriver lutherske salmer i 1529, se Elseth: Til paradiset med sang, s. 32

25. februar:

Elizabeth Fedde

Diakonisse i Norge og USA (1850 - 1921)

Elizabeth Fedde ble født den 25. desember i 1850 i Flekkefjord. Hun ble diakonisse i Lovisenberg under Cathinka Guldberg (se 20. november). I flere år arbeidet hun som diakonisse i Troms. I april 1883 kom hun på oppfordring av sin svoger til USA for å starte et diakonalt arbeid blant norske sjøfolk og andre norske familier. Hun grunnla ett diakonissehus med sykehus i Brooklyn, og ett i Minneapolis. Hun beskrives som en selvoppofrende kvinne som uavlatelig besøkte syke og trengende og som omsluttet mange med sin forbønn. Elizabeth var forlovet i Norge da hun reiste til USA. Etter 12 år i Amerika reiste hun i november 1885 tilbake til Norge for å gifte seg med sin forlovede Ola Slettebø. Hun døde den 25. februar i 1921. De lutherske kirkene i USA og Canada minnes henne på denne dagen.

Bønn: Jesus, dra meg til ditt hjerte her hvor stormen griper tak.

Du har ført meg på en reise; jeg vil gå, om jeg er svak.

Gi meg håpets sterke vinger, gi meg troens kraft og mot.

Og når reisen går i mørke, vær du lyset for min fot.

(M. Becker, oversatt av S. Aasmundtveit, i: Sanger på reisen s.83 nr.43,1)

Bibelttekster:

Sal 4

1 Tim 2,1-6

Joh 12,24-36

... la meg aldri stenge min dør for noen, så ikke du en dag skal måtte stenge din dør for meg.

(fra gammel irsk poesi, i D. Adam/K. Hjemdal: Visdomsord fra kelterne s.43)

28. februar: Gustava Kielland (født som Gustava Blom den 6.mars 1800 i Kongsberg) var en norsk dikter og misjonskvinne. Hun skrev julesangen ”O, Jul med din glæde”. I 1824 giftet hun seg med presten Gabriel Kielland. I 1844 stiftet hun i Lyngdal Norges første kvinneforening. Hun døde i Skien den 28. februar i 1889.

4.3. MARS

1. mars: David/Dewi av Wales (om 520 til 589 eller 601) ble rundt år 550 vigslet til biskop. Han grunnla sitt kloster i St. David`s på den walisiske vestkysten, der hvor den nåværende katedralen står. Han gjelder som nasjonalhelgen for Wales.

1. mars (første fredag i mars): Kvinnenes internasjonale bønnedag

(se nede 8. mars: Kvinnedager i mars)

2. mars: Chad/Ceadda etterfulgte sin bror Cedd som Abbed i Lavingham (se 26. oktober og 7. januar). Han ble biskop i York og senere biskop i Lichfield hvor han døde i år 672.

2. mars: John Wesley (17.6.1703 – 2.3.1791) var en engelsk prest og vekkelsespredikant med et stort engasjement for de fattige. Han er en av grunnleggerne for metodistkirken.

3. mars: Islav av Skálholt (1005 – 1080) ble i 1056 den første biskop av Skálholt på Island.

4. mars:

Elsa Brandström

Sykepleier, ”Engelen av Sibir” (1888 - 1948)

Elsa Brandström var født den 26. mars i 1888 i St. Petersburg som datter til en svensk diplomat. Under 1. verdenskrig utdannet hun seg til sykepleier. Først arbeidet hun blant

russiske soldater. Senere arbeidet hun som Røde-Kors-søster blant tyske krigsfanger i Sibir. Hennes visjon var at praktisk nestekjærlighet fremmer fred og forsoning mellom folkeslagene. Med hjelp av amerikanske pengegaver bygget hun i 1920-årene opp et hjelpearbeid for krigsrammede familier i det inflasjonsrammede Tyskland. I 1929 giftet hun seg med en tysk kristensosialist. De fikk en datter. Ektemannen fikk i 1933 et professorat ved Harvard-universitetet slik at familien klarte å emigrere fra Nazi-Tyskland. I USA organiserte Elsa Brandström et mottaksapparat for jøder og andre flyktninger fra det tyskokkuperte Europa. Mot slutten av krigen satte hun i gang med nødhjelps-forsendelser til krigsrammede barn i Europa, de såkalte "CARE"-pakkene (Cooperative for American Relief in Europe). Elsa Brandström døde av kreft den 4. mars i 1948. I USA og Tyskland var det mange som kalte henne for "Engelen av Sibir", en tittel hun ikke likte selv. I Tyskland er mange gater og institusjoner oppkalt etter henne.

Bønn: Kristus, Herre for de fattige og lengtende, tenn i mitt hjerte en ild av kjærlighet for naboen min, for fienden, for vennene mine, for all min slekt. For alt, fra det minste som lever til Navnet som er høyere enn alle navn, tenn i mitt hjerte en ild av kjærlighet.
(fra Carmina Gadelica, i J.Ph. Newell: Hver dag Hver natt s.21)

Bibeltekster: Sal 50 Hebr 13,13-16 Matt 25,31-46
Hvis det er en gjest i ditt hus, og du nekter ham omsorg, da husk: ikke bare gjesten blir uten, men Jesus, Marias sønn.
(fra gammel irsk poesi, i D. Adam/K. Hjemdal: Visdomsord fra kelterne s.43)

8. mars (og 1. fredag i mars): Kvinnedager i mars

Kvinnenes internasjonale bønnedag - Den internasjonale kvinnedagen

Keltisk kirkehistorie gjør oss bevisst på likeverdet mellom kvinner og menn i Guds skaperdrøm. I NT og i den tidlige kirkehistorien finnes eksempler på kvinner i viktige posisjoner i menigheten, sammenlignet med kvinners stilling i samfunnet ellers. Maria Magdalena (se 22. juli) er den første apostel etter NT's egne kriterier: En som hadde kjent og fulgt Jesus før korsfestelsen, og som ble vitne til og fikk et oppdrag av den oppstande Jesus.²⁴ De keltiske kirkene hadde kvinner i ledende stillinger (se for eksempel Brigid 1. februar, og Hilda 17. november). Den keltiske abbeden Adomnan fra Iona (død 704) arbeidet for en lov for å beskytte kvinner og barn i krig.

Fram til høymiddelalderen kunne kvinner få utdanning i kvinneklostrene og kunne nyte respekt som kirkelærere (se Hildegard 17. september).

Kvinnenes internasjonale bønnedag markeres hver første fredag i mars. I 1812 inviterte kvinner til felles bønn i Boston, USA. 1887 samlet kvinner i USA seg til bønn og innsats for immigranter og etterkommere for slaver, og 3 år senere satt en lignende bønnedag fokus på misjon og globale utfordringer. Dagen er blitt et økumenisk arrangement som i over 170 land samler kvinner (og menn) til forbønn bygget på informasjon fra enkelte land og som skal føre til handling. Dagen forberedes hvert år fra kvinner fra et annet land. Bønnene er derfor ofte preget av stedege kultur og historie, noe som gir dem et "keltisk" preg. Emblemet for bønnedagen er et keltisk kors hvor korsarmene viser kvinner fra alle verdens hjørner som i felles kristen bønn blir forenet i en bønnering.

Den internasjonale kvinnedagen markeres på 8. mars. Den har sine røtter i sosialistisk kvinnekamp for rettfærdige livsbetingelser, og i arbeidet for stemmerett for kvinner. Streiker den 8. mars i 1857 og i 1908 blant kvinner i New York og en brannkatastrofe i en fabrikk i

---

²⁴ Skarsaune, Den ukjente Jesus s. 64

New York den 25. mars i 1911 med over 140 kvinner som offer har ført til markering av kvinnedagen hver mars. I 1975 utropte FN denne dagen til en internasjonal dag for kvinners rettigheter og for freden i verden. Kristne menigheter kan synliggjøre på denne dagen et kristent engasjement for rettferd og likeverd mellom kvinner og menn.

Bønn: Kjære Far i himmelen, du har skapt oss og verner oss, du spenner himmelen ut som en teltduk over oss ... Vi takker for kvinner og menn i hele verden som er rede til å tjene deg hvor du enn kaller dem ... Vi ber om at vi i fred og uten frykt kan gå på gatene i våre land ...
Skjul oss under din kappe, Gud, bind oss sammen i din kjærlighet.
(fra liturgien for Kvinnenes bønnedag 2007, formulert av kvinner i Paraguay)

Bibelttekster: Sal 3   Rom 16,1-16   Matt 15,21-28
Fred mellom menn og fred mellom kvinner, fred i ditt hjem:
Kristi fred som overgår all fred.
(Fra Carmina Gadelica, hos D. Adam/K. Hjemdal: Visdomsord fra kelterne, s.44)

10. mars: Gustav/Götstaf var en av de første som ble døpt i Sverige, av Ansgar (se 3. februar). Han skal ha levd som eneboer i Nord-Sverige.

15. mars: Aristobulos av Britannia (Rom 16,10) skal ha vært en av Jesu 70 disipler. Tradisjonen sier at han ble misjonær i det britisk-romerske Britannia, og at han ble biskop for kelterne i Britonia (Montonedo) i Spania.

16. mars: Selma Lagerlöf (født 20.11.1858) var en svensk forfatterinne som i 1909 fikk nobelprisen i litteratur. Hun døde i 1940.

17. mars: Josef av Arimatea gravla Jesus. Legender knytter han til Glastonbury i England.

17. mars:

Patrick

Irlands apostel (om 390 - 461)

Patrick var fra en romersk-britisk kristen familie i Vest- eller Nord Britannia. 16 år gammel ble han tatt til fange av irske røvere. I 6 år var han slave i Irland hvor han fant tilbake til barnetroen. Han klarte å rømme og ble presteutdannet i det galliske Frankrike. En drøm ble for ham et kall til å vende tilbake til Irland. Rundt 432 kom han som misjonsbiskop til den nordlige delen av landet. Påskeaften i 433 tente han påskelyset på høyden Slane ved Tara og utfordret slik den sentrale kongemakten i Irland. Bønnen "St. Patricks brynje" (også kalt "Hjortens skrik") skal i følge legenden ha blitt til denne natten. Denne bønningen er trolig fra senere århundre, men kan godt være inspirert av Patrick. Patrick oppsøkte strategisk bevisst sentrene i de irske kongedømmene. Der organiserte han kirken etter kontinental modell rundt bispeseter. Utviklingen etter Patrick brukte derimot klostrene som de sentrale grunnethetene. I 444 etablerte han sitt bispesete i det sentrale Ard Macha (Armagh). I motsetning til de fleste andre land skjedde etableringen av kristen tro i Irland uten blodsytgytelse. Mangelen på dette røde martyriet er en mulig forklaring for at mange irske kristne senere søkte det grønne martyriet (ensomheten) eller det hvite martyriet (landflyktigheten).

Patrick har etterlatt seg 2 autobiografiske skrifter. Dessuten er mange legender knyttet til hans liv. Thomas Cahill²⁵ sammenligner Patrick med den omtrent samtidige Augustin som døde i 430 (se 28. august): "Augustin så inn i sitt eget hjerte, og der fant han ... den mørke siden i

²⁵ Cahill: Slik reddet irene sivilisasjonen, s.121

kristendommen”, nemlig syndens pregende realitet. Patrick derimot så ”ikke inn i sitt eget hjerte, men inn i andres hjerte” hvor han så den lyse siden: slavehandlere kan bli frigjørere, og mordere kan bli fredsstiftere. Denne karakteriseringen får fram forskjellig tilnæringsmåte i romersk-kontinental og i keltisk kristen tro. Patrick og Augustin utfyller hverandre. Vi er skapt i Guds bilde med mange positive muligheter, samtidig er vi syndige mennesker som ofte velger det destruktive. Begge deler er sanne og må være med.

Bønn: Herre Jesus Kristus, du står her foran meg, du er også bak meg,
du er på min høyre side, du er på min venstre side, du er over meg, du er under meg,
du omgir meg på alle sider, du bor i mitt hjerte,
du gjennomtrenger meg helt, og du elsker meg, Herre Jesus!
*(Retreatbevegelsen/E. Løvås, etter St. Patricks brynje, bønn 406 i Norsk Salmebok med
bønnebok)*

Bibeltekster: Sal 20²⁶ Apg 16,6-10 Luk 18,28-34
Jeg binder om meg selv i dag det navnet jeg skal vernes ved,
det navn vi lover høyt i lag, Gud, Tre i En og En i Tre.
(St. Patricks brynje, oversatt av Arve Brunvoll, bønn 291 i Norsk Salmebok med bønnebok)

20. mars:

Cuthbert

misjonær og biskop (634 - 687)

Den natten Aidan døde i 651 (se 31. august) hadde den 16 år gamle Cuthbert en visjon mens han gjette sauer ca 50 km unna. Dette førte til at han søkte om å bli munk i Melrose. Fort ble det lagt merke til hans nådegaver som leder og sjelesørger. Cuthbert var med i den gruppen som startet opp et kloster i Ripon. I 661 etterfulgte han Boisil som prior i Melrose. Beda forteller om hans nestekjærlighet og gjestfrihet, om undere på Cuthberts misjonsreiser i Nord England og Sør Skottland, og om hans profetiske gaver. Mange legender forteller om hans nære omgang med dyrene, for eksempel fortellingen om oterene som tørket hans føtter under hans nattebønn ved stranden nær Coldingham. Jeg ser en del likheter mellom Cuthbert og Frans av Assisi som levde over 500 år senere (se 3. oktober).

Etter synoden i Whitby i 664 ble Cuthbert prior på Lindisfarne hvor han skulle innføre de nye forordningene. Her brukte han tidevanns-holmen på sørvestsiden av øya som retreatsted. Senere ble han eneboer på øya Inner Farne 10 km sørøst for Lindisfarne. I 684 ble Cuthbert motvillig utnevnt til biskop i Hexham, men han fikk byttet slik at han ble biskop på Lindisfarne i steden. I 2 år reiste han gjennom det nordlige England og tok blant annet avskjed med Herbert/Erebert (se nede, 20. mars). Så trakk han seg tilbake igjen til Inner Farne hvor han døde den 20. mars i 687. Da kisten 11 år senere ble flyttet inn i kirken på Lindisfarne og åpnet, var liket ikke gått i oppløsning. Dette ble oppfattet som tegn på hans hellighet. På grunn av vikingangrepene på Lindisfarne ble kisten til Cuthbert flere ganger gjemt på fastlandet. I 875 ble kisten flyttet fra Lindisfarne. I flere år reiste ”Cuthberts folk” som en slags vandrende kommunitet rundt i Nord England og Sørvest Skottland med Cuthberts levninger på en kjerre. På leting etter et trygt sted oppholdt de seg på mange av plassene hvor Cuthbert hadde virket i sin livstid. I 1113 år holdt de til i Chester-le-Street mellom Newcastle og Durham. Først i 995 ble Cuthbert gravlagt i Durham hvor den store katedralen senere ble bygget over hans grav. Flere ganger siden er graven blitt åpnet. Både i 1104 og i 1537 skal Cuthberts lik ha vært i forbausende god stand. I 1827 var bare skjelettet synlig. Da ble Cuthberts kors og andre gjenstander tatt ut av kisten og overført til museet i katedralen.

---

²⁶ Sal 20,7 og Sal 68,1 skal Patrick har sunget i påskesnatten 433 i Slane ved Tara

Bønn: Herre min hyrde, takk for at du kalte Cuthbert fra å være gjeter for en saueflokk til å være leder for din hjord. Hjelp oss å søke dem som ikke lenger kjenner grønne enger, og føre dem nærmere deg. (*Fritt etter den anglikanske kollektbønnen på Cuthberts minnedag*)

Bibeltekster: Sal 23 Hebr 13,20-21 Joh 21,15-19

Når solen går over ekvator, la meg gå fra mørke til lys, fra klage til takk, fra skjelving til frimod, fra stagnasjon til kreativitet, fra kulde til kjærlighet, fra meg til deg.
(*“Spring crossroads”, bønn av Ray Simpson i “Celtic Daily Light” på 20. mars*)

20. mars: Herbert (Erebert) var eneboer på en holme i innsjøen Derwent Water i Nordvest England. Han bad sin venn Cuthbert om å be om at begge skulle nå himmelen samtidig. De døde samme dag på hver sin øy, ca 150 km fra hverandre (se også 20. april)

25. mars: Marimesse (primstav) / Maria budskapsdag. Når våren kommer til oss 9 måneder før jul, minnes vi budskapet fra engelen til Maria om at hun skulle bli mor til verdens frelser.

29. mars:

Hans Nielsen Hauge

Norsk vekkelsespredikant (1771 – 1824)

Hans Nielsen Hauge var født den 3. april i 1771 på morens slektsgård, Hauge i Rolvsøy i Tune. Den 5. april i 1796 fikk han et åndelig gjennombrudd og kall mens han pløyde åkeren og nynnet på andre verset av salmen ”Jesus din søte forening å smake”.

Nå begynte han med forkynnervirksomhet over nesten hele landet. Han vandret til fots, slik som mange av de kjente keltiske helgener hadde gjort 1000 år tidligere. Hauge la vekt på at troen skulle vise seg i et liv i gode gjerninger. Han oppmuntret folk til å ta åndelig ansvar. Hauge tok i 1801 handelsborgerskap i Bergen. Dette gav ham en tryggere rettslig stilling i forhold til løsgjengerloven. Samtidig så han på ærlig økonomisk virksomhet som noe som fremmet Guds ære og virket til gagn for nesten. Han appellerte til sosial reisning og driftig økonomisk aktivitet der kristne burde gå foran med et godt eksempel. Hauge selv grunnla blant annet Eiker papirmølle.

Hauge gav ut en rekke skrifter. For ham var det trykte ordet et misjonsmiddel.

Det å forkynne uten offentlig godkjenning var i strid med dansk-norsk lov (konventikkelplakaten). Hauge satt derfor flere ganger i fengsel, bl.a. jul og nyttår 1799 hvor han skrev salmen ”Jeg er hos Gud i nåde”. Den 24. oktober i 1804 ble han etter påtrykk fra biskopen i Christiansand fengslet og satt under tiltale. Fram til 1809 satt han i hardt fengsel hvor hans helse fikk en alvorlig knekk. Senere fikk han lettere arrest fram til 1811. I den endelige dommen i 1814 ble han ilagt en pengebot. Da hadde han overtatt gården Bakke i Aker hvor han drev et dyktig gårdsbruk. Hauge giftet seg med sin husholderske på Bakke gård, og de fikk sønnen Andreas i 1815, men hans kone døde i barselseng. Han giftet seg på nytt med Ingeborg Olsdatter og flyttet til gården Bredtvedt i Østre Aker.

Etter fengselstiden nøt Hauge respekt i alle kirkelige kretser, og både prester og lekfolk samlet seg til åndelige samtaler i hans hjem. Han døde den 29. mars i 1824.

Bønn: Styrk du meg kraftig i sjelen her inne, at jeg kan kjenne hva Ånden formår!
Styr du min tunge og tankene mine, led meg og lokk meg så svak som jeg går!
(*J.L.C. Allendorf, oversatt av P.J. Hygom, i Norsk Salmebok 641,2*)

Bibeltekster: Sal 32 Fil 3,17-21 Matt 8,18-27

Jeg er hos Gud i nåde, hva skader verden meg

om den en stund får råde og stenger meg min vei!
Vil den mitt legem binde i fengslets mørke skjul,
skal ånden seier vinne og holde glad sin jul.
(H.N. Hauge, omarbeidet av G. Jensen, i Norsk Salmebok 77,1)

4.4. APRIL

4.april: Martin Luther King (født 15.januar 1929) var baptistprest og borgerrettighetsforkjemper i USA. Han fikk Nobels fredspris i 1964. Han ble drept den 4.april i 1968.

5.april: Hans Nilsen Hauge's kallsopplevelse i 1796 (se 29.mars)

5.april:

Kirkens grunn

Kirkekampen i Norge i 1942

Kirkekampen i Norge førte i 1942 til et åpent brudd mellom kirken og den nazistiske regjeringen: Allerede i oktober 1940 hadde Eivind Berggrav (se 31.januar), Ole Hallesby (se 22.november) og Ludvig Hope (se 17.januar) fått i stand et samarbeid mot nazismen, "Kristent Samråd for den norske kirke". Den 1.februar 1942 ble domprost Arne Fjellbu nektet av myndighetene å holde gudstjeneste i Nidarosdomen. Dette sammen med innføringen av den nazistiske ungdomstjenesten førte til at biskopene den 24.februar la ned den statlige delen av sine embeter. I rammen av Kristent Samråd ble erklæringen Kirkens Grunn utarbeidet. Sentralt i dette arbeidet var biskopen i Oslo, Eivind Berggrav. Erklæringen legger vekt på kirkens åndelige frihet og uavhengighet, den drøfter forholdet mellom stat og kirke, og grensen for lydigheten mot staten.

Den første påskedag, 5.april i 1942 ble Kirkens Grunn lest opp i de fleste av landets kirker, og et stort flertall av prestene la ned sine embeter. Innen utgangen av året hadde 797 av 858 prester sluttet seg til Kirkens Grunn.

Berggrav ble skjærtorsdag, 2.april satt i husarrest og den 8.april overført til fengsel. Men den 16.april ble han løslatt og fikk hjemmearrest på sin hytte i Asker for resten av krigen. Nazi-lederne i Tyskland ønsket ikke en full konfrontasjon med kirken i Norge på dette tidspunktet. En medvirkende årsak var at antinazistiske tyske offiserer hadde fått sendt Bonhoeffer (se 9.april) til Oslo 13.-16.april som en offisiell tysk sendemann for å lodde stemningen i kirkekampen i Norge. Bonhoeffer oppmuntret til kompromissløs motstand mot nazismen. Offisielt meldte han tilbake til Tyskland at en burde unngå mer konfrontasjon i Norge.²⁷

I juli 1942 ble Den midlertidige kirkeledelse under ledelse av Ole Hallesby opprettet. I mai 1943 ble Ole Hallesby og Ludvig Hope arrestert og sendt til Grini. Den midlertidige kirkeledelse ble nå erstattet med en hemmelig kirkeledelse.

Bønn: Herre, vi ber for alle dem i verden som med urette blir anklaget og urettferdig dømt, og for alle dem som blir fengslet, torturert og drept for din skyld.

(*"For de forfulgte"*, bønn fra Kina, etter massakren på Den himmelske freds plass, juni 1989, bønn 187 i Norsk salmebok med bønnebok s.1014)

Bibeltekster:

Sal 6   Apg 5,29-32   Joh 20,19-23
... gi vårt korte liv her nede tapper kraft og hellig glede,
evighet i tidens kår, du som blir når alt forgår.

(*"Bygg vårt hjem i fred"*, av Ronald Fangen, bønn 274 i Norsk salmebok med bønnebok s.1038)

²⁷ Wisløff, *Norsk kirkehistorie III* s.454, og Bethge, *Bonhoeffer* s.844ff.

7.april: Olaus (Olaf/Olavus) Petri (6.1.1493 – 7.4.1552) var den eldre broren til Laurentius Petri (se 27.oktober). Olaus studerte teologi i Birgitta-seminaret i Roma, og hos Martin Luther i Wittenberg. Han ble prest i Sverige og oversatte sammen med sin bror Det nye testamentet til svensk. Brødrene gjelder som grunnleggerne av reformasjonen i Sverige.

9. april: Thomas von Westen ("Samenes apostel") var født den 13. september i 1682. Som sokneprest på Veøy i Romsdalen ledet han prestelaugene "Syvstjernen". I perioden 1716-1723 gjennomførte han 3 større misjonsreiser til Nord Norge. Han døde den 9.april i 1727 i Trondheim.

9. april:

Dietrich Bonhoeffer

Motstandsmann og martyr

Dietrich Bonhoeffer var født den 4. februar i 1906. Han studerte teologi i Tyskland og USA. Han ble teologisk lærer og prest i Berlin, og prest i de tyske menighetene i Barcelona og London. Gjennom ord og handling viste han at kristen tro er å følge Kristus etter. Kristen tro må bli synlig i politisk arbeid og kulturelt engasjement. Han tok tidlig et klart standpunkt mot nasjonalsosialismen og mot Hitlers antisemittisme. I 1935 kom han tilbake fra London til Tyskland for å fortsette kampen mot nazismen. Her ble han leder for det teologiske seminaret i den tyske bekjennende kirken som motarbeidet nasjonalsosialismen. Med sine internasjonale og økumeniske kontakter prøvde han å få kirkene i utlandet til å bryte med den nazi-lydige rikskirken i Tyskland, for isteden å anerkjenne den bekjennende kirke. I 1938 og 1939 var han med på konferanser i England og USA. Han kunne ha blitt der, men valgte å reise tilbake til motstandsarbeidet i Tyskland. Der var han kontaktperson mellom den tyske militære motstandsbevegelsen og utlandet. I april 1943 ble han fengslet på grunn av sitt engasjement for å hjelpe jøder. I Gestapo-fengslet skrev han i desember 1944 det kjente diktet "Von guten Mächten wunderbar geborgen" (på norsk av Arve Brunvoll i Norsk Salmebok 762).²⁸ Etter ordre av Hitler personlig ble Bonhoeffer henrettet i konsentrasjonsleiren Flossenbürg den 9. april i 1945, bare kort tid før leiren ble frigjort av amerikanske tropper. På vei til henrettelsen sendte han gjennom en medfange denne hilsenen til sin venn, den engelske biskop Bell: "This is the end. For me the beginning of life." Bonhoeffer rakk ikke å lage en systematisk framstilling av sine teologiske tanker. Som de tidlige keltiske helgener vitnet han mest gjennom sitt liv og sin død, mer enn gjennom sitt forfatterskap. Men derfor taler hans skriftlige fragmenter ekstra sterk. De er blitt til utfordring og inspirasjon for mange kristne, også i de nordiske landene. Den anglikanske kirken i England minnes Bonhoeffer som martyr. Han er avbildet blant andre martyrer fra det 20. århundre på vestveggen av Westminster Abbey i London.

Bønn: Herre Gud, ulykken har rammet meg. Sorgen knuger meg til jorden. Jeg ser ingen utvei. Gud, vær barmhjertig og hjelp meg. Gi meg styrke til å bære det du sender. La ikke redselen ta makten fra meg. Ta i din faderlige kjærlighet hånd om alle mine.
(*Bonhoeffers bønn før henrettelsen, bønn 149 i Norsk Salmebok med bønnebok*)

Bibel:

Sal 62

Åp 14,6-13

Luk 22,39-46

Ei kjærleg hand vil nå oss alle stader, med trøyst vi ventar det som kome kan, for Gud er med når sola renn og glader, og kvar ein dag er ny, med von frå han.
(*Dietrich Bonhoeffer, omsett av Arve Brunvoll i Norsk Salmebok 762,1*)

---

²⁸ Når en gjentar første verset som et siste sjette vers, da kan teksten synges til melodiene "Danny Boy" (Londonderry Air) eller "You raise me up"

16. april: Magnus Orknøyjarl var født om 1076 og av norsk ætt. Under en røvertokt langs den britiske vestkysten ved Anglesey nektet han å fortsette livet som røver. På langfredag 16. april i 1115 ble han drept av sin fetter Håkon. Senere ble Magnuskatedralen i Kirkwall bygget over hans skrin. På Kirkjubø på Færøyene er restene etter en påbegynt Magnus-katedral.

17. til 18. april 1521: Luther i Worms. På riksdagen i Worms nektet Martin Luther å tilbakekalle sine skrifter. Han sa: "Min samvittighet er fanget av Guds ord."

20. april: Matthias Orheim og kona Maria

"Den blinde sjåaren", forkynnar og salmediktar

Mathias Orheim var fødd på gården Orheim i Stårheim i Nordfjord i 1884. 16 år gammel blei han omvend på eit pinsesstemne med Ludvik Hope og Tormod Rettedal. Dagen etter skreiv han sin fyrste salme: "Eg fann min Gud i ungdoms år" (Norsk Salmebok 422). Han vart blind i ungdomsåra, men tok likevel 19 år gammal til å reise som forkynnar over heile landet. For å nå ut til folk ville han heller ha møta på ungdomshus enn på bedehus, og han spelte fele og glasmusikk. Slik utvida han grensene for den tradisjonelle kristne forkynninga. Han skrev om lag 1000 songar, og han sette toner til fleire av songane sine. I salmane "Kvardagskristen vil eg vera" og "Eg har ei tenesta stor for Gud" ser han kvardagslivet som ei gudsteneste. Her kan ein sjå likskap med luthersk kallstanke og keltisk kristne bønner.

Mathias Orheim ivra for å starte opp folkehøgskule på Vereide i Nordfjord. Frå steinkrossen på Dragseidet (kristningskrossen på Stadlandet) sende han bod om å reise skulen.

Mathias var nært knytt til kona si, Maria Orheim. Ho var på ein måte synet til "den blinde sjåaren" som Mathias Orheim er blitt kalla. Dei bad Gud om at dei måtte få døy til same tid for ikkje å verte att åleine. Dei døyde på same dagen, 20. april 1954. Dette minner meg om Herbert og Cuthbert som døyde i 687 (sjå 20. mars).

På gravstøtta til Maria og Mathias Orheim på Stårheim kyrkjegard står den siste linja frå salmen "Kor mykje stort" (Sangboken 203) som Mathias Orheim gav ut i si første diktsamling "Heimlokk" i 1903: "Det venaste syn som eg får sjå, er unge på kne for Gud."

Bønn: Kven kan få sagt kor stort det var at du kom til oss her,
og himlen ned på jordi bar med song av englehær?

Å, var mitt liv ei himmelbru, i alle ting som du, som du, min Gud, kor sæl eg var!
(Mathias Orheim i Norsk Salmebok 425,2: "Å, var eg meir deg, Jesus, lik")

Bibeltekster: Sal 126   1 Pet 5,1-4   Joh 21,18-25

Som den djupe fjord kan greia spegla himlen høg og blå,

Skal ein kvardagskristen spreia festglans kring det kvardags grå.

(Mathias Orheim i Norsk Salmebok 751,1 "Kvardagskristen vil eg vera")

23. april: Georg (Jørgen / Göran)

Dragekjemper og martyr (3.århundre)

Georg skal ha vært en soldat som led martyrdøden om 250 i Nikomedia (Izmid) i Tyrkia, eller om 303 i Lydda (Lod) i Palestina. Legendene forteller om fantastiske mirakler ved hans fengsling og død. Flere ganger skal han ha gjenoppstått etter henrettelsene. Den mest kjente legenden om Georg er fra middelalderen og forteller at Georg beseiret og drepte en ond drage som terroriserte en by. Han reddet kongsdatteren fra å bli ofret til dragen. Dragen er nok her et symbol for ondskapens makt. En mulig historisk kjerne i fortellingen er at den kristne kirken (jomfru og kongedatter) ble forfulgt av antikristne myndigheter (dragen).

I keltisk kultur ble vårfesten Beltane feiret i begynnelsen av mai, for å markere starten på vårens vekstsesong.

I germansk kultur er natten til første mai opprinnelig en hedensk fruktbarhetsfest hvor gudene Wotan og Frøya driver bort vintermørket. I folketroen regnet man med stor hekseaktivitet denne natten. Den kalles Valborgmesse eller Walpurgisnatt. Navnet kommer fra den kristne angelsaksiske prinsessen Walburga som på 700-tallet fulgte sin onkel Bonifatius til misjonsarbeidet i Tyskland. Hun ble kanskje saligkåret på en første mai.

I mange land har man skikken med en blomsterpyntet maistang som folk danser rundt. Siden 1887 er første mai en internasjonal dag for arbeidernes rettigheter og solidaritet. Også Den norske kirke har dagen i sin kirkeårskalender. I den katolske kirken er 1. mai en av minnedagene for tømmermannen Josef, stefaren til Jesus.

Det må være i keltisk kristen ånd å feire første mai med et kristent perspektiv. Dagen kan bevisstgjøre oss om Guds Ånd i skaperverket: Den lar naturen våkne opp til livet igjen om våren. Den står bak alt edelt og godt arbeid som menneskene gjør, og bak all positiv livsutfoldelse til glede for hverandre. Vi skal bruke gaver og begavelser til Guds ære og til beste for hverandre. Vi skal takke for all godhet og glede, og tale de svakes og undertryktes sak i ord og handling. Da lovpriser vi Skaperen med det vi gjør.

Bønn: Gud signe årets grøde i alle verdens land!
Gud gi oss daglig føde fra jord og hav og strand,
og hjelp oss du å dele med andre det vi har,
vårt liv, vår jord, det hele er ditt, vår Gud og Far!

(I. Kolmodin, oversatt av M.B. Landstad, i Norsk salmebok 763,4)

Bibelttekster: Sal 5   Jak 1,17-21   Luk 6,31-38
Du vår med ljose dagar, med lengting, liv og song,
du spår at Gud oss lagar ein betre vår eingong.
(Elias Blix i Norsk salmebok 765,11)

2. mai: Lars Oftedal (27.12.1838 – 2.5.1900) var norsk prest og salmedikter, politiker, pressemann og kulturpersonlighet. Han var vekkelsespredikant og gjelder som en av grunnleggerne av den lavkirkelige vestlandske indremisjonen i Norge. Etter en sedelighetsskandale måtte han i 1891 søke avskjed som prest.

9. mai: Adalgar (om 840 - 909) var munk i Corvey og ble den tredje erkebiskop i Hamburg-Bremen, etter Ansgar og Rembert.

9. mai: Ludwig von Zinzendorf (26.5.1700 – 9.5.1760) ble prest og biskop i brødremenigheten i Herrnhut (se 19. januar og 10. februar). Han var en pådriver for den verdensvide evangeliske misjonen.

11. mai: Johann Arndt (1555 – 1621) var luthersk prest i Tyskland. Hans bok "Om den sanne kristendommen" var datidens mest leste protestantiske oppbyggelseslitteratur og ble mye brukt i de nordiske landene.

15. mai:

Hallvard

Forsvarer av en kvinne i nød (om 1020 - 1043)

Hallvard var sønn til storbonden Vebjørn på gården Husaby i Lier. Hans mor var en kusine av Olav den hellige. Denne dagen i 1043 prøvde Hallvard heltemodig å redde en kvinne som ble

forfulgt. Mens han rodde henne over Drammensfjorden ble de innhentet. Både han og kvinnen ble drept av forfølgerne.

Liket hans ble bundet fast til en kvernstein og senket ned i fjorden. Men det fløt opp igjen, og han ble gravlagt i hjembygden. Det skal ha skjedd jærtegn ved hans grav. Og han ble regnet som martyr fordi han døde i forsvar for en uskyldig.

Liket ble senere flyttet til Mariakirken i Oslo og i 1130 til den nye Hallvardskirken. Ruinene etter denne kirken kan en se i Gamlebyen i Oslo. Hallvard blir regnet som Oslos skytshelgen. For meg blir minnet etter Hallvard en utfordring til å be for kvinner og barn som er utsatt for overgrep.

Bønn: Kristus, du gikk på Israels stier: Vern kvinner på ensomme veier og steder.

Kristus, du hadde det godt hos Maria og Josef: Bevar kvinner og barn fra vold i sine hjem.

Kristus, du stod opp fra døden til livet: Gi offer for overgrep framtid og håp.

Kristus, du brydde deg. Lær oss å lytte til tause rop om hjelp.

Bibeltekster: Klag 5 Hebr 13,1-8 Mark 10,38-50

Må liv være i min tale, sannhet i det jeg sier.

Kjærligheten som Kristus gav, må den være i mitt hjerte
for hvert menneske jeg møter.

(J.Ph. Newell: Hver dag Hver natt. Keltiske bønner fra Iona s.57, oversatt av O.S. Bjørlykke)

16. mai: Brendan Navigator/sjøfareren (om 485 til 577) var fra halvøya Dingle på den irske vestkysten. Han grunnla klosteret i Clonfert og er kjent for sine mange reiser. Den berømte legenden Navigatio Brendani forteller om en båtreise over Atlanterhavet for å finne det lovede land. Dette er også en reise gjennom kirkeåret (se også 10. februar: misjon på Grønland).

18. mai: Thetmar/Dietmar (død i 1152) var augustiner-munk i klosteret i Neumünster (Novum monasterium) mellom Kiel og Hamburg hvor han samarbeidet med Vicelin (se 12. desember) om misjonen i Holstein. Han blir husket for sin velgjørenhet og hjelp for de fattige.

18. mai: Erik ble om 1150 konge av Sverige. Han arbeidet for å lovfeste kristendommen i Sverige og satte i gang et korstog inn i Finland. Han ble drept av opprørske adelsmenn på himmelfartsdagen i 1160.

21. mai: Hemming av Åbo (om 1300 – 1366) var biskop av Åbo i Finland og fredsmekler.

22. mai: Helen of Caernarvon (død etter 388) var en kristen walisisk prinsesse som ble gift med den romerske hærføreren Magnus Maximus. Hun organiserte byggingen av det romerske veinettet i Wales, Sarn Helen. Hun fulgte sin mann til kontinentet hvor de ble kjent med Martin av Tours (se 11. november). Etter mannens død i 388 reiste hun tilbake til Wales og bygget kirker. Hun er mor til den walisiske biskopen Konstantin og blandes derfor ofte sammen med moren til keiser Konstantin som blir minnet den 21. mai.

22. mai:

Ronald Fangen

Norsk forfatter og salmedikter

Ronald Fangen var født i Kragerø den 29. april i 1895. Han vokste opp på Finse og i Bergen og arbeidet som journalist, forfatter og litteraturkritiker i Kristiania og i Danmark. Fra 1928 til 1933 var han formann i den norske forfatterforeningen. I 1934 sluttet han seg til den høykirkelige Oxford-bevegelsen. Siden 1937 bodde han på gården Dugård i Ringsaker.

I november 1940 ble han som den første forfatteren fengslet av nazistene. Han ble løslatt i juni 1941, men ble holdt under oppsyn av Gestapo. Under fengselsoppholdet skrev han salmen *Be for oss Herre* (Norsk salmebok 452). I 1942 skrev han teksten til misjonskantaten til 100-års-jubileet for Det norske Misjonsselskap. Denne inneholder salmen *Guds menighet er jordens største under* (Norsk salmebok 542). Salmen avspeiler tiden og krigssituasjonen: *Mens verdens riker stiger og de synker, går kirken mot fullkommenhetens vår.* Etter krigen var Ronald Fangen engasjert i Kristelig Folkeparti og i den nystartete avisen Vårt Land. Han døde i en flyulykke på Snarøya 22. mai i 1946 og ble gravlagt ved Ringsaker kirke.

Bønn: Be for oss, Herre, i vår nød at troen må stå fast,
i kors og trengsel, liv og død, i pinsel og i plage, ja, om all verden brast!
(Ronald Fangen i Norsk salmebok 452,1)

Bibeltekster: Sal 9 Fil 4,12-21 Joh 17,9-19
Så kommer dagen da alt hat skal smelte som sne og is for sol og sommervær.
Da faller Satans makt, da skal hans velde gi tapt for dem som strider i Guds hær.
(Ronald Fangen i Norsk salmebok 542,2)

23. mai: Ludvig Mathias Lindemann (28.11.1812 - 23.5.1887) var organist og komponist. Han samlet folkemelodier og gav i 1877 ut den offisielle koralbok for Den norske kirke.

23. mai: Ludwig Nommensen (6.2.1834 – 23.5.1918) var fra den tysk-danske vadehavsøya Nordstrand. Han ble misjonær for Batak-folket på Sumatra.

24. mai: Dagmar av Danmark (død i 1212) var dronning av Danmark. Hun levde sitt liv preget av gudsfrykt og nestekjærighet.

25. mai: Beda (om 673 – 735) ble 7 år gammel munk i Wearmouth og fra 691 i Jarrow. Han skrev mange avhandlinger, bl.a. om den engelske kirkes historie fram til 731. Han var lojal mot den romerske kristendomsformen, men hadde en dyp respekt for de keltiske helgener.

26. mai: Augustin av Canterbury (om 546 – 604) ble sendt av pave Gregor den store til England. I følge Beda hadde Gregor sett britiske slaver i Roma og hørt at de var hedenske anglere. ”De er ikke anglere, men engler,” sa Gregor (Non Angli, sed Angeli – Not Angles, but angels). Samme våren som Columba døde på Iona (se 9. juni), kom Augustin i 597 til den kristne dronning Bertha i Kent og tok i bruk en eldre romersk-britisk kirke i Canterbury.

27. mai: **Melangell / Monacella**
Keltisk prinsesse (død 641)

Legenden om Melangell (på latin: Monacella) har flere likhetstrekk med Sunnivallegenden: Hun var en irsk prinsesse som skal ha vært en etterkommer av Helen av Caernavon (se 22. mai) og Magnus Maximus. Melangell flyktet fra et påtvunget ekteskap. Hun reiste over havet til dalen Pennant i Powys i Midtwales. Her bodde hun i sin løvhytte i harmoni med skaperverket. I 604 reddet hun en hare som ble jaget av den lokale prinsen. Prinsen ble grepet av freden og helligheten rundt Melangell og gav henne land til å etablere et fristed for mennesker og dyr. I 37 år bodde og ba hun i Pennant. Kirken er bygget over hennes skrin. Kirken og skrinet i Pennant Melangell ble restaurert 1989-1991. Hvert år i slutten av mai arrangeres en festival. På stedet drives et senter med omsorg og forbønn for kreftsyke.

Legenden om Melangell har likheter med den keltiske vår-gudinnen Eostre: Hennes symbol var haren som var et hellig dyr knyttet til vårjevndøgnet og frukbarheten. Eostre har gitt navnet til den engelske og tyske betegnelsen på påskefesten: "Easter" og "Ostern".²⁹ I England og Tyskland er påskeharen et mye brukt vårsymbol knyttet til påsketiden. Den nordiske betegnelsen "påske" kommer fra det hebraiske navnet for den bibelske påskefesten. Sunniva eller de som har laget Sunnivalegenden kan ha kjent til og blitt inspirert av legenden om Melangell.

Bønn: Herre Jesus, når jeg er redd, husker jeg på motet du viste.
Når jeg føler meg hjelpeløs, da ser jeg deg for meg urørlig, spikret til et kors.
Når jeg kjenner at mitt fluktinstinkt overstyrer meg, hjelp meg til å stå fast.
Erstatt min frykt med kjærlighet, erstatt min frykt med fred.

(Bønn av Annie Heppenstall-West i en meditasjon om kaninen, oversatt av Marit Rasten i: Selskinnet s.105)

Bibeltekster: Sal 104,18-35   Rom 8,18-27   Joh 16,23-33
Opp, alle ting som Gud har gjort, hans herlighet å prise!
Det minste han har skapt, er stort og kan hans allmakt vise.
(H.A. Brorson i Norsk salmebok 283,1)

27. mai: Paul Gerhardt (12.3.1607 – 27.5.1676) var en tysk prest og salmedikter under trettiårskrigen. Han har hatt stor betydning for menighetssangen og salmediktningen i de nordiske landene også. Brorson (se 3. juni) har oversatt mange av hans salmer.

28. mai: Gissur Ísleifsson (1042-1118) ble i 1082 den andre biskopen i Skálholt på Island, hvor han overtok etter sin far.

4.6. JUNI

2. juni: Odo (om 880 – 959) var fra Danmark og ble erkebiskop i Canterbury.

2. juni: Oddar var på 900-tallet misjonær i Holstein hvor han døde som martyr.

2. juni: Stephan/Simon fra Hälsingland var en munk fra tyske Corvey (se 3. februar). Han ble misjonær og biskop i Sverige hvor han led martyrdøden i Nora om 1072.

3. juni: Kevin (død 618) var eneboer og dyrevenn i Glendalough hvor han grunnla et kloster.

3. juni: Hans Adolph Brorson (20.06.1694 – 3.6.1764) var prest og salmedikter med stor betydning for norsk menighetssang. Han ble biskop i Ribe (se Ansgar og Jafdag, 3. februar).

5. juni: Bonifatius (død 754) var fra England og ble misjonær i Friesland og Germania.

6. juni: Matenjhwaze`s dåp i 1858 (se 27.1.): Den første døpte i norsk misjon i Sør Afrika.

8. juni: Vikingangrepet på Lindisfarne i 793

---

²⁹ Se: Rees, Celtic Saints s.11. En annen forklaring for det tyske ordet "Ostern" er det nordgermanske og norrøne "ausa": å øse dåpssvannet i påskedagstjenesten over den som blir døpt, se: Bieger, Die Feste im Kirchenjahr s.61

9. juni: **Columba (Colum Cille / Kolbjørn)**

Munk, misjonær, musiker (521 – 597)

Crimthain (det betyr ”rev”) ble født 7.12.521 i Donegal i det nordvestlige Irland. Han ble etter hvert kalt for Colum Cille (det betyr ”Kirkens due”), i latinsk form Columba. I Norge er han kjent som Kolban eller Kolbjørn. Han stod i filid- (”seer”) -tradisjonen av formidlere av den keltiske muntlige visdomen. Han var kunstner, politiker og teolog, og han grunnla flere klostre i Irland. Columba var av kongelig ætt både på fars- og morssiden og kunne ha blitt høykonge i Irland. Men i 561 ble han dømt for plagiat, noe som utløste en stammefeide hvor mange døde. Som bot ble han pålagt det hvite martyriet: Å reise fra sitt kjære Irland for å kristne like mange sjeler som dem som hadde mistet livet pga ham. I 563 seilte han til den vesle øya Iona i de indre Hebridene på Skottlands vestkyst. Iona har mye til felles med øya Selja i Nordfjord hvor Sunniva ble martyr 400 år senere (se 8. juli): Størrelsen, beliggenheten og historien. Begge de to små øyene ligger i dag avsides til. Men i middelalderen var de sentralt plassert midt i skipsleia. Her på Iona grunnla Columba det klosteret som har fått stor betydning for den keltiske misjonen i Nordvest Europa. Her døde han den 9. juni i 597. Samme våren kom munken Augustin til Canterbury (se 27. mai) og startet med den romerske misjonen i England. Både 597 og 664 (synode i Whitby, se 17. november) er symbolladete årstall på kirkens vei til en mer ensrettet praksis på bekostning av stedefgen keltisk kristen tro. Iona oppfattes av mange som et hellig sted hvor hinna mellom himmel og jord føles ekstra tynn. Mange konger ble i middelalderen gravlagt på Iona, også norskættede vikingkonger. Fra Iona ble Aidan sendt til Nordengland hvor han i 635 grunnla klosteret på Lindisfarne (se 31. august). Iona har dermed også hatt betydning for kristen påvirkning i Norge i århundrene før de norske kristningskongene. I 1938 ble Iona Community startet av George MacLeod. Mange mener dette er en oppfyllelse av Columbas profeti over Iona.

Bønn: Det er en fryd å stå på toppen av en klippe, omfavnet av en vennlig øy, og stirre utover havet. ... Jeg vil prise deg, allmektige Gud. Din makt strekker seg over hav og land, dine engler holder vakt overalt. ... Jeg vil gjøre mitt daglige arbeid, sanke tang, fange fisk og gi mat til de fattige. ...

(”Columbas klippe” i Robert v. d. Weyer: *Keltiske bønner s.19, oversatt av Vidar Kristensen*)

Bibeltekster: Klag 3,19-33   1 Joh 4,7-12   Luk 9,51-56

Iona i mitt hjerte, Iona i min kjærlighet.

I stedet for munkenes sang skal man høre kvegets rauting.

Men før verden går mot sin ende skal Iona igjen bli som det var.

(*Columbas profeti om Iona, i Harald Olsen: Frodig fromhet i vest s.113*)

10. juni: Sigrid Undset (20.5.1882 – 10.6.1949) var norsk forfatterinne (”Kristin Lavransdatter”) med stor interesse for Sunniva og Selja. I 1925 konverterte hun til Den katolske kirken. Hun fikk Nobelprisen i litteratur i 1928.

12. juni: Eskil var en av de angelsaksiske misjonærene som på 1000-tallet reiste fra England til Skandinavia (se også 15.2. Sigurd/Sigfrid; 2.6. Stephan/Simon fra Hälsingland; 24.6. Thøger; 15.7. David fra Västerås). Han ble steinet den 12.6.1080 i Strängnäs hvor han kanskje var biskop. Senere ble han gravlagt i Eskilstuna (translatio-dagen er 6.10.)

17. juni: Henrik Wergeland (17.6.1808 – 12.7.1845, se 12.7.). Fødselsdagen hans blir markert i Suttung-bevegelsen (Ingeborg Refling Hagen).

22. juni:

Alban(us)

En av de tre første britiske martyrene (død ca 250 eller ca 303)

Alban var fra Verulanum, den byen som senere ble oppkalt etter ham og hvor han er begravet: St.Albans. Da det ble kristenforfølgelse, gjemte han en kristen soldat eller prest. Under samtalen med flyktingen ble Alban kristen. Han hjalp flyktingen med å unnsnippe og ble dømt til døden for dette og for sin kristne bekjennelse.

Benediktinermunker fra England tok med Albanusdyrkingen til Skandinavia: I Odense i Danmark var en kirke vigslet til St.Alban. Det var i denne kirken den danske kongen Knut IV ble drept den 10.7.1086 (se 10.7.)

Også klosterkirken i Selje kloster er vigslet til St.Albanus. Denne er nok bygget av benediktinermunker fra England (fra St.Albans?).

Bønn: Medlidende Gud, du som gav Alban tro og styrke, vi takker deg for dine trosvitner i den romerske tiden på de britiske øyer. Vi takker for munkene fra England som 1000 år senere ville bygge din kirke her i nord. Og vi takker deg for dem som har hjulpet oss til å bli kjent med Jesus Kristus. Hjelp at også vi bekjenner troen og støtter dem som i dag blir trakassert på grunn av sin kristne tro.

Bibeltekster:

Sal 56 2. Tim 2,3-7 Luk 12,1-12

Kvar var ditt guddomsvelde, kvar var di frelsarhand,
Når nådens born vart selde til spott og bål og brann?
Vi såg din styrke, Herre, vi trudde på deg, Krist,
Når Lammets pris og ære var deira song til sist.
(A.Brunvoll i Norsk Salmebok 80,2)

20. juni (eller 3.7.): Julius og Aaron var to av de tre første britiske martyrer (døde ca 250 eller ca 300). De ble drept i Caerlon nær Cardiff i Sør Wales.

24. juni:

Johannes (Jonsok)

Profet, døper, veiviser (drept ca 30 e. Kr.)

Johannes var i slekt med Jesus og ble født et halvt år før ham. I morslivet sparket han av glede da den gravide Maria besøkte sin slektning Elisabet. Momenter fra Bibelfortellingene om hans underfulle unnfangelse og fødsel kan vi finne igjen i mange helgenlegender, også i flere keltiske (f.eks. om David fra Wales, eller Columba).

Johannes fulgte forbildet til den kjente profeten Elia, og ble oppfattet som en oppfyllelse av profetordet fra Jes 40,3. Han bodde i ødemarka og dømte i Jordandalen, for å forberede og å vise vei til den lovede Messias. Han kritiserte sosial urett (Luk 3,11) og talte kong Herodes Antipas imot. Etter at han var blitt fengslet, ble han usikker og sendte sitt spørsmål til Jesus (Mat 11,3). Johannes er bindeleddet mellom Det Gamle Testamentet og Det Nye Testamentet. På St.Hans-aften (Jonsok = St.Johannis-vaka) 23. juni markeres midtsommerdagen i Norge: Når solen står på sitt høyeste på den nordlige halvkule, takker vi Gud for at han skapte solen og lyset. Og vi kan tenke på Døperens ord om Jesus i Joh 3,30: "Han skal vokse, jeg skal avta."

I Norge har vi tradisjonen om det helbredende krusifikset i Røldal kirke som svettet under messen St.Hans-natten.

Bønn: Herre Gud, himmelske Far, du sendte døperen Johannes for at han skulle rydde vei for din Sønn og kalle mennesker til omvendelse. Gi oss å ta imot dette vitnesbyrd, så vi ikke blir i

mørket, men tror på ham som er verdens lys, Jesus Kristus, din Sønn, vår Herre, som med deg og Den Hellige Ånd lever og råder, én sann Gud fra evighet og til evighet.
(*Kollektbønn for St. Hans i Gudstjenestebok for Den norske kirke*)

Bibelttekster: Luk 1,67-80 Jes 40,1-11 Luk 7,18-28
... hver blomst, hver spire minner oss om å ta imot
det lys som alltid skinner fra Gud, vår Skaper god.
(*Kolmodin i Nork Salmebok 763,2; oversatt av Landstad*)

24. juni: Thøger (Theodigar/Dieter) var en tyskfødt munk som ca år 1000 kom til England. Han var blant prestene som fulgte Olav den Hellige til Norge. Etter 1030 ble han misjonær i Danmark hvor han døde ca 1065. Han er gravlagt i Vestervig i Danmark.

25. juni: Bartolomeus fra Farne var en engelsk-norsk prest som etter noen år som prest i Norge ble eneboer på Cuthberts øy Inner Farne Island i 40 år til sin død i 1193.

25. juni: På denne dagen i 1530 ble bekjennelsen **Confessio Augustana** undertegnet av den evangeliske gruppen på riksdagen i Augsburg. Dette er også minnedagen for **Phillip Melanchthon**.

27. juni: Arne Thu var sokneprest i Vestby som i 1942 ble arrestert og døde på Grini etter mishandling den 27. juni i 1944.

29. juni: Peter og Paulus (Persok eller Persmesse)

(6. søndag etter pinse i Den norske kirke: Aposteldagen)

Peter var lederen i disippelflokken og ble senere den første biskopen i Roma. Han het Simon og var fisker. Jesus gav ham et nytt navn: Kefas på arameisk (eller Peter på gresk) som betyr "klippe". Etter at Jesus var tatt til fange, nektet Peter tre ganger for å være en tilhenger av Jesus. Etter oppstandelsen spurte Jesus Peter tre ganger: Elsker du meg? Og Peter fikk et fornyet oppdrag: "Led sauene mine" (Joh 21,15-17).

Tradisjonen forteller at Peter ble korsfestet i Roma under Nero.

Paulus var en skriflærd jøde med romersk statsborgerskap. Han forfulgte de kristne, men en visjon av Jesus førte til hans omvendelse. Paulus er kjent for sine misjonsreiser som brakte ham til Roma. Han har skrevet en rekke av brevene i NT.

Dette er blitt sagt om apostlene Peter, Paulus, og **Johannes**: Peter er hovedapostelen i den romersk katolske kirke som er bygget på Peters autoritet. Paulus er hovedlæreren for de protestantiske kirkene, med tanke på rettferdiggjørelsen. Johannes som i prologen i sitt evangelium forteller om Kristus som medskaper av verden og lyset i verden, er den viktigste apostelen for den ortodokse kirke i øst, og for den keltiske kirken helt i vest.³⁰

Keltisk kristen tro kan tilføye våre vestlige katolske og protestantiske kirker impulser fra Johannes og fra de østlige ortodokse kirkene.

Gamle værvarsler i Norge sier at om en hører gjøken på Persok, blir det en fin og varm høst.

Bønn: Evige Gud, du som kan bruke svake og syndige mennesker i din tjeneste, vi takker deg fordi du kalte apostlene og grunnla din kirke på jorden. Hjelp oss alle å tjene deg med våre nådegaver og evner, så vi sammen kan bygge vår menighet på den ene sanne grunnvoll, Jesus

---

³⁰ Se Simpson: *Exploring Celtic Spirituality* s. 27ff

Men då dei under krossen seig, til himmelhallar høgt dei steig.
(*Nynorsk Salmebok 499,3: etter ein latinsk salme frå millomalderen i seljumannamesse, omsett av Bernt Støylen*)

10. juli (primstav) Knutsok: Knut IV den hellige fra Danmark ble den 10. juli 1086 drept i Albanuskirken i Odense.

11. juli: Helga (Olga, Elena, d. 969) var en kvinne fra Norden som ble gift med storhertogen av Kiev. Som enke ble hun kristen og tok navnet Elena. Hennes barnebarn Vladimir begynte kristningen av Russland.

12.juli: Henrik Wergeland (17.6.1808 – 12.7.1845) gav i 1830 ut ”Skabelsen, mennesket og Messias”. Han arbeidet for å få opphevet paragrafen i grunnloven om at jøder ikke hadde adgang til riket. Han startet tradisjonen med barnetog på 17. mai. Han skrev barnesalmen ”Den prektigkledde sommerfugl” (Norsk salmebok 285).

12. juli: Nathan Söderblom (svensk erkebiskop, f. 15.01.1866, d. 12.07.1931)

15. juli: Svithun (translatio Svithuni)

Biskop i Winchester, død 862, skrinlagt 15.7.971

Lite er kjent om Svithun som var biskop i Winchester i Sør England. Han blir husket for sin nestekjærlighet og ydmykhet. Han døde den 2. juli 862 (syftesok på primstaven). Svithun ønsket å bli gravlagt utenfor inngangsdøra til den gamle katedralen slik at folk kunne trække på graven hans. 109 år senere ble katedralen utvidet, og hans skrin ble den 15. juli i 971 flyttet (translatio) inn i kirka. Flyttingen ble ledsaget av regn og uvær som ble tolket som Svithuns misbilligelse. Dette har ført til det kjente engelske ordtak og værmerke: Regn på Svithun-dagen innleder 40 dager med regn. I 1093 ble skrinet ført til den nye normanniske katedralen som ble bygget ved siden av den gamle. Skrinet ble ødelagt i 1538. Stavanger domkirke er vigslet til Svithun. Også Ervik kyrkje (fra 1970) på Stadlandet blir av mange kalt for ”St.Svithun kapell”: Hurtigruta St.Svithun ble den 30. september i 1943 bombet utenfor Ervik. Lokalbefolkningen gjorde en heltemodig innsats for å berge overlevende. Som takk fikk bygda skipsklokka fra båten, noe som satt fart i gamle planer om et kirkehus ved den gamle kirkegården i Ervik. Skipsklokka henger nå som kirkeklokke i Ervik kyrkje. På kirkegården i Ervik er det hvert år den tradisjonelle Ervikpreika. De siste tiåra har den vært i midten av juli, og dermed nær Svithun-dagen (uten at dette er bevisst valgt med tanke på Svithun-dagen).

Bønn: Vår Far i himmelen, du lar det regne over dem som gjør rett og dem som gjør urett, og spredte din velsignelse gjennom Svithun. Vi ber deg: La veien åpne seg for oss og vinden blåse bak oss. La solen skinne på vårt ansikt og regnet falle mykt på våre marker. Og la oss gå under din velsignelse og spre den til andre.

Bibeltekster:

Sal 65 1.Kong 18,41-46 Matt 5,43-48

Havets dyp og fjellets tyngde kjenner du, vår Gud og Far.

Solen, vinden, regnet synger om din ære natt og dag.

(*E.Skeie i Salmer 97:38. Salmen kan også synges på melodien ”Rop det ut”*)

15.7. David fra Västeras var en av de angelsaksiske misjonærene som på 1000-tallet reiste fra England til Skandinavia (se også 15.2. Sigurd/Sigfrid; 2.6. Stephan/Simon; 24.6. Thøger). Han blir kalt for ”Västmanlands apostel”. Han døde i 1082 og er gravlagt i Munkatorp.

17. juli: Gisle Christian Johnson (10.09.1822 – 17.07.1894) var norsk teolog og lederskikkelse i Indremisjonen i Norge

18. juli: Theneva/Tannoc var en keltisk prinsesse på 500-tallet i Skottland. Fortellingen om henne har flere fellestrekk med Sunnivallegenden: Hun avviste en hedensk frier, ble voldtatt av han og forsøkt drept. Hun drev i en båt uten årer over fjorden til Cullross og ble mor til Mungo (hans andre navn er Kentigern, den senere biskop fra Glasgow). På denne måten er hun en slags livmor for kirken i Sørvest Skottland.

19. juli: Poppo ble 995 biskop i Slesvig. Han var misjonær i Danmark og er begravet i Bremen.

20. juli: Torlak (Thorlákr) levde fra 1133 til 23.12.1193. Han var biskop i Skálholt på Island. Hans translationsdagen er 20.7. (se 23.12.)

22. juli (primstav) Marimesse: Dagen er til minne om Maria Magdalena. Hun var den første som fikk se Jesus etter oppstandelsen. Hun fikk oppdraget til å fortelle det til Peter og de andre (Joh 20,17). Med dette ble hun den første apostel når en definerer apostel slik: En person som kjente Jesus fra tiden før korsfestelsen, og som så ham etter oppstandelsen og som fikk et oppdrag av Kristus. En middelalderlegende forteller at hun drev i en båt uten årer over Middelhavet til Frankrike.

23. juli:

Birgitta av Vadstena

Svensk abbedisse og mystiker (1303 – 1373)

Birgitta var en kvinne med helbredende og profetiske gaver. Hun er ikke bare oppkalt etter en av de mest kjente keltiske helgener, Brigid (se 1.2.), hun har også flere andre likhetstrekk med keltiske kvinnelige helgener 500 til 1000 år før henne.

Birgitta var fra en overklassefamilie. 13 eller 14 år gammel giftet hun seg med Ulf Gudmarsson. De fikk 8 barn. Paret reiste på pilgrimsreiser til både Nidaros og Santiago. I 1344 ble hun enke, gav bort det hun eide og gikk i kloster. Der fikk hun de første av åpenbaringene som skulle gjøre henne kjent. Hun hadde en visjon om et dobbeltkloster for kvinner og menn, ledet av en kvinne: Et kloster som lignet på Hildas Whitby 700 år tidligere. Den svenske kongen gav henne land til dette i Vadstena. Men fordi hun åpent kritiserte kongen og adelen, ble det vanskelig for å få planene realisert. I 1349 reiste hun til Roma for å få klosterplanene godkjent av paven. Hun arbeidet for å få paven tilbake fra Avignon til Roma, og for at paven skulle prioritere åndelig lederskap og fredsmekling. Resten av sitt liv bodde hun i Italia. I sitt siste leveår var hun på pilgrimsreise til Jerusalem. Hun døde 23. juli i 1373 i Roma. Året etter ble Birgittaklosteret i Vadstena grunnlagt, og skrinet med Birgitta ble ført dit. Birgitta ble helgenkåret av paven (kanonisert) den 7.10.1391 (se 7.10.: Britemesse på primstaven)

Bønn: Herre, vis du meg veien og gjør meg villig til å gå den!
(*Birgitta av Vadstena, Norsk Salmebok med bønnebok s. 971*)

Bibeltekster: Sal 146   Apg 21,7-14   Luk 20,45-21,4
Vis du oss veien, forsoningens Herre!

Gi du oss vilje å gå den!
(T.Littmarck i Norsk Salmebok 728, oversatt av B.Schjelderup)

27. juli (primstav) Sjusovardagen: Dagen har namnet sitt etter eit segn frå 400-talet om sju menn som sovna i ei hole og våkna 200 år seinare. Adam av Bremen blanda kring 1070 dette segnet saman med legendane om Ursula og dei 11000 møyene (sjå 21.10.) og med Sunnivasoga (sjå 8.7.)

27. juli: Lina Sandell (svensk salmediktar, 3.10.1832 - 27.07.1903)

28. juli: Johan Sebastian Bach (tysk kyrkjemusiker, 1685 – 28.07.1750)

29. juli: Olsok (Olav den heilage)

Olav Haraldson (ca 990 – 29.07.1030)

Olav var fødd på Ringerike. Han dro i viking og vart døypt vinteren 1013 – 1014 i Normandie. Han seilte attende til Noreg for å krevje kongsmakta og for å samle Noreg som eit rike med kristne lovar. Fyrst gjekk han i land på Selja. Etter det reiste han frå ting til ting. Mange kjelder og andre naturfenomen er oppkalt etter han, og han bygde mange kyrkjer. Då det vart motstand mot han reiste han til Gardarrike (Russland). På vegen kristna han Gotland. Han fylgde ein visjon om å reise attende for å bli konge i Noreg i all æve. Han samla eit hær og døde på Stiklestad den 29. juli i 1030. Slaget stod ikkje mellom kristendom og heidenskap. Det var ein maktkamp om herredøme i Noreg, med kristne menn på begge sidar. Etter Olav sin død blei det fortalt om undere ved lekamen hans. Året etter den 3. august (Vesle Olsok på primstaven, sjå 3.8.) blei liket hans ført til kyrkja i Trondheim. Seinare vart Nidarosdomen reist over skrinet hans. Olav sin død førte til vekst for kyrkja i Noreg. Døden hans blei tolka som eit offer, og folk blei minna om Jesus når dei tenkte på Olav. På den måten kan ein seie at Olav sigra då han døydde.

Bønn: Herre Gud, Fader i himmelen! Me takkar deg for du gav kong Olav nåde og kraft til å reisa krossmerket i folket vårt og grunna di heilage kristne kyrkja her i vårt fedreland. Me bed deg, vekk og styr hjarto våre ved din Heilage Ande, so med held fast på ditt heilage ord i liv og daude og byggjer landet vårt i fred og samhald, deg til æra og folket vårt til lukka og velsigning. (*Nynorsk Salmebok, bøn til Olavsdagen*)

Bibeltekstar:

Sal 33 Ef 4,17-21 Matt 20,25-28

Herre Krist, du sigerrike, gjer oss dine vitne like,
som i døden sigra kan!

Når vår fiend hardt oss trengjer, gøym oss under dine venger,
berg oss med di høgra hand!

(frå Olsok messa 1100-talet, omsett av B. Støylen, i Norsk Salmebok 741,6)

25. juli (primstav): Jakobsmesse til minne om apostelen Jakob, broren til Johannes som led martyrdøden i år 44 (Apg 12,1-2). Skrinet hans i Santiago (= Sankt Iakob) de Compostela på Spanias vestkyst ble ett av Vestkirkens viktigste pilgrimsmål.

31. juli Helena/Elin av Skövde (1100-tallet) kom fra en adelsfamilie i Västergötland. Som enke gav hun bort det hun eide. Etter en pilgrimstur til Roma ble hun myrdet av slektninger.

31. juli:

Ignatius av Loyola

Mystiker, og grunnlegger av Jesuitt-ordenen (1491 - 1556)

Ignatius var fra en baskisk adelsfamilie. Han ble soldat og ble i 1521 såret. Sykeperioden nyttet han til å lese kristen litteratur. Dette førte til hans omvendelse.

Sammen med seks venner grunnla han Jesuitt-ordenen ("Societas Jesu", forkortet S.J.). Dette er et felleskap av romersk katolske prester som forplikter seg til helhjertet innsats for kirken og evangeliet. Han skrev ned for dem sine åndelige øvelser (Exercitia Spiritualia), som ble en klassiker i kristen fromhetslitteratur. Her veileder Ignatius sine lesere hvordan de gjennom meditasjon kan leve seg inn i evangelietekstene og dermed kan utvikle et inderlig forhold til Jesus.

Som høyt utdannede teologer og ofte også vitenskapsmenn ble jesuittene snart en slags eliteavdeling i den romersk katolske kirken. De ble Romerkirkens fremste misjonærer i Søramerika, Afrika og Østasia. I Europa motarbeidet de den protestantiske reformasjonen. Derfor ble jesuittene av protestantiske kristne oppfattet og opplevd som en farlig motstander av evangelisk tro. I Grunnloven fra 1814 nektes jesuittene adgang til riket. Den såkalte "jesuitterparagrafen" ble først i 1956 fjernet fra Grunnloven.

Den ignatianske meditasjonen har i en årrekke vært brukt i Norge til åndelig veiledning og Jesus-meditasjon, både gjennom arbeidet til de romersk katolske St. Joseph-søstrene, og av Edin Løvås og retreatbevegelsen.

Ignatius levde samtidig med Martin Luther, men de har aldri møtt hverandre. Jeg lurer på hvordan kirkehistorien kunne ha blitt om disse to reformatorene hadde møtt hverandre og snakket sammen og kanskje bedt sammen?

Bønn: Kjære Herre, lær meg å være gavmild. Lær meg å tjene deg som du fortjener:

Å gi, og ikke tenke på hva det koster, å kjempe, uten å bry meg om sårene,
å streve, uten å søke hvile, å arbeide og ikke vente lønn,
uten dette ene: Å vite at jeg gjør din vilje.

(Ignatius Loyola, bønn 62 i Norsk Salmebok med bønnebok)

Bibeltekster: Sal 107,1-22   Rom 8,1-11   Joh 6,22-27

Jesus, din søte forening å smake lenges og trenges mitt hjerte og sinn.

Riv meg fra alt det meg holder tilbake, dra meg i deg, min begynnelse, inn!

(J.L.C. Allendorf, oversatt av P.J. Hygom, i Norsk Salmebok 641,1)

4.8. AUGUST

1. august (primstav): Peters lenker (Peter Vindfella) er minnedagen om hvordan en engel befridde apostelen Peter fra lenkene og fengsel (Apg 12,3-8), på åttendedagen (octav-dagen) etter minnedagen for apostelen Jakob (25. juli).

3. august (primstav): Vesle Olsok er translasjonsdagen for Olav i 1031, på åttendedagen (oktav-dagen) etter 29. juli.

8. august:

Elidius (Lide) og Olav Tryggvason

Om en eneboer og en konge (ca 990)

Elidius (på engelsk: Lide) var eneboer på øya St. Helens på Scilly-øyene utenfor Cornwall i sørvest England. Minnedagen hans er 8. august. Kanskje var det han som døyte Olav

Tryggvason. I følge Snorre ble Olav Tryggvason døpt av en eneboer med profetiske gaver på øygruppen ”Syllingane” som kanskje er dagens Scilly Islands.³¹

Olav Tryggvason seilte hjem til Norge og gikk i land på Moster i 995 hvor han feiret messe. Dette regnes som den offisielle bursdagen for kirken i Norge. Skjønt det har vært kristne i Norge i kanskje flere hundre år før dette.

I 996 var Olav Tryggvason på Selja hvor han skal ha funnet liket etter Sunniva og skrinlagt det. Der bygde han også en kirke utenfor Sunnivahola. Olav Tryggvason døde i slaget ved Svolder i september 999 eller 1000.

Bønn: Himmelske Far, du som skapte øyene i havet i vest og lot kristne eneboere bo der. Vi takker deg for lyset fra Kristus som kom til Norges kyst og øyer, og at dette lyset har strålt i over 1000 år. Hjelp oss å slippe til lyset, og speile det videre på den plassen vi bor.

Bibeltekster: Sal 26   1. Sam 9   Matt 6,19-24

Det kom et skip, det stevnet inn fra havet med kongen og hans vikinger om bord.

Skipet brakte med seg livets gave - det kom med lys til folket her i nord.

Lyset skinner i 1000 år, dager kommer og dager går.

Kirkeskipet har plass om bord i lyset der gleden bor.

(Tore Thomassen, salme til 1000-årsfeiring på Moster)

10. august (primstav): Larsmesse. Dagen er til minne om diakonen Laurentius i Roma som fikk ordre om å overgi kirkens rikdommer til keiseren. Han viste fram en flokk med fattige og sa: ”Her er kirkens sanne skatter.” Han ble stekt levende på en rist, og døde denne dagen i 258.

14. august: Maximilian Kolbe var en polsk romersk katolsk prest som i 1941 gav sitt liv i konsentrasjonsleiren Auschwitz for at en familiefar fikk overleve. På romersk katolske helgenlister er det ført opp mange prester som døde i tyske konsentrasjonsleirer.

15. august:

Hellige mødre

Om jomfru Maria (15. august) og Monica (27. august)

Det er sagt at bak hver suksessfull mann står det en kvinne. Jeg vil si det slik: Bak hver mannlige helgen står det en kvinne. For alle helgener har hatt en mor. Og mange har hatt en mor eller fostermor, lærerinne (se Hilda 17.11.) eller ektefelle (se Katharina fra Bora 20.12.) som har bedt for ham og preget hans tro.

Den 15. august er det Marimess på primstaven: Dette er en av fire merkedager til minne om **Maria**, moren til Jesus (se Marimess 25. mars, andre Mariadager er 2. februar og 8. september). 15. august minner romersk katolske kristne hennes himmelfart. Som protestant møter jeg slik informasjon om Maria med en viss skepsis. Men bibelvers som 1 Mos 5,24, og 2 Konge 2,11 antyder at enkelte mennesker er blitt tatt opp til himmelen. På lignende måte forteller noen keltiske helgenlegender om syn av lys og engler på enkelte helgeners dødsdager (se Cuthbert 20.3., Aidan 31.8., og Bega 6.9.). Jeg har fått en større åpenhet for slike opplevelser. Den Hellige Ånd kan bruke fenomener på nattehimmelen til å kalle mennesker.³²

³¹ Ray Simpson: *Saints of the Isles* s.263, E. Luthen: *Pilegrim ved verdens ende* (2006) s.23. I *Tusenårsengelen Mikael* (1999) s.41 foreslo Luthen at ”Syllingane” var klosterøya Skellig Michael utenfor sørvest Irland.

³² David Adam forteller om en slik personlig opplevelse da han så mange stjerneskudd over Lindisfarne den 31. august 1987 (*Walking the edges* s.122)

Keltisk kristen fromhet kan etter mitt syn bidra til større interesse for Maria i protestantiske miljøer: Gud valgte en kvinne til å bære fram Menneskesønnen Jesus som er både Gud og menneske. Og denne unge kvinnen sa Ja til den viktigste oppgaven i universets historie. Den 27. august er minnedagen for **Monica**, moren til Augustin. Hennes tålmodige bønner og kjærlighet har sikkert hatt innflytelse på Augustin.

Se også om mødrene Helena (moren til kaiser Konstantin, 21. mai), Helen av Caernarvon (22. mai), og Tannoc (18. juli).

Bak hver mannlige helgen står det en kvinne!

Bønn: Kjære Gud, du er som den mest omsorgsfulle mor og far som tenkes kan. Vi takker deg for alle mødre som gav liv til en helgen. Vi takker for alle kvinner som hjalp til da menigheter ble født. Hjelp oss å be for våre barn. Gjør oss til hellige mennesker.

Bibeltekster: Sal 17   Jes 66,5-14   Mark 3,31-35
Et lite barn med en mor som sta trosser et nei,
da Jesus løfter det på sin arm, fryder det seg.
Å, barn, noen voksne menn sto i din vei,
men nåden grep du da Kristus la hånden på deg.

(J. Bell / G. Maule, oversatt av V. Kristensen, i: Sanger fra vest 34,2)

21. august: Ragnvald Orknøyjarl ble født ca 1100 på Jæren. Han begynte byggingen av Magnuskatedralen i Kirkwall (se Magnus 16.4.). Han ble drept den 20. eller 21. august i 1158. Det oppstod sagn om mirakler ved hans grav i Magnuskatedralen.

27. august: Monika (født ca 332) var moren til Augustin (se 28. august). Hennes bønn var at Augustin måtte vende om til kristen tro. Som enke fulgte hun sin sønn til Milano og fikk oppleve hans dåp påskenenatten i 387. Hun døde høsten samme året på hjemreisen til Afrika.

28. august:

Augustin av Hippo

Biskop og kirkelærer (354 - 430)

Aurelius Augustinus var født i Nord Afrika. Hans mor Monica (minnedag 27. august, se også 15. august: "Hellige mødre") gav ham en kristen oppdragelse. Han var i flere år tilhenger av blandingsreligionen manikeisme. Som lærer i talekunst i Italia ble han preget både av ny-platonisk filosofi, og av biskop Ambrosius i Milano. Da han leste bibelteksten fra Rom 13,11-14 førte dette til hans omvendelse. I 395 eller 396 ble han biskop i Hippo i Nord Afrika. Han ble en av vestkirkens store kirkelærere. Hans syn på teologiske spørsmål som den såkalte "arvesynden" og Guds frie nåde uavhengig av menneskets gjerninger har farget hele middelalderens teologi. Tomas Cahill sammenligner Augustin med den 35 år yngre Patrick (se 17. mars) og får dermed fram Augustins (og Romerkirkens) mer negative menneskesyn, og Patricks (og den keltiske kirkens) mer positive: Augustin så inn i sitt eget hjerte og så den mørke siden hos menneskene, synden. Mens Patrick så inn i andres hjerte og så den lyse siden: Selv slavehandlere kan vende om.³³

Augustins "Bekjennelser" (Confessiones) er en selvbiografisk beretning om hvordan han nådde fram til sann gudserkjennelse. Augustin døde med ordene fra Sal 42,3 på leppene.

---

³³ Cahill: Slik reddet irene sivilisasjonen, s.121

I en del av dagens keltisk kristne litteratur får Augustin skylden for å ha preget kirken med kroppsfjendtlig filosofi.³⁴ Da tolker man Augustin som negativ påvirket av ny-platonismen: Den skapte verden er (bare) en (dårlig) kopi av Guds gode skaperdrøm, og har lite verdi. Andre derimot forstår Augustin som positiv preget av ny-platonismen og som en stor inspirator for de keltiske kristne: Selv om Skaperen er adskilt av skaperverket, er alt som er skapt en ”link” til Gud. Skaperverket er (nesten som) et sakrament som peker tilbake til skapelsen og framover til frelsen.³⁵

Bønn: Herre, våk med dem som ... våker og sørger. Forbarm deg over dem som kjemper med uro og tvil, ta de syke i din varetekt, skjenk lindring til alle som lider, velsign de døende, omgi oss med ditt vern og gi oss din hellige fred.

(Augustin, bønn 302 i Norsk Salmebok med bønnebok, oversettelse fra Katolsk bønnebok)

Bibeltekster: Sal 42 Rom 13,11-14 Luk 14,15-24

Du, o Herre, har skapt oss til deg, og vårt hjerte er urolig inntil det finner hvile i deg.

(Augustins bønn, bønn 30 i Norsk Salmebok med bønnebok)

31. august:

Aidan

(Nord)-Englands apostel

(og Sunniva: translationsdagen 1170)

Aidan var fra Irland og ble munk på Iona. Kong Oswald fra Northumbria hadde bodd på Iona. Han bad Iona om å sende misjonærer til England. Men etter bare ett år vendte den første misjonæren frustrert tilbake til Iona. Da tok Aidan ordet. Han sa at misjonen måtte skje på en vennlig måte, slik som et spedbarn får melk. I 635 ble han sendt som misjonsbiskop til Northumbria. Han grunnla sitt senter på Lindisfarne, nær hovedstaden i Bamburgh og samtidig adskilt gjennom tidevannet. Her grunnla han en skole hvor det var både britiske (keltiske) og angelsaksiske gutter, og rike og fattige side om side. For Aidan brukte pengene han hadde til å kjøpe fri slaver, flere av dem ble munk og elever på Lindisfarne. På reisene sine likte Aidan best å gå til fots for å møte folk. Da han motvillig fikk en kostbar hest i gave av kongen, gav han denne bort til den første fattige han møtte. Aidan døde 31. august i 651, lent mot en stolpe i veggen til Bamburgh kirke. Denne stolpen skal ha overlevd flere branner og nye kirkebygg og skal fortsatt være synlig i kirken.

Aidan var troens fakkelbærer i Nordengland. Den natten Aidan døde så den unge sauegjeteren Cuthbert 50 km unna et syn av lys og engler (se Cuthbert: 20.3.; og Bega: 6.9.).

Denne dagen 31. august er også en av minnedagene for Sunniva: I 1170 ble bispesetet og Sunnivaskrinet flyttet fra Selja til Bergen (translatio Sunnivae, se også 6.9.).

Bønn: Herre, velsign Lindisfarne og alle hellige øyer - også den plassen hvor jeg er.

Gjør disse til steder for fred og kjærlighet, lys og glede,

gudsfrykt og gjestfrihet, godhet og nåde.

Og begynn med meg.

(fritt etter Aidans bønn for Lindisfarne i David Adams gjengivelse, i Pitkin-guiden for Holy Island)

Bibeltekster: Sal 97 Fil 4,4-9 Matt 11,25-30

Kom, kom og hør et gledens ord, for Gud sitt lys har tent!

Den blinde ser og slaven får sin frihet, ufortjent.

³⁴ I bønneboken ”Celtic Daily Prayer from the Northumbria Community” (s.135f) blir minnedagen for Augustin byttet ut med en minnedag for Augustins motstander, den keltiske munken Pelagius.

³⁵ O’Loughlin: Journeys on the Edges, s.36-38

(B.Schjelderup i Norsk Salmebok 331,1; fritt etter J.Newtons "Amazing grace")

4.9. SEPTEMBER

2. september: Ingrid Elovsdatter (ca 1235 – 2.9. eller 9.10.1282) grunnla som enke det første dominikanerklosteret for nonner i Skenninge i Sverige.

2. september: Nikolai F. S. Grundtvig (8.9.1783 – 2.9.1872) var en dansk prest, salmedikter og politiker. Hans tese "mennesket først og kristen så" med det positive synet på mennesket som Guds skapning opplever jeg som veldig "keltisk".

4. september: Albert Schweitzer (14.1.1875 – 4.9.1965) var en kjent teolog, musiker, lege, og menneskevenn. Han grunnla sykehuset i Lambarene (Gabun). I 1953 fikk han Nobels fredspris for 1952. Albert Schweitzer minner meg om Aidan og hesten (se 31.8.): Etter reisen til Oslo i 1953 ble Albert Schweitzer spurt hvorfor han hadde valgt å reise på 2. klasse i toget. "Fordi det ikke var en 3. klasse på toget," svarte han.

6. september:

Bega / Bee

Keltisk prinsesse, abbedisse (600-tallet)
(og Sunniva: translasjonsdagen 1170)

Bega (eller Bee) var en irsk prinsesse som flyktet fra et påtvunget ekteskap. Hun flyktet fra Irland over havet til St. Bees i Cumbria i Nordvest England. Den gamle kirken i Bassenthwaite nær Keswick er oppkalt etter Bega. Legenden om Bega ligner på Sunnivalegenden. Sunniva eller de som utformet legenden om Sunniva kan ha hatt Bega som forbilde.

Bede forteller om en Begu (eller Heiu) som var elev av Hilda i Whitby. Hun ble abbedisse i Hackness. Den natten Hilda døde (se 17.11.), hadde Begu et syn av lys og engler, på lignende måte som Cuthbert hadde da Aidan døde (se 20.3. og 31.8.)

Hvis Begu var samme person som Bega fra St.Bees, bodde hun i perioder både ved vestkysten og østkysten av England

Denne dagen, 6. september, blir også nevnt som en av translasjonsdagene for Sunniva, sammen med 31. august: I 1170 ble bispesetet og Sunnivaskrinet flyttet fra Selja til Bergen (se også 31.8.). Kanskje ble Sunnivaskrinet flyttet to ganger? Eller var 31.8. dagen da skrinet ble flyttet fra Selja, og den 6.9. dagen da skrinet ble satt opp i Bergen? En mulighet er at 6.9. (som er oktavdagen til 31.8.) i middelalderen avsluttet festuken for Sunniva i Bergen. I Selje har de siste årene kulturfestivalen "Sunnivafestspela" funnet sted i månedsskiftet august / september.

Bønn: Himmelens kongesønn Jesus Kristus! Gamle kirker og klosterruiner forteller om kongsdøtre som krysset grenser. De kom over havet og kunngjorde din kjærlighet. Hjelp oss å leve koblet opp mot deg og være ditt kroppsspråk på jordkloden.

Bibeltekster:

Sal 115

Apg 16,11-15

Matt 5,43-48

Nå samles skyer over horisonten, og været friskner allerede til.
På høye tid å lette anker, venner. På høye tid å dra dit Herren vil.

(Hans Olav Mørk i Rop det ut 305)

6. september: Eskil fra Lund var biskop i Roskilde og erkebiskop i Lund. Han var en venn av Bernhard av Clairvaux og døde i eksil den 6. eller 7. september 1181 i cistercienserklosteret i Clairvaux i Frankrike.

16. september:

Ninian

Pikteres apostel (ca 360 – ca 432)

Ninian var fra en kristen familie i det romerske Nordvest England. Han studerte teologi i Roma. På vei tilbake gjennom det galliske (keltiske) Frankrike ble han elev hos Martin av Tours (se 11.11.). Tilbake i Skottland bygde han rundt 397 den kanskje første steinkirken på de britiske øyer, i Whithorn. Navnet betyr ”hvitt hus” eller ”skinnende hus”, på latin Candida Casa. Slik kalte Ninian sitt senter som skulle lyse med sine hvitkalkete vegger og med budskapet om Ham som er verdens lys. Ninian hadde sitt bønnested i en liten hule nede ved stranden, med utsikt over selene i havet. Han lærte andre at Guds evige ord er reflektert i hver plante og insekt, i hver fugl og hvert dyr, og i ethvert menneske. Han pleide å tegne en ring med sin stav rundt dem han ville velsigne, både mennesker og dyr og landet.

Andre minnedager for Ninian er 26. eller 27. august. I middelalderen ble Whithorn et viktig pilgrimsmål. Pilegrimene gikk i land i havnen på (halv-) øya Isle of Whithorn. Herfra kan en se 5 gamle kongeriker: Isle of Man, Ulster (Nord Irland), Galloway (Skottland), det engelske Cumbria, og Himmelriket. Fra havnen med St. Ninians-kirken gikk pilegrimene opp til kirken i Whithorn, og tilbake til stranden og Ninians hule.

Utgravninger i Whithorn viser rester etter det keltiske klosteret. Noen kaller Whithorn for vogga for den kristne tro i Skottland. Og det er flere likheter med Selja: Sunnivakirken utenfor Sunnivahola på Selja ligner på Ninians kirke i Isle of Whithorn. Og terasseanlegget på Selja skal ha vært hvitkalket og godt synlig fra havet – kanskje lik Ninians Candida Casa?

Bønn: Verdens lys og livets ord, du var med da havet og huler ble skapt. Takk for at du kom til jorden og ble født i en hule i Betlehem, og at du stod opp påskedagsmorgen fra gravhulen ved Golgata. Vi takker deg for Ninian som bad i en hule og spredte ditt lys og din velsignelse. Og vi takker for at lyset fra deg 500 år senere kom til hulen på Selja. La oss speile ditt lys for dem som er i mørket. La oss spre din velsignelse og omslutte andre med vår forbønn.

Bibeltekster: Sal 104,1-22   Hebr 11,32-39   Joh 11,38-44
... en løve vet sin hule hvor den kan hvile få –
Skal da min Gud seg skjule i andres stall og strå?
(H.A. Brorson i Norsk salmebok 45,6)

17.9. Unni (Wimo): Han var erkebiskop i Hamburg-Bremen fra 918 og døde på misjonsreise i Birka (Sverige) på denne dagen i 936.

17.9. Hildegard av Bingen (om 1098-17.9.1179) ligner på kvinnene med lederansvar i de keltiske kirkene: 500 år etter Hilda fra Whitby grunnla Hildegard flere klostre. Hun var rådgiver for Keiseren og biskoper. Hun var mystiker og musiker, skribent og vitenskapskvinne. Den tiden var klostrene de viktigste sentre for lærdom. Kvinner kunne få høyere utdanning der. Senere vokste fram katedralskolene og universiteter med adgang bare for menn.

17.9. Greve Folke Bernadotte (2.1.1895-17.9.1947) var svensk diplomat og søskenbarn til den norske kronprinsesse Märtha. Foreldrene hans var sterkt engasjerte i diakonalt arbeid. Som nestleder i svensk Røde Kors fikk Folke Bernadotte i april 1945 i stand aksjonen med de

Hvite Bussene for å få de skandinaviske fangene ut av de tyske konsentrasjonsleirene. Han ble drept som FN-fredsmekler i Jerusalem.

18. september:

Petter Dass

Nordnorsk prest og salmedikter (1647 – 18.9.1707)

Soknepresten på Alstadhaug er en av de mest kjente diktere fra den dansk-norske barokktiden. Mange opplever ham som keltisk: Ikke fordi faren var fra Skottland, eller fordi Petter Dass bodde på øyer på Helgelandskysten, Norges svar på Hebridene, men pga diktningen: Den er stedeget og holder sammen skaperen og skaperverket. I sitt topografiske verk "Nordlands Trompet" beskriver han liv og landskap i Nord Norge. Hans katekisme-diktning trekker hverdagen inn i bibelfortellingene, og gir bønner for hverdagen. Alt er preget av en jord- og havnær, frodig og optimistisk kristen tro plantet på nordnorsk grunn.

La oss i denne uken takke Gud for salmediktere og for salmeskatten vår, for tradisjonell og moderne kirkemusikk, for domorganister og TenSing, gospel- og barnekor og deres ledere.

Bønn: La livets kilde flyte, så ingen stanser den!

La folkeslag seg fryde mens tider farer hen!

La lykkes Jesu navn, så vi vår vei kan finne inn i din faderfavn.

(M. Eskesen etter Petter Dass i Norsk Salmebok 529 vers 4)

Bibeltekster:

Sal 98

Ef 5,15-20

Apg 16,25-34

Ja, før Gud sin ære skal forlise, før skal hav og grummen hval ham prise,
samt og tanteien som løper leien, stenbit og seien og torsk og skreien og nise.

(Petter Dass i Salmer 97:40 vers 4)

18.9. Dag Hammarskjöld (29.7.1905-18.9.1961) var svensk diplomat og fra 1953 generalsekretær i FN. Han drev med fredsmekling da han omkom i en flystyrt i det nåværende Zambia.

27. september: Kjeld fra Viborg (født om 1105) var en slags nordisk Frans av Assisi. Han var domprost og fredsmekler og huskes for sin nestekjærlighet. Han døde denne dagen i 1150. Translasjonsdagen er 11. juli, og i danske kalendere er minnedagen hans 12. juli. Derfor kan han fort blandes sammen med Kilian (se Kjetilsmess 8. juli).

29. september:

Mikkelsmess

Erkeengelen Mikael og alle englers dag

Dagen er en takkedag for alle engler, og særlig til minne om erkeengelen Mikael.

Englene er godt bevitnet i Bibelen hvor det nevnes navnene til to av dem: Gabriel og Mikael. I tillegg nevnes Rafael og Uriel i de apokryfe skriftene.

Mikael er lederen i englehæren som forsvarer de kristne. Og han kjemper mot dragen og djevelen. Kirker i overgangsområdet mellom kristendom og hedenskap ble ofte oppkalt etter Mikael, og kirker på fjelltopper (mellom himmel og jord), dessuten kirker på øyer (mellom havet = kaosmakten, og kulturen), og kirker i huler: For eksempel klosterøyene Skellig Michael utenfor sørvest Irland, Mont-St-Michel på Bretagnekysten, og St. Michaels Mount i Cornwall. De to sistnevnte er tidevannsøyer, slik som Lindisfarne. Blant Mikaelskirkene i Norge var kirken på slottsfjellet (Mikkelsfjell) i Tønsberg, og kirken på Rokoberget i Løten. Hulekirker i Norge er Sunnivahola / Mikkelskyrkja på Selja og Mikaelshulen ved Skien. Mikael er også dommens engel: Primstavmerket er en lur eller skålvekt.

Etter reformasjonen ble Mikkelsmess brukt til høsttakkefest i Norge. Siden 1999 er det igjen åpnet for Mikkelsmess-markering i Den norske kirke.

Bønn: Evige, allmektige Gud, himmelens og jordens Herre, du som har engler og mennesker i din tjeneste, vi takker deg fordi du sender dine hellige engler for å vokte og verne oss mot ondskapens makter. Vi ber deg, gi oss frimodighet til å stride troens gode strid, så vi sammen med englene og hele din menighet kan lovprise deg til evig tid, ved din Sønn, Jesus Kristus, vår Herre, som med deg og Den Hellige Ånd lever og råder, èn sann Gud fra evighet og til evighet. (*Kollektbøn for Mikaelstiden i Den norske kirke*)

Bibeltekster: Sal 91   Åp 12,7-12   Apg 12,1-17
Nå lukker seg mitt øye, Gud Fader i det høye, i varetekt meg ta!
Fra synd, fra sorg, fra fare din engel meg bevare, som ledet har min fot i dag.
(*P. T. Foersom i Norsk Salmebok 811, fritt etter P. Gerhard i Norsk salmebok 804*)

4.10. OKTOBER

3. og 4. oktober: **Frans av Assisi**

Grunnlegger av fransiskanerordenen, 1181/82 – 3.10.1226

For 800 år siden gav rikmannsønnen Frans bort alt det han eide. Han viet sitt liv til bønn og tjeneste for de fattige: til et liv preget av respekt og ærefrykt for Guds skaperverk. Det finnes legender om det nære vennskapet mellom Frans og dyrene, legender som minner om kjente keltiske helgener som Cuthbert 650 år tidligere.

I en tid da kirken var blitt rik og mektig forkynte Frans fattigdomsidealet. I en tid da byene vokste fram i Europa ville Frans at hans følgesvenner skulle gå ut til de fattige, og ikke stenge seg inn i et kloster. Ordenen som er oppkalt etter ham skulle forkynne evangeliet og utøve sjelesorg, som tiggemunker uten penger, men med tillit til Guds hjelp.

Frans var sjokkert over korstogets våpenbruk. Han søkte dialog med sultanen i Egypt for å møte muslimene med det kristne budskap som skal være preget av respekt og kjærlighet.

Frans framstilte julens budskap med hjelp av ekte dyr og en krybbe med høy. Han blir regnet som opphavsmannen bak tradisjonen med julekrybben: Dyrene rundt krybben og den fattige flyktningefamilien peker fram mot paradisfreden som Jesus engang vil gjenopprette.

Frans skal ha fått lignende sårmerker som Jesus hadde etter korsdøden (stigmata). Han døde på lørdag, 3. oktober i 1226. Dagen etter ble han begravet, og 4. oktober er blitt den offisielle helgendagen for Frans av Assisi.

Bønn: Herre, gjør meg til et redskap for din fred.

Hjelp meg å spre kjærlighet der hatet hersker, tro der tvilen råder, håp der det er angst og nød.

Hjelp meg å bringe tilgivelse der det er gjort urett, å skape forsoning der det er strid,

å spre lys der det er mørke, å bringe glede der sorgen tynger.

(*fra den såkalte "Frans av Assisis bønn", i Norsk Salmebok med bønnebok, s.970 nr.37*)

Bibeltekster: Sal 2   Jes 11,1-10   Mark 10,17-31
Takk, gode Gud, for moder Jord, hun gjør oss ett med alt som gror.
Hun bærer trær og blomster frem og smykker by og land med dem.
Halleluja, halleluja. Takk for alle dine under.

(*fritt etter "Solsangen" av Frans av Assisi, ved Olav Hartman, oversatt av E. Skeie, i Norsk Salmebok 281,5*)

4. (og 15.) oktober: Teresa av Avila (f. 28.3.1515) var mystiker og nonne som fikk stor betydning for fromhetslivet i den kristne kirke. I den romersk katolske kirken blir hun kalt for ”kirkelærer”. Hun døde på den 4. oktober i 1582 etter den julianske kalenderen. Dagen ble brukt som helgendag for Frans av Assisi, derfor ble minnedagen for Teresa lagt til den 5. oktober, som ble den 15. oktober etter den nye gregorianske kalenderen (se 15.10.).

7. oktober (primstav) Britemesse: Dagen da Birgitta fra Vadstena ble kanonisert i 1391 (se 23.7.)

8. oktober:

Magnus Brostrup Landstad

Norsk prest og salmedikter (7.10.1802 - 8.10.1880)

Magnus Brostrup Landstad var prest, folkevisesamler og dikter. Han var motstander av rasjonalismen og påvirket av luthersk ortodoksi, og kunne forene pietistisk lekmannskristendom og grundtvigiansk kirkelighet og kulturåpenhet. Med denne bakgrunnen ble han mannen bak en samlende salmebok i Norge. I 1869 gav han ut Norges første autoriserte salmebok hvor han selv bidro med mange egne salmer og oversettelser. Til å begynne med ble språket i salmeboken oppfattet som radikalt. Han ble kritisert for å ta i bruk landsmålsord i den. Men ved å frigjøre Norge fra dansk språk bidro han til en mer stedegen kristen tro i Norge.

Landstad hadde en spesiell begavelse til å gjendikte salmer. Hans egen salmediktning er alvorspreget og har en moll-klang i bunnen. Livet er en pilgrimsreise mot døden og himmelen. Her er det mange likheter med Brorson.

Landstad hadde et romslig syn på kulturen: Den folkelige kulturen viste for ham Guds fottrinn i historien. Samtidig var han som embetsmann barn av sin tid, med liten forståelse for arbeiderbevegelsen og de nye frikirkene.

For Landstad var møtet med skjønnhet i kunst og natur et møte med Gud. Dette og hans forforskning og stedegengjøring av kristen tro gir ham et ”keltisk” preg.

Bønn: Kom inn, o Kriste, tenn lys i hvermanns gård!

La isen briste, gi varme snart og vår!

La ingen miste hva godt din fødsel spår!

(M. B. Landstad i *Norsk Salmebok* 59,4)

Bibeltekster:

Sal 116

2. Kor 4,1-15

Matt 26,30-32

Glad jeg ser i alt beviser på

Gud! Din underbare kraft og nåde,

klart jeg ser dem i det minste strå;

men om våren dog så overmåde ...

(M. B. Landstad i diktet ”Forårmorgen”, i hans samling ”Sange og Dikte”)³⁶

14. oktober (primstav): Vinternatt og Callistus. Dette er dagen da primstaven ble snudd om til vintersiden. Dagens navn er etter den sekstende pave i Roma som døde i 222.

14. oktober: Thomas Kingo (15.12.1634-14.10.1703) var dansk biskop, salmedikter og komponist. Slik som Petter Dass (se 18. september) hadde også Kingo røtter i Skottland. Han var ortodoksiens salmedikter. Salmene hans er preget av barokkstilen, samtidig som de

³⁶ Elseth: *Magnus Brostrup Landstad* s.82f

foregriper pietismens fromhetsideal. Den danske salmeboken fra 1699 ble oppkalt etter Kingo. Denne ble også brukt overalt i Norge inntil Landstads salmebok tok over.

15. (og 4.) oktober: Teresa av Avila (se 4.10.).

17. oktober: Ignatius av Antiokia (om år 35 – 117) var elev av apostelen Johannes og ble biskop i Antiokia, dagens Antakya i Tyrkia. Han regnes til de apostelelever som kalles for ”De apostoliske fedre”. På vei til martyrdøden i Roma skrev han 7 brev til andre menigheter.

21. oktober:

Ursula

Prinsesse og martyr, død på 300- eller 400-tallet

Legenden om den britiske prinsessen Ursula støtter seg på en inskripsjon i en gammel martyrkirke over drepte kvinner i Köln, Ursula-kirken fra 300-tallet. Legenden forteller om en keltisk prinsesse som ba om utsettelse på å måtte gifte seg med en hedensk prins. Hun reiste over havet til Roma sammen med et følge på 4, 7, eller 11 jomfruer (4+7=11). Tallet 11000 beror nok på en feiltolkning av bokstaven ”M” for martyr som ble tolket som tallbokstav ”M” for tusen. På veien tilbake fra Roma ble kvinnene mishandlet og myrdet av hunnerne i Köln, muligens i år 304 eller 452. Men innskriften i Ursula-kirken er eldre enn 452.

Ursulalegenden hører sammen med Sunnivallegenden til ”Nordsjøtradisjonen”, en sagnkrets om kristne martyr-prinsesser. Adam av Bremen skriver i sin kirkesoge allerede rundt 1070 om en hulegrav i Norge hvor Syvsoverne (se 27. juli) eller noen av Ursulas 11000 jomfruer er begravet, og der Olav konge bygde en kirke. Dette er en tidlig henvisning til legenden om Sunniva. De eldste skriftlige versjonene av hele Sunnivallegenden er først fra rundt år 1200. Noen mener at slike legender bare er versjoner av Ursulalegenden og dermed lite troverdig. Men jeg kan tenke meg at noen velutdannede kristne prinsesser i de keltiske landene ikke ville la seg selge bort gjennom et påtvunget ekteskap. De kjente til bibeltekster om bevaring i stormen. Og de kjente til Ursulalegenden eller lignende fortellinger om kristne kongsdøtre som seilte over havet. Inspirert av disse har noen valgt flukten over havet. Fra Irland er det ikke langt til Wales (se Melangell 21.5.), og en ser Skottland (se Sunniva 8.7. som muligens reiste via Skottland) og Isle of Man. Fra Isle of Man ser en kysten av Cumbria (se Bega 6.9.). Noen kvinner overlevde seilasen og ble eneboere og trosvitner på en fjern kyst.

Bønn: Å Jesus, fattiges konge, bevar i natt alle som er fengslet uten lov og dom, og alle som bare er ”forsvunnet”. Kast strålekransen av ditt nærvær om dem som stønner i sorg og pine.

... Omgj oss med din makt. Omring oss med din nåde. Ta i din favn dem som dør.

Støtt dem som er trette. Gi ro til dem som er redde.

(*”Fattiges konge”, bønn etter Kate McLlahagga, bønn 181 i Norsk salmebok med bønnebok*)

Bibeltekster: Sal 45   Høys 6,4-10   Matt 25,1-13

Du var en borg for dem i trengslens tid, du gav dem seier i den gode strid,
i natten lyste du som dagning blid. Halleluja.

(*W.W. How, oversatt av J. Smemo, i Norsk salmebok 246,2*)

24. oktober: FN-dagen er en fin anledning til å synliggjøre et kristent engasjement for menneskerettigheter og rettferd for alle på jordkloden.

25. oktober: Margareta fra Roskilde står på listen over danske middelalderhelgener. Hun ble i 1176 drept av sin ektemann. Ved graven hennes skal det ha blitt mange undere. Derfor ble liket året etter flyttet til domkirken i Roskilde.

26. oktober:

Cedd

Angelsaksisk misjonær, biskop og abbed (død 664)

Lynghelene North Yorkshire Moors sørvest for Whitby er blitt kjent for norske TV-seere gjennom serien "Heartbeat" (Med hjartet på rette staden). I en av dalene ligger det en perle av en kirke: Underetasjen av landsbykirken St. Mary's i Lastingham er en kryptkirke. Denne ble bygget i 1078 over restene av klosterkirken fra 659 hvor Cedd er begravet.

Cedd (Cedda) og hans brødre Cynebil, Caelin og Chad (Ceadda) fikk presteutdannelse på Lindisfarne. Cedd ble misjonær i Midtengland (Mercia) og ble senere biskop i Essex. I Bradwell-on-Sea ved kysten, ca 70 km øst fra London, er den gamle kirken St. Peter-on-the-Wall fra ca 654. Den er et av de eldste eksisterende kirkebygg i England. Cedd bygde den på og av restene av den romerske festningen i Othona.

Cedds bror Caelin foreslo for kongen i Northumbria at Cedd og Cynebil skulle bygge et kloster på et ensomt sted ikke for langt fra York. I 659 grunnla Cedd et kloster i keltisk tradisjon i Lastingham i North Yorkshire. Bede skriver at Cedd valgte dette stedet der det tidligere hadde bodd røvere og ville dyr, for å oppfylle profetordet fra Jes 35,7b.

Cedd var kirkebygger og brobygger. På synoden i Whitby i 664 optrådte han som mekler og tolk. Han ble smittet av pesten og døde i Lastingham den 26. oktober samme året. De fleste av munkene i Lastingham døde, også Cynebil. Den yngste broren deres, Chad, ble abbed i Lastingham etter Cedd. Chad ble senere biskop i Lichfield (se 2. mars).

En annen minnedag for Cedd er 7. januar, muligens en translasjonsdag.

En forbindelse mellom Lastingham og Norge er slik: Benediktinermunkene som i 1078 begynte gjenoppbyggingen av Cedds kloster i Lastingham, gav etter 10 år opp prosjektet. De flyttet til det tryggere York hvor de bygde St. Mary's Abbey isteden. Utbrytermunker fra St. Mary's Abbey bygde cistercienserklosteret Fountains Abbey fra 1132. Derfra ble Lyse kloster ved Bergen grunnlagt i 1146.

Bønn: På dette hellige sted - hvor ånden etter Cedd og Chad og deres brødre er i luften vi ånder inn – og på alle hellige steder fylt av din Hellige Ånd –
la oss finne noe som taler til oss fra deg, Gud.

(fritt etter menighetens hilsen til besøkende i landsbykirken St. Mary's i Lastingham)

Bibeltekster:

Sal 52

Jes 35

Mark 5,1-13

Ein salme av lys, ein salme av stein, eit hus bygd på fjell, ein æveleg heim,
ei kyrkje som speglar Guds himmel på jord, eit tempel som andar av levande ord.

(Øystein Bjørdal i Salmer 97:95)

27. oktober: Laurentius Petri (Lars Pettersson, 1499 – 1573) var den yngre broren til Olaus Petri (se 7. april). Han ble den første lutherske erkebiskop i Sverige etter reformasjonen.

31.10. Halloween (All Hallows Eve) er kvelden før Allehelgen (All Hallows, se 1. november). Med masker skremte folk denne kvelden bort onde ånder. Dette er bakgrunnen for Halloweenfeiringen som har kommet fra Irland via Amerika. Keltisk kristendom er bevisst på at det ondet eksisterer, og at Guds gode skaperverk delvis er okkupert av ondskapens makt. Derfor finnes det mange keltiske beskyttelses- og velsignelsesbønner. Jeg ser på Halloween som en slags tidlig julebuk. Den kan utfordre oss til å møte mørket med Guds lys.

31.10. Reformasjonsdag: Dagen da Martin Luther i 1517 festet sine 95 teser på slottskirken i Wittenberg (se Martin Luther 18. februar).

4.11. NOVEMBER

1. november:

Allehelgen

Helgemesse (All Hallows)

Første november var nyttårsdagen, Samhain, i den førkristne keltiske kulturen. Nå begynte mørketiden. På den keltiske nyttårsaften 31. oktober (se Halloween 31.10.) ble de døde minnet, og onde ånder måtte skremmes bort. Kirken har kristnet Samhain ved å legge Allehelgen til denne dato, takkedagen for alle som har nådd fram til gleden i himmelen. Dette ble minnedagen for alle helgener som ikke har en egen merkedag i kirkeåret. Dagen etter, 2. november er Alle sjelers dag, til minne (og i romersk katolsk tradisjon: forbønn) for de døde som ennå ikke har nådd fram til himmelen. Etter protestantisk forståelse er det vanskelig å uttale seg om hvem som allerede er hjemme hos Gud. Alle som hører Jesus til skal komme dit.

Allehelgen taler om den store hvite flokk foran Guds trone. De fikk vasket bort sine synder i lammets blod. Vi er sammen med dem når vi som ennå strever på jorden (den stridende kirke: ecclesia militans) feirer vår gudstjeneste. Særlig tydelig blir dette under nattverddelen: Alterringen er i mange norske kirker formet som en halv sirkel. Den fortsetter usynlig rundt alteret. Den kan minne oss om den usynlige, triumferende kirke i himmelen (ecclesia triumfans).

I mange norske kirker brukes Allehelgensdag også som en ”Alle dødes dag”. Vi minnes de døde og takker Gud for dem som stod oss nær.

Jeg mener at keltisk kristen tro kan hjelpe protestantiske kristne med skepsis mot katolsk helgendyrkelse til en større bevissthet om de helliges samfunn i himmelen og på jorden.

Bønn: Vær fortsatt ved vår side når stormen stilner av.

Vær nær oss når vi søker til våre kjæres grav.

Gi at vi aldri mister velsignelsen fra dem,
men alltid bærer med oss det gode de bar frem.

(S. Ellingsen i Norsk Salmebok 864,2)

Bibeltekster:

Sal 84   Åp 21,1-7   Luk 6,20-26

Med smil i gråt de vandrer frem mot himlens lyse hjem.

(J. Halmstad i Norsk Salmebok 247,3)

2. november: Sjelemesse – Alle sjelers dag (se Allehelgen 1. november)

5. november: Hans Egede (Grønlands apostel, 31.1.1686 – 5.11.1758) var norsk prest og ble misjonær i Grønland (se også 19. januar og 10. februar).

7. november: Willibrord (frisernes apostel, ca 658 – 7.11.739) var en angelsaksisk misjonær i det som i dag er Nederland. Han begynte den kristne misjonen i Danmark.

7. november:

Inger Marie Lykke Wexelsen

Norsk salmedikter og forfatter (1832 – 7.11.1911)

Noe av det mest spennende med keltisk kristen fromhet er for meg den store betydningen det får at Jesus ble menneske (inkarnasjonen). Gud var så glad i denne verden at han sendte Jesus Kristus som ble født i Betlehem. Frelseren ble et menneske selv. Så stort tenker Gud om menneskene og skaperverket.

Dette får følger i et positivt syn på skaperverket, på mennesket og kulturen. Mennesket er først og fremst skapt i Guds bilde, selv om alle er syndere også. Og hverdagen er ikke bare grå, men fylt med Guds nærvær. I keltisk kristen tro er Guds himmel aldri langt unna. Jesus er med i hverdagen, når jeg melker kua eller starter opp datamaskinen. Keltisk fromhet ser Betlehem og Golgata skje i min hage og mitt hus, i min hjerne og mitt hjerte.

Det samme ser jeg i våre julesalmer også. I luthersk tradisjon skjer trosformidling i ikke liten grad gjennom salmer. Særlig julesalmene er fortsatt kjent og blir brukt. Salmen ”Jeg er så glad hver julekveld” skal ha blitt til julaften 1858. Marie Wexelsen satt på kjøkkenet i sitt barndomshjem på Toten. Hun ventet på julegjestene og skrev salmeteksten, kanskje mens hennes gamle mor tente på julelysene i stuen. Marie Wexelsen var grundtvigianer med den lyse Jesus-gleden og det åpne synet på kulturen som har mye felles med keltisk kristen fromhet. Hun bodde forskjellige plasser i Norge og Danmark og døde i Trondheim. I begravelsen hennes sang en stor barneflokk hennes julesalme ”Jeg er så glad hver julekveld”.

Bønn: Himmelens kongesønn, nå øves det på julesanger i barnehager og skoler og kor. Vi takker deg for dikterne som gav oss disse sangene. La tonene lyde og gi lengsel, la tekstene løfte og lyse i mørket, la sangene lukke opp for deg.

Bibelttekster: Sal 8   1 Krøn 15,25-29   Matt 21,1-17
Jeg er så glad hver julekveld, da synger vi hans pris;
Da åpner han for alle små sitt søte paradys.
(*M. Wexelsen i Norsk Salmebok 60,4*)

(8. og) 11. november: Martin av Tours (født ca 316) var romersk soldat. En gang delte han sin kappe med en fattig tigger som senere viste seg å være Kristus. Martin sluttet som soldat og grunnla i 361 det første klosteret i det keltiske Frankrike (Gallia). 10 år senere ble han mot sin vilje valgt til biskop i Tours. Hans enkle livsstil og ydmyke nestekjærlighet gjorde ham til et forbilde for mange, blant disse Ninian (se 16. september). Martin døde den 8. november i 397. Begravelsesdagen 11. november ble hans minnedag.

Martin Luther som var født 10.11.1483, ble døpt dagen etter og oppkalt etter dagens helgen.

11. november Søren Kierkegaard: Dansk teolog og filosof (5.5.1813 – 11.11.1855) som kritiserte den tomme, formelle, institusjonaliserte kirken. Kristen tro er å følge Kristus etter.

16. november: Keltisk advent. 40 dager før jul begynte faste- og forberedelsestiden i den keltiske kirken. Hos oss er mye av advent allerede preget av jul. Personlig liker jeg derfor å framsynde advent ved å synge adventssalmer i november.

16. november: Johan Comenius (15.3.1592 – 15.11.1670) var pedagog og biskop i den bøhmiske brødrekirken. Han ordnet skolevesenet i Sverige. Han lærte at hvert menneske er begavet av Gud. Under 30-årskrigen arbeidet han for fred.

17. november:

Hilda

Kirkelærer og abbedisse (614 – 17.11.680)

Hilda var niese til den angelsaksiske kong Edwin i York, den første kristne kongen i Northumbria. Hun ble døpt i York sammen med kongen og mange andre på påskedagen 12. april i 627. Lite er kjent om Hildas oppvekst. Vi vet ikke om hun giftet seg og senere ble enke, eller om hun avsto å gifte seg. Da Edwin ble drept i 633, flyktet Hilda muligens til sin søster ved hoffet i East Anglia. Hildas slektning Oswald erobret tronen tilbake. Han hadde

bodd i eksil på Iona og ba nå om misjonærer derfra. Slik ble Hilda kjent med Aidan (se 31. august) som ble hennes venn og veileder. Hilda var ca 33 år gammel da hun ville følge sin søster og bli nonne i et gallisk (fransk) kloster. Aidan overtalte henne til å bli i England isteden: Først startet hun et kloster ved elva Wear, senere ble hun abbedisse i Hartlepool (begge steder mellom Whitby og Newcastle). Fra 657 ledet Hilda det kjente dobbeltklosteret for kvinner og menn i Streanaeshalch (Whitby) som ble et senter for kristen tro og kunnskap, litteratur og kunst. Hilda var lærer og veileder for minst fem senere biskoper. Samtidig så hun gjeteren Caedmons begavelse og oppmuntret ham til å lage sanger på gammelengelsk. Slik kunne folket bli kjent med Bibelens budskap på sitt morsmål.

Hilda var vert for den berømte synoden i Whitby i 664. Bak saker som den rette datoen for påske og den rette frisyren for munkene skjulte det seg dype motsetninger mellom romersk / middelhavs-kristendom som påberopte seg apostlene Peter og Paulus, og keltisk kristen tro som ville følge Johannes (se 29. juni). Synoden (eller rettere sagt: kongen) avgjorde å følge romersk skikk. Noen tolker utgangen som dødsstøtet for den keltiske kirken. Andre sier at Whitby bare var en av flere etapper på vei til mer ensformet og dermed fattigere kirkelig praksis i Vesteuropa.

I sine siste år var Hilda veldig plaget av sykdom. Den natten hun døde, skal Begu/Bega (se 6. september) hatt en visjon av Hildas himmelfart. Etter at Whitby i 867 ble ødelagt av vikinger, skal Hildas skrin ha blitt reddet til Glastonbury. Legenden sier at sjøfuglene som flyr over klosterruinene i Whitby pleier å senke vingene til Hildas ære. Hilda blir kalt for kirkens mor i England, og for juvelen / edelstenen i kirken som lyser i mørket.

Bønn: Så lenge vi har god helse, Herre, la oss tjene deg med all vår makt.

Når vi blir syke, la oss huske all din godhet med takk.

Og først og fremst, la oss leve i kristen kjærlighet og fred med hverandre og med alle.

*(Bønnen er formulert etter noen av Hildas siste ord)*³⁷

Bibeltekster: Sal 34   Ordsp 8,22-36   Matt 13,44-46

Ver du i striden mitt skjold og mitt sverd; ver du det merket som syner mitt verd,
livd for mi sjel, den tryggaste vakt; lyft meg mot himlen, du makt i mi makt!

(M. Byrne etter irsk salme frå 700-t, omsett av A. Brunvoll i Norsk Salmebok 479,3)

20. november: Cathinka Guldborg (1840 – 1919) var Norges første diakonisse som denne dagen i 1868 startet Diakonissehuset i Kristiania. Jeg kjenner ikke til dødsdatoen hennes, derfor er Cathinka Guldborg plassert på denne dagen i kalenderen.

22. november: Johan Halmrast

Norsk forfatter og salmedikter (1866 - 1912)

Johan Halmrast var født på Lillehammer som sønn til en velholden forretningsmann. Men faren gikk konkurs og familien flyttet til Kristiania. Han kunne ikke få betalt noen utdannelse, og ikke kunne han få jobb som kroppsarbeider heller. For han var kortvokst med deformerte hender. Han lærte seg flere språk gjennom selvstudium, og livnærte seg som forfatter, journalist og korrekturleser. Han skrev dikt og romaner, og levde et ensomt liv i fattigdom. Fra barndommen av hadde han ønsket å bli salmedikter og salmebokforfatter. Hans mest kjente salme er ”Maria Magdalenas jubel” som han kalte sin påskesalme ”Å, salige stund uten like” fra påsken 1890. Slik som i mange keltiske bønner (bl.a. i *Carmina Gadelica*³⁸) blir vi

³⁷ Hildas siste ord i: *Celtic Daily Prayer from the Northumbria Community* s. 771

³⁸ Se hos Newell: Hver dag hver natt, s. 10 og bønningen på s. 45

dratt inn i Bibelhistorien og den inn i våre liv: Vi blir tatt med til møtet mellom Maria Magdalena og Jesus i påkehagen, og Jesus vil møte oss i våre hager. Salmen ble trykket med Kristian Wendelborgs melodi som brukes i dag. Den har fanfare-preg og løfter tekstens jubel slik at himmelen kan kaste lys over mørke realiteter. Gjennom Frelsesarmeen ble salmen med denne melodien en slager i de andre nordiske landene, og norske misjonærer tok den med til andre kirker. Men salmebok-komiteen i Norge oppfattet melodien som lite sakral, og teksten fikk en ny melodi i Landstads reviderte salmebok. Men den nye melodien slo aldri igjennom. I Norsk salmebok fra 1985 er Wendelborgs melodi tilbake. I keltisk ånd oppheves det kunstige skillet mellom verdslig og sakralt. Salmens jubeltone berører ekstra sterk med tanke på den motgang som Johan Halmrast fikk her i livet. Også i hans salme "Hen over jord et pilgrimstog" ser vi at forventningen om gleden i himmelen kaster lys over den grå hverdagen: "Med smil i gråt det vandrer frem mot himlens lyse hjem" (Norsk Salmebok 247,3). Johan Halmrast døde av lungebetennelse den 22. november i 1912. Han etterlot seg 2 sekker med manuskripter som dessverre ble brent.

Bønn: Takk, Jesus, for dem som er døde,
som sang om den tomme graven
og lot oss den levende møte.
Gi tro til å se deg i hagen.

(Bønnen er inspirert av Johan Halmrast i Norsk Salmebok 189)

Bibeltekster: Sal 100   Åp 20,11-13   Luk 10,16-24
Jeg levende så ham i haven, og aldri så skjønn jeg ham så.
(Johan Halmrast i Norsk Salmebok 189,1)

22. november: Ole Hallesby (1879 - 1961) var professor ved Menighetsfakultetet i Oslo og leder i Indremisjonen. I 1927 gav han ut boken "Fra bønnens verden" som ble en klassiker i oppbyggelig litteratur og som har inspirert kristne i mange land. Under krigen var Hallesby formann i Den midlertidige kirkeledelse. Han satt fengslet på Grini fra mai 1943 til 1945.

23. november: Columbanus/Kolumban (født i 542) seilte i år 590 sammen med 12 følgesvenner fra Irland til kontinentet. De grunnla klostre i Frankrike, Sør Tyskland, Sveits, og Nord Italia. Der døde han i sitt kloster i Bobbio denne dagen i 615.

25. november: Karimesse (primstav) til minne om kongsdatteren Katarina i Egypt som rundt år 310 vitnet for den romerske keiser Maxentius om sin kristne tro. Da hun nektet å gifte seg med ham, ble hun torturert og drept. Hun ble gravlagt på Sinai fjellet hvor Katarinaklosteret er bygget over hennes grav.

25. november: Niels Steensen (født 1638) var en kjent dansk vitenskapsmann som i 1667 konverterte til den Romersk katolske kirke. Han ble pavens sendemann for Nord Europa og prøvde å holde god kontakt med lutherske herskere og prester. Han døde i Schwerin den 25. november 1686 etter den julianske kalender som ennå gjaldt i det protestantiske Nord Europa. I 1988 ble han som den første skandinaver etter reformasjonen saligkåret i Roma.

30. november: Andreasmesse (primstav)
Apostel og misjonær (1. århundre)

Andreas var broren til Simon Peter. Han var fisker, og primstavmerket er ofte en fiskekrok. Han er blitt kalt verdens første misjonær. Flere ganger leser vi i evangeliene om at Andreas

førte mennesker til Jesus: Først sin egen bror Peter (Joh 1,35-42), senere en gutt med en matpakke (Joh 6,8), og noen hellenistiske jøder (Joh 12,22). Sammen med Peter, Jakob og Johannes var Andreas med i den indre disippelkretsen.

I følge legendene virket han som apostel i Hellas og Lille Asia, rundt Svartehavet og muligens også i Etiopia. Rundt år 60 ble han i byen Patras korsfestet på et skrånstilt kors. Dette X-formede kors har siden fått navnet "Andreaskorset".

Andreas ble først gravlagt i Patras. Relikvier etter ham skal senere ha blitt gravlagt i Konstantinopel og i den italienske kystbyen Amalfi. På 700-tallet skal noen av kroppsdelenes hans ha kommet til St. Andrews på Skottlands østkyst hvor byen er oppkalt etter ham. En forklaring for framveksten av Andreaskulten i Skottland er Romerkirkens forsøk å få autoritet over de lokale keltiske kirkene. For Andreas var broren til Peter og hadde dermed mer autoritet enn de lokale keltiske helgener.³⁹ Også på det angelsaksiske steinkorset fra 800-tallet på kirkegården i Irton i Cumbria i Nordvest England er det inngravert mange små Andreaskors. Andreas regnes som skytshelgen for Skottland. Det diagonale Andreas-korset er del av det skotske flagget, og av Storbritannias flagg.

Bønn: Når du kaller, må jeg lytte. Jeg vil følge deg!

Jeg vil vende om og vandre på en ukjent vei.

Dit du går, vil jeg gå med, Herre, la din vilje skje,
for jeg vet at jeg skal se mitt liv fullendt i deg.

(J. Bell/G. Maule, oversatt av Hans Olav Mørk, i Sanger fra vest nr. 17,5 s.45)

Bibeltekster: Sal 118   1 Pet 3,13-17   Joh 1,35-42

Å, barn, som ga bort din mat, du lar oss se
at det å dele det er å la Guds vilje skje.

(J. Bell/G. Maule, oversatt av Vidar Kristensen, i Sanger fra vest nr.34,3 s.81)

4.12. DESEMBER

6. desember:

Nikolas (Nilsmesse)

Biskop i Myra i Tyrkia (ca 280 – ca 350)

Nikolas (Nikolaos, Niklas) levde ved den tyrkiske middelhavskysten. Han var sønn av velstående foreldre i Patara, og kanskje oppkalt etter sin onkel som var biskop i Myra. Allerede som barn pleide Nikolas i hemmelighet å gi gaver til fattige barnefamilier. Dette fortsatte han med da han ganske ung ble valgt til biskop i Myra. Under kristenforfølgelsen i 310 ble han fengslet og torturert. I 325 deltok han på kirkemøtet i Nicäa.

Mange legender forteller om hvordan Nikolas hjalp fattige barn: En gang brukte han kirkens skatter for å kjøpe fri barn som ble tatt til fanger av sjørøvere. Han pleide også å kaste inn gullpenger gjennom vinduer eller peisen hos fattige familier. Med dette bevarte han tre søstere fra å bli tvunget til prostitusjon. Dette har ført til tradisjonen i flere land til å sette sko eller tallerkener under peisen eller i vinduskarmen, eller å henge opp sokker under peisen eller ved senga. Her kan barna finne gaver og godterier når de våkner. Dette gjøres Nikolas-aften den 5. desember, eller på andre dager i advents- og juletiden (for eksempel på 1. juledag i England). I noen land er Nikolas-dag 6. desember fortsatt juletidens store gavedag.

I april 1087 ble skrinet til Nikolas røvet til Bari i Sør-Italia. Derfor blir Nikolas av Myra også kalt Nikolas av Bari. Translasjonsdagene hans er 8. og 9. mai.

Nikolas ødela templet til Artemis (Diana) i Myra. Hun var skytsgudinnen for sjøfarere. Hennes festdag 6. desember ble minnedagen for Nikolas, som døde denne dagen engang

---

³⁹ Palmer: Sacred Britain s. 266

var ca 10 dager for sen i forhold til solåret. Dermed falt Luciadagen den 13. desember sammen med vintersolhverv. Lussimessen ble til den uhyggelige Lussi langnatt hvor alle onde makter var på ferde.

I katolske land ble den nye gregorianske kalenderen innført i 1582 ved at oktober-måneden ble 10 dager kortere: Den 5. oktober i 1582 etter den gamle julianske kalender ble til den 15. oktober etter den nye gregorianske kalender (se: Teresa av Avila, 4. og 15. oktober). I Danmark-Norge ble den nye kalenderen først innført i året 1700. Da hadde Luciadagen i Norge i 118 år vært samtidig med julaften i Mellomeuropa. I Sverige ble den nye kalenderen først innført i 1753⁴⁰: I hele første del av 1700-tallet ble Luciadagen i Sverige feiret samtidig med julaften i Norge, og julaften i Sverige samtidig med Gamle julaften (5. januar) i Norge (se: Vismennene 6. januar).

Bønn: Kom, konge, kom i morgenglans og gjør en ende bratt
på jordens mørke, tenn den dag som aldri mer blir natt!
(*J. Brownlie, oversatt av J. Smemo i Norsk Salmebok 19,3*)

Bibeltekster: Sal 119,105-112   1 Joh 2,3-11   Luk 12,35-40
Midt i den mørke natt lysene brenner. Hun holder lyset frem, håpet det tenner.
I Jesu sterke ord så hun en flamme stor. Sancta Lucia.
(*Trad., oversatt av Åge Haavik, i Barnesalmeboka 13,3*)

20. desember:

Katharina fra Bora

Nonne, mor, og prestekone (1499 - 1552)

Katharina var født den 29. januar i 1499 i Sachsen. Hun var fra en adelig, men fattig familie og ble 6 år gammel sendt på klosterskole. 16 år gammel avla hun klosterløftene. Grepet av reformasjonens tanker rømte hun sammen med flere andre nonner påskeaften 1523 fra klosteret. Jeg tolker det som en flukt fra en ufrivillig "forlovelse" med kirken. De søkte ly hos Martin Luther som skaffet ektemenn til alle. Katharina giftet seg med Martin Luther den 13. juni i 1525. Hun klarte å administrere ektemannen og hans kaotiske hverdag og fikk dermed en stor betydning for kirkehistorien.

Ekteparet Luther bodde i et tidligere augustinerkloster som Katharina fikk ombygd og omorganisert til et mønsterbruk. Der skapte hun et gjestfritt hjem for sine 6 barn og 11 fosterbarn, hvor det i tillegg til tjenestefolk krydde av studenter og besøkende. I gjennomsnitt satt det 40 personer ved middagsbordet.

Katharina fra Bora regnes av mange som grunnlegger av det protestantiske prestehjemmet. Gjennom flere århundre har prestegårder i mange bygger vært institusjoner som formidlet kristen tro, kunnskap og kultur, slik som de keltiske klostrene gjorde i de keltiske landene 1000 år tidligere.

Etter at Martin Luther døde i 1546, ble det svært vanskelige år for Katharina og barna. Krig, uår og i tillegg stridigheter blant lutherske venner gjorde familien hjemløs og delvis venneløs. De overlevde takket være pengegaver fra den danske kongen. Katharina døde 5 dager før jul i 1552 på flukt til Torgau.

Bønn: Kom Jesus! Vær vår hyttes gjest! Hold selv i oss din julefest!
Da skal med Davidharpens klang deg takke høyt vår nyårs-sang.
(*N.F.S. Grundtvig etter M. Luthers "Vom Himmel hoch" i Norsk Salmebok 52,7*)

Bibeltekster: Sal 130   Fil 4,4-7   Matt 1,18-25
Jeg er gaven, jeg er den fattige, jeg er julenattens menneskebarn.

---

⁴⁰ Sivertsen: Mari vassause s. 12

Jeg er Guds Sønn som står i døren mandag morgen for å søke mine gaver.
(fra *Carmina Gadelica*, i D. Adam/K. Hjemdal: *Visdomsord fra kelterne*, s.41)

20. desember: Erik Pontoppidan (24.8.1698 – 20.12.1764) var en dansk teolog og forfatter, preget av pietismen. I 1748 ble han biskop i Bergen, og i 1755 rektor for universitetet i København. Hans bok ”Sandhet til gudfryktighet” fra 1737/38 er en forklaring av Luthers katekisme som har fått stor betydning for kristenlivet i Norge.

21. desember: Thomasmesse (primstav) er til minne om apostelen Thomas som i følge legendene døde som martyr i India. Siden innføringen av den gregorianske kalenderen (i Norge siden år 1700, se 13. desember) har Thomasmessen vært kvelden før årets lengste natt og årets korteste dag (vintersolhverv) på 22. desember.

21. desember: Johan Martin Wisløff (30.12.1873 – 21.12.1944) var fra 1912 generalsekretær i Indremisjonsselskapet. Han har utgitt en rekke oppbyggelige skrifter.

23. desember: Tollesmesse (primstav) på Lille julaften er til minne om den islandske biskop Thorlak (1133 – 1193).

26. desember: Stefanusdagen (primstav) på andre juledag er til minne om kirkens første martyr (protomartyr), diakonen Stefanus (Apg 7,54-60) som ble steinet til døden. Saulus (som senere ble apostelen Paulus) var som ung fariseer vitne til henrettelsen. Stefanus ble lagt i skrin denne dagen i 415 i Jerusalem.

27. desember: Johannes og broren Jakob (se 25. juli) var søskenbarn til Jesus. Sammen med Simon Peter og Andreas var de elever av Døperen Johannes som viste dem til Jesus. Apostelen Johannes gjelder som forfatter av Johannes-evangeliet. I år 95 skal han ha blitt forvist til øya Patmos hvor han skrev ned Åpenbaringsboken. Han døde i Efesus rundt år 101. Mens vestkirken i stor grad har fulgt Paulus og hentet autoritet fra Peter (se aposteldagen 25. juni), har kirkene i øst og de keltiske kirkene i vest fulgt Johannes. Mye av det vi kaller for ”keltisk” spiritualitet er egentlig johanneisk teologi. For en helhetlig tro trenger vi begge, både Paulus og Johannes.⁴¹

28. desember: Barnemesse (primstav)

De uskyldige barn i Betlehem

I romjulen møter vi julens mørke sider. Vi tenker på Jesus med familien som måtte flykte til Egypt. Veien for Jesus gikk fra krybben til korset. Og vi minnes barna som ble drept i Betlehem (28. desember), og Stefanus som ble kirkens første martyr (26. desember). Fjerde juledag (28. desember) er minnedagen for guttebarna i Betlehem som den brutale kong Herodes den store lot drepe for å eliminere mulige rivaler. Jesus selv ble reddet av Gud denne gangen for å møte hardere dager senere. Helt fra starten av var livet til Jesus blitt truet. På fjerde juledag hører vi klageropet i Betlehem, det opprinnelige ”Rama-skriket”: *Gud, de små er da formet av din tanke og bærer ditt bilde. Du skapte dem til liv og ikke til å dø? Hvordan kunne dette skje?*⁴² Hvorfor er det slik at mange barn og deres foreldre lider i dag også, i Betlehem og jorden rundt inntil verdens ende. Julefortellingene i Bibelen gir ikke svar på det. Men de sier oss at Gud ble selv et barn, og at Gud vil bo i mørket. Jesus er Guds hjerteslag på jorden. Han vil at vi skal tenne lys i mørket, han vil at vi skal stå ondskapen imot

⁴¹ Se R. Simpson: *Exploring Celtic Spirituality* s. 33

⁴² Fra ”Skrik i Rama”, i P.E. Wirgenes: *Adventstid* s.61

og begrense mørkets makt. Han er nær, hver natt og hver dag. Keltisk kristen fromhet gjør meg bevisst på spor av ham i hverdagen, i mitt liv, og i andre mennesker.

Bønn: Djupaste mørker ligg over jord, alt fekk du prøva, Jesus, min bror.
Gå ikkje frå meg, Herre, eg bed! Ven frå det høge, du er min fred!
(*Arnfinn Haram i Salmer 97:4,7*)

Bibeltekster: Sal 144 Gal 4,4-7 Matt 2,13-18
På den veien jeg går, Herre Krist, gå du med meg.
I det land der jeg bor, la din fred være nær meg.
Du treenige, vøkt meg hver eneste dag.
La englene følge meg hver natt og dag.
La englene følge meg hver natt og dag.
(*Fritt etter bønnen hos D. Adam/K. Hjemdal: Visdomsord fra kelterne, s.20*)

5. Register over personer og minnedager som er nevnt

Aaron og Julius: 20.6. og 3.7.
Adaldag av Hamburg-Bremen: 28.4.
Adalgar av Hamburg-Bremen: 9.5.
Adam av Bremen: 8.7., 27.7., 21.10.
Adomnan fra Iona: 1.+8.3.
Advent (keltisk): 16.11.
Aidan: 27.1., 20.3., 9.3., **31.8.**, 6.9., 17.11.
Alban: **22.6.**
Allehelgen: **1.11.**
Allehelgensaften (Halloween): 31.10.
Alle sjelers dag / Sjelemesse: 2.11.
Ambrosius av Milano: 28.8.
Andreas: **30.11.**
Anna (Kyndelsmess): 2.2.
Ansgar: **3.2.**, 10.3.
Aposteldagen (Peter og Paulus): **29.6.**
Arbeidernes dag: 1.5.
Aristobulos av Britannia: 15.3.
Arndt, Johann: 11.5.
Augustin av Canterbury: 26.5., 9.6.
Augustin av Hippo: 17.3., **28.8.**
Augsburg (Confessio Augustana): 25.6.
Bartolomeus of Farne: 25.6.
Bach, Johan Sebastian: 28.7.
Balthasar (vismennene): 6.1.
Barna fra Betlehem / Barnemesse: **28.12.**
Beda: 20.3., 25.5., 6.9.
Bega (Begu / Bee): **6.9.**, 21.10., 17.11.
Beltane (keltisk vårfest): 1.5.
Berggrav; Eivind: 31.1., 5.4.
Bernhard av Clairvaux: 11.2.
Bertha av Kent: 26.5.
Birgitta av Vadstena: **23.7.** og 7.10.
Bjarnvard: 23.4.
Blix, Elias: **17.1.**
Blom, Gustava: 28.2.
Boisil: 20.3.
Bonhoeffer: 5.4. og **9.4.**
Bonifatius: 25.2., 1.5., 5.6.
Brandström, Elsa: **4.3.**
Brendan: 10.2., 23.4., 16.5.
Brettemesse / Brigid: 11.1.; 1.2.
Brigid: 11.1., 1.2., 1.+8.3., 23.7.
Britemesse (se Birgitta av Vadstena): 7.10.
Brorson, Hans Adolph: 3.6.
Brødremenigheten (Herrnhut): 19.1.
Caedmon: 11.2., 17.11.
Ceadda / Chad: 2.3.
Callistus (Vinternatt): 14.10.
Cedd: 7.1. og **26.10.**
Chad / Ceadda: 2.3., 26.10.
Christian III: 23.4.
Claudius, Matthias: 21.1.
Columba / Kolbjørn: 13.1., 23.4., 26.5., **9.6.**, 24.6.
Columbanus / Kolumban: 23.11.
Comenius, Johan: 16.11.
Confessio Augustana: 25.6.
Cuthbert: **20.3.**, 31.8., 6.9.
Dagmar av Danmark: 24.5.
David / Dewi av Wales: 1.3., 24.6.
David fra Västerås: 15.7.
Dieter (Thøger / Theodigar): 24.6.
Dietmar / Thetmar: 18.5.
Diocletian (keiser): 13.12.
Dorothe(a) Engelbretsdatter: 19.2.

Edwin: 17.11.
Egede, Hans og Gertrud: 10.2. og 5.11.
Elena (Helga, Olga): 11.7.
Elia: 24.6.
Elidius (Lide) og Olav Tryggvason: 8.8.
Elin / Helena av Skövde: 31.7.
Elisabet: 24.6.
Epifania Domini / Epifaniasdagen: 6.1.
Erebert / Herbert: 20.3.
Erik av Sverige: 18.5.
Eskil fra Eskilstuna: 12.6.
Eskil fra Lund: 6.9.
Eystein: 26.1.
Fangen, Ronald: 22.5.
Fedde, Elizabeth: 25.2.
Fjellbu, Arne: 5.4.
FN-dag: 24.10.
Folke Bernadotte: 17.9.
Frans av Assisi: 20.3., 3. og 4.10.
Gaukmesse: 1.5.
Georg (Jørgen / Göran): 23.4.
Gerhard, Paul: 27.5.
Gissur Ísleifsson: 28.5.
Gregoriansk og juliansk kalender: 6.1., 4. og 15.10.; 13.12.
Gregor den store: 26.5.
Grundtvig; Nikolai F. S.: 2.9.
Grønland: 19.1. og 10.2.
Gudmarsson, Ulf: 23.7.
Guldberg, Cathinka: 25.2., 20.11.
Gustav/Götstaf fra Sverige: 10.3.
Göran (Georg / Jørgen): 23.4.
Haetta, Lars Jakobsen: 17.2.
Hagen, Ingeborg Refling: 17.6.
Hallesby, Ole: 5.4., 22.11.
Halloween: 31.10.
Hallvard: 15.5.
Halmrast, Johan: 22.11.
Hammar skjöld, Dag: 18.9.
Hauge, Hans Nielsen: 29.3. og 5.4.
Helga (Olga, Elena): 11.7.
Helen of Caernarvon: 22.5., 27.5., 15.8.
Helena / Elin av Skövde: 31.7.
Helligtrekongersdag: 6.1.
Hemming av Åbo: 21.5.
Henrik av Finland: 19. og 20.1.
Henrik av Vitskøl: 11.2.
Herbert / Erebert: 20.3.
Herodes Antipas: 24.6.
Herodes den store: 28.12.
Hilda fra Whitby: 1.+8.3., 23.7., 6.9., 17.9., 17.11.
Hildegard av Bingen: 1.+8.3., 17.9.
Holocaust-dagen: 27.1.
Hope, Ludvig: 17.1., 5.4., 20.4.
Håkon Jarl: 8.7.
Ignatius av Antiokia: 23.2., 17.10.
Ignatius av Loyola: 31.7.
Ingemann, Bernhard Severin: 24.2.
Ingeborg Olsdatter: 29.3.
Ingrid Elovsdatter: 2.9.
Ireneus: 23.2.
Islav av Skålholt: 3.3.
Jafdag av Ribe: 3.2.
Jakob: 25.7., 30.11., 27.12.
Jensen, Christian: 23.3.
Jesus (navnedag): 1.1.
Johannes (apostelen): 23.2., 25.7., 17.10., 17.11., 30.11., 27.12.
Johannes døperen (Jonsok): 24.6.
Johnson, Gisle: 17.7.
Jon Ögmundsson av Hólar: 23.4.
Jonsok / Johannes (døperen): 24.6.
Josef fra Nasareth: 1.5.
Josef av Arimatea: 17.3.
Juliansk kalender: 6.1., 4. og 15.10., 13.12.
Julius og Aaron: 20.6. og 3.7.
Jørgen (Georg / Göran): 23.4.
Kalenderreformen: 6.1., 4. og 15.10., 13.12.
Karimesse (primstav) / Katarina: 25.11.
Kaspar (vismennene): 6.1.
Katarina / Karimesse: 25.11.
Katharina fra Bora: 18.2., 20.12.
Kentigern / Mungo: 13.1., 18.7.
Kevin: 3.6.
Kielland, Gustava (og Gabriel): 28.2.
Kierkegaard, Søren: 11.11.
Kiljan / Kjetilsmess: 8.7.
King, Martin Luther: 4.4.
Kingo, Thomas: 14.10.
Kirkens grunn 1942 (kirkekampen): 5.4.
Kjeld fra Viborg: 27.9.
Kjetilsmess / Kiljan: 8.7., 27.9.
Knut IV fra Danmark: 22.6., 10.7.
Knut Lavard: 7.1.
Kolbe, Maximilian: 14.8.
Kolbjørn / Columba: 13.1., 23.4., 26.5., 9.6., 24.6.
Kolumban / Columbanus: 23.11.

Konstantin (keiser): 22.5.
Konstantin (Wales): 22.5.
Kvinnedager i mars: (8.3.)
Kvinnedagen (internasjonal): 8.3.
Kvinnenes bønnedag: (8.3.)
Kyndelsmess (Simeon og Anna): 2.2.
Lagerlöf, Selma: 16.3.
Landstad, Magnus B.: (27.1.), **8.10.**
Larsmesse (Laurentius): 10.8.
Laurentius (Larsmesse): 10.8.
Laurentius (Lars) Petri: 7.4., 27.10.
Lindemann, Ludvig Mathias: 23.5.
Lindisfarne, vikingangrep i 793: 8.6.
Lucia / Lussimesse (primstav): 25.2.,
13.12.
Luther, Martin: **18.2.**, 7.4., 17.4., 31.7.,
31.10., 10.11., 11.11.
Løvås, Edin: 31.7.
Löwenthal, Jakobine: 27.1.
Læstadius, Lars Levi: 21.2.
MacLeod, George: 9.6.
Magnus Maximus: 22.5., 27.5.
Magnus Orknøyjarl: 16.4.
Margareta fra Roskilde: 25.10.
Maria (mor til Jesus): 14.1., 25.3., 24.6.,
15.8.
Maria Magdalena: 1.+8.3., 22.7.
Marimesse / Maria budskap: 25.3.
Markusmesse: 25.4.
Martin av Tours: 22.5., 16.9., 8. og 11.11.
Matenjhawze: 27.1. og 6.6.
Maxentius (keiser): 25.11.
Melangell: **27.5.**, 21.10.
Melkior (vismennene): 6.1.
Mikael (Mikkelsmess): **29.9.**
Mikkelsmess (Mikael): 23.4., **29.9**
Monacella / Melangell: **27.5.**
Monica: (15.8.), 27.8., 28.8.
Mungo / Kentigern: **13.1.**, 18.7.
Munk, Kaj: 4.1.
Märtha (norsk kronprinsesse): 17.9.
Mødre ("hellige mødre"): **15.8.**
Nikolaus / Nikolas (Nilsmesse): **6.12.**
Nils Hermansson av Linköping: 4.2.
Ninian: **16.9.**, 11.11.
Nommensen, Ludwig: 23.5.
Oddar: 2.6.
Odo: 2.6.
Oftedal, Lars: 2.5.
Olaus (Olaf / Olavus) Petri: 7.4., 27.10.

Olav den hellige (Olsok): **29.7.** og 3.8.
Olav Engelbrektsson: 7.2.
Olav Tryggvason: 8.7., **8.8.**
Olga (Helga, Elena): 11.7.
Olsok (Olav den hellige): 8.7., **29.7.**, 3.8.
Orheim, Mathias og Maria: **20.4.**
Oswald: 31.8., 17.11.
Patrick: **17.3.**, 23.4., 28.8.
Paulus (Saulus): 25.1., **29.6.**, 17.11.,
26.12., 27.12.
Peter (apostelen): **29.6.**, 1.8., 17.11.,
30.11., 27.12.
Petri, Laurentius (Lars): 7.4., 27.10.
Petri, Olaus (Olaf / Olavus): 7.4., 27.10.
Petter Dass: **18.9.**, 14.10.
Polycarp: 23.2.
Pontoppidan, Erik: 20.12.
Poppo: 19.7.
Pålsmesse / Paulus: 25.1.
Ragnvald Orknøyjarl: 21.8.
Reformasjonsdag: 31.10.
Rettedal, Tormod: 20.4.
Rosenius, Carl Olof: 24.2.
Ruotsalainen, Paavo: 27.1.
Sandell, Lina: 27.7.
Saulus (Paulus): 25.1., **29.6.**, 17.11.,
26.12., 27.12.
Schreuder, Hans: **27.1.**
Schweitzer, Albert: 4.9.
Seljumannemesse / Sunniva: **8.7.**
Serafim / Seraphim av Sarov: 2.1. og 14.1.
Serf: 13.1.
Sigfrid / Sigurd av Växjö: 15.2.
Simeon (Kyndelsmess): 2.2.
Simon Peter: **29.6.**, 1.8., 17.11., 30.11.,
27.12.
Simon / Stephan fra Hälsingland: 2.6.
Sjelemesse / Alle sjelers dag: 2.11.
Sjusoverane / Syvsoverdagen: 8.7., 27.7.,
21.10.
Skrefsrud, Lars Olsen: 11.12.
Slettebø, Ola: 25.2.
Steensen, Niels: 25.11.
Stefanus: 26.12.
Stephan / Simon fra Hälsingland: 2.6.
Sunniva (Seljumannemesse): 27.5., 9.6.,
10.6., **8.7.**, 27.7., 31.8., 6.9., 21.10.
(Sverdrup, Johan: 17.1.)
Svithun (Syftesok): 2.7. og **15.7.**
Syftesok (Svithun): 2.7. og 15.7.

Syvsoverdagen / sjusoverane: 8.7., 27.7., 21.10.
 Søderblom, Nathan: 12.7.
 Tamis / Theneva / Tannoc: 13.1., 18.7.
 Tannoc / Tamis / Theneva: 13.1., 18.7., 15.8.
 Teresa av Avila: 4. og 15.10.
 Theneva / Tannoc / Tamis: 13.1., 18.7.
 Theodigar (Dieter / Thøger): 24.6.
 Thetmar / Dietmar: 18.5.
 Thomas: 21.12.
 Thu, Arne: 27.6.
 Thøger (Dieter / Theodigar): 24.6.
 Tollesmesse (primstav) / Torlak: 23.12.
 Torfinn: 8.1.
 Torlak: 20.7. og 23.12.
 Ulfrid / Wulfrid: 18.1.
 Undset, Sigrid: 10.6., 8.7.
 Unni / Wimo: 17.9.
Ursula: 8.7., 27.7., 21.10.
 Uskyldige barn fra Betlehem: 28.12.

Valborgmesse: 1.5.
 Valentinsdag: 14.2.
 Vebjørn: 18.5.
 Vedeler, Johanne Margrethe: 27.1.
 Vicelin: 18.5., 12.12.
 Vinternatt (primstav) / Callistus: 14.10.
Vismennene: 6.1.
 Vladimir: 11.7.
 Walburga: 25.2. og 1.5.
 Wendelborg, Kristian: 22.11.
 Wergeland, Henrik: 17.6. og 12.7.
 Wesley, John: 2.3.
 Westen, Thomas von: 9.4.
 Wexels, W. A.; 27.1.
Wexelsen, Inger Marie L.: 7.11.
 Willibrord: 7.11.
 Wimo / Unni: 17.9.
 Wisløff, Johan Martin: 21.12.
 Wulfrid / Ulfrid: 18.1.
 Zinzendorf: 10.2., 9.5.
 Aasen, Ivar: 17.1.

6. Register over bibelhenvisninger

2 Mose 20,18-21: 8.7.	Sal 50: 4.3.	Sal 144: 28.12.
1 Sam 9: 8.8.	Sal 52: 26.10.	Sal 146: 23.7.
1 Kong 18,41-46: 25.7.	Sal 56: 22.6.	Ordsp 10,6-9: 27.1.
1 Krøn 15,25-29: 7.11.	Sal 62: 9.4.	Ordsp 8,22-36: 17.11.
Sal 1: 3.2.	Sal 65: 15.7.	Høys 6,4-10: 21.10.
Sal 2: 4.10.	Sal 71: 18.2.	Jes 11,1-10: 4.10.
Sal 3: 8.3.	Sal 72: 6.1.	Jes 35: 26.10.
Sal 4: 25.2.	Sal 74: 23.4.	Jes 40,1-11: 24.6.
Sal 5: 1.5.	Sal 84: 1.11.	Klag 3,19-33: 9.6.
Sal 6: 5.4.	Sal 91: 29.9.	Klag 5: 15.5.
Sal 8: 7.11.	Sal 97: 31.8.	Jes 66,5-14: 15.8.
Sal 9: 22.5.	Sal 98: 18.9.	Matt 1,18-25: 20.12.
Sal 16: 13.1.	Sal 100: 22.11.	Matt 2,1-12: 6.1.
Sal 17: 15.8.	Sal 104,1-22: 16.9.	Matt 2,13-18: 28.12.
Sal 20: 17.3.	Sal 104,18-35: 27.5.	Matt 5,43-48: 15.7.
Sal 23: 20.3.	Sal 107,1-22: 31.7.	Matt 5,43-48: 6.9.
Sal 24: 8.7.	Sal 112: 6.12.	Matt 6,19-24: 8.8.
Sal 26: 8.8.	Sal 115: 6.9.	Matt 8,18-27: 29.3.
Sal 32: 29.3.	Sal 116: 8.10.	Matt 11,25-30: 31.8.
Sal 33: 29.7.	Sal 118: 30.11.	Matt 13,44-46: 17.11.
Sal 34: 17.11.	Sal 119,105-112: 13.12.	Matt 15,21-28: 8.3.
Sal 37,1-22: 17.1.	Sal 125: 29.6.	Matt 16,13-20: 29.6.
Sal 37,23-40: 27.1.	Sal 126: 20.4.	Matt 18,1-10: 6.12.
Sal 45: 21.10.	Sal 130: 20.12.	Matt 20,25-28: 29.7.
Sal 42: 28.8.	Sal 139,1-12: 10.2.	Matt 21,1-17: 7.11.

Matt 25,1-13: 21.10.	Joh 6,22-27: 31.7.	Ef 4,17-21: 29.7.
Matt 25,31-46: 4.3.	Joh 11,38-44: 16.9.	Ef 5,15-20: 18.9.
Matt 26,30-32: 8.10.	Joh 12,24-36: 25.2.	Fil 3,12-16: 10.2.
Mark 3,31-35: 15.8.	Joh 16,23-33: 27.5.	Fil 3,17-21: 29.3.
Mark 5,1-13: 26.10.	Joh 17,9-19: 22.5.	Fil 4,4-7: 20.12.
Mark 9,14-29: 18.2.	Joh 20,19-23: 5.4.	Fil 4,12-21: 22.5.
Mark 10,17-31: 4.10.	Joh 21, 15-19: 20.3.	Fil 4,4-9: 31.8.
Mark 10,38-50: 15.5.	Joh 21,18-25: 20.4.	1 Tim 1,12-17: 29.6.
Mark 13,9-11: 13.1.	Apg 5,29-32: 5.4.	1 Tim 2,1-6: 25.2.
Mark 16,15-20: 23.4.	Apg 9,1-19: 27.1.	1 Tim 3,14-16: 6.1.
Luk 1,67-80: 24.6.	Apg 12,1-17: 29.9.	2 Tim 2,3-7: 22.6.
Luk 2,22-38: 3.2.	Apg 15,36-41: 13.1.	Hebr 11,32-39: 16.9.
Luk 6,20-26: 1.11.	Apg 16,6-10: 17.3.	Hebr 13,1-8: 15.5.
Luk 6,31-38: 1.5.	Apg 16,11-15: 6.9.	Hebr 13,13-16: 4.3.
Luk 7,18-28: 24.6.	Apg 16,25-34: 18.9.	Hebr 13,20-21: 20.3.
Luk 9,51-56: 9.6.	Apg 21,7-14: 23.7.	Jak 1,17-21: 1.5.
Luk 9,57-62: 10.2.	Apg 28,1-10: 23.4.	1 Pet 3,13-17: 30.11.
Luk 10,16-24: 22.11.	Rom 1,13-20: 18.2.	1 Pet 5,1-4: 20.4.
Luk 12,1-12: 22.6.	Rom 8,1-11: 31.7.	1 Joh 2,3-11: 13.12.
Luk 12,35-40: 13.12.	Rom 8,18-27: 27.5.	1 Joh 4,7-12: 9.6.
Luk 13,1-5: 8.7.	Rom 13,11-14: 28.8.	Åp 12,7-12: 29.9.
Luk 14,15-24: 28.8.	Rom 16,1-16: 8.3.	Åp 14,6-13: 9.4.
Luk 18,28-34: 17.3.	1 Kor 3,4-11: 3.2.	Åp 20,11-13: 22.11.
Luk 20,45-21,4: 23.7.	2 Kor 4,1-15: 8.10.	Åp 21,1-7: 1.11.
Luk 22,39-46: 9.4.	2 Kor 8,8-15: 6.12.	
Joh 1,35-42: 30.11.	Gal 4,4-7: 28.12.	

7. Litteratur

- *A New Dictionary of Saints*. Compiled by Donald Attwater. Edited and revised by John Cumming (Burns & Oates, Tunbridge Wells 1993)
- Adam, David: *On Eagles' Wings. The Life and Spirit of St Chad* (Triangle/SPCK, London 1999)
- Adam, David: *Visdomsord fra kelterne* (tilrettelagt for norsk av Kurt Hjemdal. Luther Forlag, Oslo 1997)
- Adam, David: *Walking the Edges. Living in the Presence of God* (SPCK, London 2003)
- Astås, Reidar: *Kirke i vekst og virke. Allmenn og norsk kirkehistorie* (Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1984)
- Bede: *Celtic and Roman Christianity in Britain*. Edited by Robert Van de Weyer (Arthur James, Berkhamsted 1997)
- Bell, John L., og Maule, Graham: *Sanger fra vest*. Hentet fra Wild Goose ressursgruppe tilknyttet Iona-felleskapet (Verbum, Oslo 2000)
- Berg, Pål A.: *Kirke i krig. Den norske kirke under 2. verdenskrig* (Genesis forlag, Oslo 1999)
- Bethge, Eberhard: *Dietrich Bonhoeffer. Eine Biographie* (Chr.Kaiser Verlag, 3.Auflage München 1970)
- Bieger, Eckhard (SJ): *Die Feste im Kirchenjahr. Entstehung, Bedeutung, Brauchtum* (Benno Verlag, Leipzig, uten årstall)
- *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (på nettsiden: www.bautz.de)

- Bradley, Ian: *Colonies of Heaven. Celtic Models for Today's Church* (Darton, Longman+Todd, London 2000)
- *Bønnebok for den katolske kirke* (St. Olav Forlag, Oslo 1990)
- Cahill, Thomas: *Slik reddet irene sivilisasjonen – og satte sitt preg på Vestens kultur etter Romerrikets fall* (Genesis forlag, Oslo 1999)
- *Celtic Daily Prayer from the Northumbria Community* (HarperCollins, London 2000)
- *Common Worship Today. An illustrated guide to Common Worship by the Group for the Renewal of Worship*. With a foreword by the Archbishop of Canterbury. Edited by Mark Earey & Gilly Myers. Consultant Editors: Colin Buchanan & Trevor Lloyd (HarperCollinsPublishers, London 2001)
- *Communio Sanctorum*. Ein Diskussionspapier einer Gemeinsamen Arbeitsgruppe der Kirchenleitung der VELKD und der (katholischen) Deutschen Bischofskonferenz, velkd.de 2006-2007 (på nettsiden <http://velkd.ekd.de/1043.php>)
- Danbolt, Gunnar: *Nidarosdomen fra Kristkirke til nasjonalmonument* (Andresen & Butenschøn, Oslo 1997, 2. opplag 2000)
- Davis, Courtney and Gill, Elaine (text): *The Celtic Saints* (Cassell & Co, London 2000)
- *Den katolske Kirkes Katekisme* (norsk oversettelse: St. Olav Forlag, Oslo 1994)
- Djupedal, Reidar: *Selja i tusen år. Eit minneskrift om kloster og kyrkjer* (Selje 1966)
- Djupedal, Torkjell: *Selja. Kulturhistorisk handbok* (Selja forlag, Førde 1996)
- Eckhoff, Julie Waaler: *Helgener gjennom Tidene. Fakta og legender* (IKO, Oslo 2000)
- Elseth, Egil: *Elias Blix. Verk og virke* (Verbum, Oslo 1989)
- Elseth, Egil: *Magnus Brostrup Landstad. Pilegrimen og poeten* (Verbum, Oslo 1986)
- Elseth, Egil: *Thomas Kingo. Vever sønnen som ble salmedikter* (Verbum, Oslo 1985)
- Elseth, Egil: *Til paradiset med sang. Glimt av salmesangens historie og et besøk i salmedikterens verksted* (Verbum, Oslo 1985)
- Enstad, Nils-Petter: *Så fikk du den levende møte* (Ansgar Forlag, Oslo 1990)
- *Evangelical Dictionary of Theology*. Edited by Walter A. Elwell (Paternoster Press, Carlisle 1984)
- Farmer, David Hugh: *The Oxford Dictionary of Saints* (Fifth edition, reissued with new covers, Oxford University Press, 2004)
- Giverholt, Dag Gissur Værnes: *Kirkelige høytidsdager, merkedager, ånds- og kulturverdier* (Ergo Forlag, Oslo 1990)
- Giverholt, Dag Gissur Værnes: *Kirkelige Merkedager II. Hagiologi. Biografier* (Trykkmann Skien 1991)
- *Gudstjenestebok for Den norske kirke. Del I Gudstjenester* (Verbum, Oslo 1992)
- *Gudstjenestebok for Den norske kirke. Del I Gudstjenester* (Verbum, Oslo 1996)
- Grønvik, Knut (red.): *I stillhet og tillit. Ressursbok fra retreatbevegelsen* (Verbum, Oslo 2005)
- Harr, Karl Erik: *Guds Nordenvind. Vandringer med Petter Dass* (Cappelens forlag, Oslo 1988)
- *Helgener fra vest. Fire helgenvitaer fra Irland, England og Orknøyene*. Oversatt og med innledning av Jan Schumacher (Kristne klassikere, Luther forlag, Oslo 1997)
- Henriksen, Jan-Olav: *Guds virkelighet. Hovedtrekk i kristen dogmatikk* (Luther Forlag, Oslo 1994)
- Henriksen, Vera: *Selja og Stad - legender, saga og historie* (Sogn og Fjordane forlag, Naustdal 1992)
- *Lundes sang- og salmeleksikon. Bakgrunnen for sangskattene fra kirke og bedehus*. Redaktør: Tobias Salmelid (Lunde forlag, Oslo 1997)
- Kopperud, Tore: *På vandring gjennom kirkeåret* (Luther Forlag, Oslo 1986)
- Luthen, Eivind: *Pilegrim ved verdens ende* (Verbum forlag, Oslo 2006)

- Luthen, Eivind: *Tusenårsengelen Mikael. Fra endetids- til vendetidsfigur* (Genesis forlag, Oslo 1999)
- Moe, Steinar: *Kirke underveis. Oversikt over norsk kirkehistorie* (Luther Forlag, Oslo 1978)
- Molland, Einar: *Norges kirkehistorie i det 19. århundre, bind 1* (Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1979)
- Newell, J. Phillip: *Hver dag Hver natt. Keltiske bønner fra Iona* (Verbum, Oslo 2004)
- *Norsk salmebok med bønnebok* (Verbum, Oslo 2002)
- *Nynorsk salmebok for kyrkja og heim og skule. Femte opplaget* (Det Norske Samlaget, Oslo 1953)
- O'Loughlin, Thomas: *Journeys on the Edges. The Celtic Tradition* (Traditions of Christian Spirituality Series. Series Editor: Philip Sheldrake. Darton, Longman+Todd, London 2000)
- Olsen, Harald: *Frodig fromhet i vest. Keltiske helgenlegender* (Verbum, Oslo 2000)
- Olsen, Harald: *Ilden fra vest. Tekster fra keltisk fromhetstradisjon* (Verbum, Oslo 1999)
- Palmer, Martin, og Palmer, Nigel: *Sacred Britain. A Guide to the Sacred Sites and Pilgrim Routes of England, Scotland & Wales* (Piatcus, London 1997)
- Rees, Elizabeth: *Celtic Saints. Passionate Wanderers* (Thames & Hudson, New York 2000)
- Salmelid, Tobias: *Hvem, hva, hvor i Norsk Luthersk Misjonssamband* (1998, på nettsiden: www.home.no/salmelid/nlmleksikon.html)
- *Sanger på reisen. Samlet og redigert av Anne Kristin Aasmundtveit* (Verbum, Oslo 2005)
- Schäfer, Joachim: *Ökumenisches Heiligenlexikon* (2004, på nettsiden: www.heiligenlexikon.de)
- Schøien, Kristin Solli: *En kurv til min datter* (Avenir forlag, Oslo 2003)
- Simpson, Ray: *Celtic Daily Light. A Spiritual Journey through the Year* (Hodder&Stoughton, London 1997)
- Simpson, Ray: *Celtic Worship through the Year. Prayers, readings and creative activities for ordinary days and saint`s days* (Hodder&Stoughton, London 1997)
- Simpson, Ray: *Exploring Celtic Spirituality. Historic Roots for Our Future* (Hodder&Stoughton, London 1995)
- Simpson, Ray: *Great Celtic Christians: Alternative worship from the community of Aidan and Hilda* (The Celtic Prayer Book: Volume four. Kevin Mayhew, Buxhall 2004)
- Simpson, Ray: *Saints of the Isles: A year of feasts* (The Celtic Prayer Book: Volume two. Kevin Mayhew, Buxhall 2003)
- Sivertsen, Birger: *Mari vassause og den hellige Margareta. Gamle norske merkedager* (Andresen & Butenschøn, 3. opplag 1999)
- Skarsaune, Oskar: *Den ukjente Jesus. Nye kilder til hvem Jesus virkelig var? Da Vinci-koden. Gralsfortellingene. Thomasevangeliet. Q-kilden* (Avenir Forlag, Oslo 2005)
- *Stadlers Vollständiges Heiligen-Lexikon* (på nettsiden: www.heiligenlexikon.de)
- Stoveland, Bjarne: *Sanger vi gjerne synger* (Nye Luther Forlag, Oslo 1989)
- Weyer, Robert van de: *Keltiske bønner. En bok fra keltisk fromhetstradisjon. Bønner og velsignelser* (Luther forlag, Oslo 2000)
- Wirgenes, Paul Erik: *Adventstid. Ord i desember* (Verbum, Oslo 1999)
- Wisløff, Carl Fr.: *Norsk kirkehistorie, bind III* (Lutherstiftelsens Forlag, Oslo 1971)
- Ødegård, Knut: *Island. Fra saga til samtid* (Aschehoug, Oslo 1998)
- Aarflot, Andreas: *Norsk kirke i tusen år* (Universitetsforlaget, Oslo 1978)
- Aasmundtveit, Anne Kristin: *Biografisk leksikon til Norsk Salmebok og Norsk Koralbok* (Verbum, Oslo 1995)

Nettsider, hjemmesider og internettleksika som er benyttet (i alfabetisk rekkefølge):
www.bautz.de med *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon*
www.coplex.no

www.elca.org Hjemmeside for Evangelical Lutheran Church in America

www.frikirken.no

www.glaubenszeugen.de

www.heiligenlexikon.de med *Ökumenisches Heiligenlexikon* og *Stadlers Vollständiges Heiligen-Lexikon*

www.home.no/salmelid/nlmleksikon.html med *Hvem, hva, hvor i Norsk Luthersk Misjonssamband*

www.katolsk.no Hjemmeside for den Romersk katolske kirke i Norge

www.kirken.no Hjemmeside for Den norske kirke

www.keltiskfromhet.no

www.velkd.de Hjemmeside for Vereinigte Evangelisch Lutherische Kirche in Deutschland

www.wikipedia.org